

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

ARCADIE SUCEVEANU: „POLITIZAREA ȘI DEPOLITIZAREA SCRIITORULUI”

„În spațiul estic, Puterea pare să fi dobândit în ultima vreme o mai mare imunitate la critică și se arată tot mai insensibilă la analiza venită din pagina de ziar sau din carte. Ai zice că rinocerii lui Ionescu au suferit mutații și se comportă mai altfel decât până acum, sunt mai bine organizați și, totodată, mai imprevizibili. Ei au învățat să obțină Puterea respectând formal toate regulile democrației, astfel încât întrunesc, în aparență, condițiile de eligibilitate impuse de sistem....” (P. 3)

ION POP: „EMINESCU SĂ NE JUDECE...”

„(...) Toată problema e ca această chemare la «bară» [a lui Eminescu] să se facă de conștiințe cititoare și critice oneste, atente la adâncimi și mai puțin la suprafețe. Or, în adâncul adâncului, Eminescu poate fi totuși invocat drept autoritate majoră, în ciuda propriilor sale erori de judecată inevitabil datorate unui spirit al vremii sale, sub semnul căreia – dacă o vom dori să o cunoaștem cu adevărat – simțirea și conștiința românească este ca și datorare să se situeze.” (P. 6)

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

Fragment din romanul *Putere și rezistență* de Ilija Trojanow, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

INEDIT

NICOLAE ESINENCU: „JURNAL ÎN CHEIE EMINESCIANĂ”

Foto de Nicolae Răileanu

„Pe cele câteva piscuri ale omenirii – Shakespeare, Cervantes, Goethe, Pușkin – fâlfăie și drapelul culturii noastre: Eminescu! (...) Prezentăm interes atâta timp cât avem un Creangă, un Eminescu. (...) Să fii Poet Național înseamnă să trăiești și să mori odată cu poporul tău.

(...) N-am să cred pe nimeni niciodată că țaranul e lipsit de cultură. Țaranul are poate cea mai mare cultură, acumulată din cele mai din străfunduri veacuri. O cultură neexplicată, dar mare cultură, care la un moment dat explodează printr-o erupție, cum a

fost erupția Eminescu. (...) Am văzut prima fotografie a lui Eminescu. Chipul lui Eminescu are îmbătrânire frumoasă, de vechimea poporului nostru. (...) Am văzut ultima fotografie a lui Eminescu. E veche precum poporul nostru român.”

POEZIE
de GHENADIE NICU

IN MEMORIAM GHENADIE NICU

POEME
DIN ULTIMA
CARTE DE VERSURI
A POETULUI,
„UN LINK
SPRE NICAIERI”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SELFIURI CU GULLIVER – P. 4

TEO CHIRIAC: „FERICIRILE DIN NOAPTEA DE REVELION”

ESEU – P. 8

MIRCEA V. CIOBANU: „LECTURI FĂRĂ FRONTIERE”

PROZĂ – P. 10, 23

DE GHENADIE POSTOLACHE ȘI LUCREȚIA BÂRLĂDEANU

CRONICĂ DE CARTE – P. 18, 19, 22

DE ADRIAN G. ROMILA, LUCIA ȚURCANU ȘI MARIA PILCHIN

CARTEA DE ISTORIE – P. 16

NICOLAE ENCIU: „AL.V. BOLDUR, ISTORIC AL UNITĂȚII NAȚIONALE” (I)

01
2020

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 6 | NUMĂRUL 1 (42) | IANUARIE | 2020

UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
MOLDOVA

DECLARAȚIA
CONSILIULUI UNIUNII SCRITORILOR

11 **CU PRIVIRE LA UNELE ACȚIUNI ȘI
AFIRMAȚII ALE PREȘEDINTELUI ȚĂRII,
DL IGOR DODON**03 **„POLITIZAREA ȘI
DEPOLITIZAREA
SCRIITORULUI”**19 **„SONDĂ”**04 **SELFIURI CU
GULLIVER**
„FERICIRILE DIN NOAPTEA
DE REVELION”
DE TEO CHIRIAC06 **MIRADOR**
„EMINESCU SĂ NE JUDECE...”
DE ION POP07 **DIVANUL
ÎNȚELEPTULUI**
„UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE
FACE! UNIREA E APROAPE!” (V)
DE VLADIMIR BEȘLEAGĂ08 **ESEU**
„LECTURI FĂRĂ FRONTIERE”
DE MIRCEA V. CIOBANU24 **FRAGMENT DIN ROMANUL
„PUTERE ȘI REZISTENȚĂ”
DE ILIJA TROJANOW, ÎN CURS DE
APARIȚIE LA EDITURA CARTIER.
TRADUCERE DIN GERMANĂ
DE ANDREI ANASTASESCU**10 **PROZĂ**
„CANON”
DE GHENADIE POSTOLACHE16 **CARTEA DE
ISTORIE**
„ALEXANDRU V. BOLDUR,
ISTORIC AL UNITĂȚII
NAȚIONALE” (I)
DE NICOLAE ENCIU17 **VÂNTURILE,
VALURILE...**
„DESPRE CALUL DIN PAT”
DE VAL BUTNARU18 **CRONICĂ
LITERARĂ**
„FLUXUL 3D”
DE ADRIAN G. ROMILA19 **RAFT**
„POEZIA ANTIUTOPICĂ”
DE LUCIA ȚURCANU20 **PLURALIA
TANTUM**
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XXII)
DE LEO BUTNARU21 **FILTRE**
„CE DEMONSTRĂM?”
DE VALENTIN GUȚU22 **POETAE NOVI**
„KIRILĂ ȘI LUMEA DE PLASTIC”
DE MARIA PILCHIN23 **PROZĂ**
„PANTOFI CU TOC”
DE LUCREȚIA BĂRLĂDEANURevista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL**Director:** Arcadie Suceveanu**Redactor-șef:** Teo Chiriac**Redactor-șef adjunct:** Adrian Ciubotaru**Redactori asociați:** Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu**Colegiul de redacție:** Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)**Concepție grafică:** Romeo Șveț**Paginare computerizată:** Adrian Ciubotaru**Sediul redacției:**MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724

Fax: (+373 22) 237118

E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6MINISTERUL
EDUCAȚIEI, CULTURII
ȘI CERCETĂRIIAceastă revistă apare cu sprijinul Ministerului Educației,
Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.Adresa electronică: www.mecc.gov.md.Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă pozi-
ția oficială a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării
al Republicii Moldova. Responsabilitatea pentru conținu-
tul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ARCADIE SUCEVEANU

FRIEDRICH VON HAYEK DESPRE LIBERTATE ȘI MAJORITATE

„(...) Principiul că orice întreprinde guver-nul ar trebui să aibă acordul majorității nu presupune că majoritatea are dreptul moral de a face tot ceea ce vrea. (...) Democrația nu înseamnă neapărat guvernare nelimi-tată. Într-o democrație, nevoia de garanții instituționale privind libertatea individuală este la fel de mare ca în oricare alt sistem. Într-adevăr, de-abia târziu în istoria demo-crației moderne, mari demagogi au început să susțină că, întrucât puterea era de acum în mâinile poporului, nu mai era nevoie de limitarea ei. Atunci când se afirmă că «într-o democrație este just ceea ce majori-tatea face să fie just», democrația degene-rează în demagogie. (...) Concepția potrivit căreia guvernământul ar trebui dirijat de opinia majoritară are sens doar dacă acea opinie este independentă de guvernă-mânt. Idealul democrației se bazează pe convingerea că opinia ce îl va dirija rezultă dintr-un proces independent și spontan. De aceea, el reclamă existența unei sfere extin-se, independente de controlul majorității, în interiorul căreia să se formeze opiniile indivizilor. Din această cauză, toată lumea este de acord că argumentul în favoarea democrației este inseparabil de cel în favoarea libertății de exprimare și dezbateri. (...) Există convenția prin care opinia majorității are câștig de cauză în ceea ce privește acțiunea colectivă, dar aceasta nu înseamnă în niciun caz că un individ nu ar trebui să depună toate eforturile spre a o modifica. Poți avea un respect profund față de această convenție și în același timp prea puțin respect față de înțelegerea noastră progresivă și înțelegerea noastră progresivă doar pen-tru că, în permanență, unii se vor opune opiniei majorității. În cadrul procesului de formare a opiniei, este foarte probabil ca, până ce o opinie ajunge majoritară, ea să nu mai fie cea mai bună – cineva să fi depășit deja nivelul atins de majoritate. (...) De fapt, concepția potrivit căreia efor-turile tuturor ar trebui călăuzite de opinia majorității sau aceea că o societate se armonizează mai bine pe măsură ce se conformează tot mai mult standardelor majorității reprezintă o răsturnare a principiului pe care s-a întemeiat creșterea civilizației. Adoptarea sa la scară generală ar însemna probabil stagnarea, dacă nu chiar declinul civilizației. Progresul constă în convingerea celor mulți de către cei puțini. Noile păreri trebuie să apară undeva, înainte de a deveni majoritare. Nu există experiență a societății care să nu fie, la început, experiența câtorva indivizi. Iar procesul de formare a opiniei majoritare nu este în totalitate, nici măcar în principal, o chestiune de dezbateri, precum în concep-ția excesiv de intelectualistă. (...) Progresul în planul opiniilor ar fi redus dacă unii oa-meni nu ar ști mai mult decât ceilalți și nu ar fi mai bine situați spre a-i convinge pe ceilalți. Tocmai pentru că, în mod normal, nu știm cine are dreptate, lăsăm decizia să rezulte dintr-un proces pe care îl contro-lăm. Totdeauna, însă, progresul apare datorită unei minorități ce acționează în alt mod decât cel prescris de majoritate.”

(Friedrich August von Hayek,
„Constituția libertății”,
traducere de L.-D. Dârdală,
Iași, Institutul European, 1998)

POLITIZAREA ȘI DEPOLITIZAREA SCRIITORULUI

În spațiul estic, Puterea pare să fi do-bândit în ultima vreme o mai mare imunitate la critică și se arată tot mai insensibilă la analiza venită din pagina de ziar sau din carte. Ai zice că rinocerii lui Ionescu au suferit mutații și se comportă mai altfel decât până acum, sunt mai bine organizați și, totodată, mai imprevizibili. Ei au învățat să obțină Puterea respectând formal toate regulile democrației, astfel încât întrunesc, în aparență, condițiile de eligibilitate impuse de sistem. Cât despre rinocerii noștri autohtoni, care au deprins obiceiul să pască iarbă europeană la Bruxel-les și să rumege scenarii euroasiatice la Moscova, ei reprezintă un soi special, greu de găsit în alte părți. Iar populația Republicii Moldova, captivă, depersona-lizată, sărăcită și demoralizată, nu are în fața ochilor o perspectivă istorică clară și suferă acut de sindromul Stockholm. Reformulând vechea parabolă biblică, am putea spune că bălăcindu-se de ceva timp în apele noastre pruto-nistrene, Iona s-a pervertit cu totul în val-vârtejul lor și acum împărtășește, în chip paradoxal, ideologia (digestivă!) a Chitului.

În fața acestei noi și neordinare rea-lități, (o)poziția civică a intelectualilor este tot mai firavă, tot mai inconsistentă. Scriitorii, care cu doar trei decenii în urmă s-au aflat în avangarda mișcării de elibe-rare națională din Basarabia, au pierdut simțitor din credibilitate și din carismă. Auzim la tot pasul spunându-se că politica e treaba partidelor și a politicienilor, iar scriitorii ar face bine să se retragă la masa de scris. Dacă în primii ani de după 1989 în Parlamentul Republicii Moldova se afla un număr impunător de 22 de scriitori, astăzi în forul legislativ nu mai există nici unul. Eliminați din prim-planul vieții publice, cu imaginea erodată, subminați de ceea ce se numește „cultura în serie”, mulți scriitori s-au pomenit la marginea societății, izolați în universul lor celular, unde încearcă, în cel mai bun caz, să-și cultive propria grădină.

E oportună oare, pentru scriitorul din Basarabia, părăsirea arenei publice în care, cu ceva timp în urmă a fost actorul prin-cipal? A venit oare vremea să se retragă resemnat în turnul său de fildeș? Dacă nu, ce ar mai putea să facă el „în Agora” și în ce măsură ar avea de suferit condiția sa de om de creație?

S-a spus, desigur, de mii de ori, că in-telectualul nu are dreptul să rămână în afara moralei, mai cu seamă atunci când politica celor aflați la putere este imorală, că oricum s-ar schimba timpurile, el nu se va putea autoexila din epoca sa, că orice creator va fi marcat de prezentul

vieții lui și va fi influențat de context – iar contextul, se știe, include și dimensiunea politică, și mitologiile sociale ale epocii în care trăiește. Când spunem acest lucru, avem în vedere, desigur, prestația civică a omului de condei, implicarea sa în „urgența politică a realității” (Emil Hurezeanu) prin articole de ziar sau emisiuni televizate, prin participare la dezbateri publice cu miză socială sau chiar politică etc. Căci, în ceea ce privește literatura, scrisul artistic, lucrurile sunt mai complexe. Așa cum s-a spus, iarăși, de atâtea ori, implicarea politică poate fi pentru scriitor „un salt mortal”. Ideologicul, pozițiile partizane, tot ce vine din afara preocupărilor sale strict profesionale, îi pot afecta gândirea liberă, îi pot distruge sau compromite personalitatea artistică. În artă, se știe, e bine când opțiunea politică se conju-gă cu opțiunea estetică. Experiența prin care ne-a fost dat să trecem în anii de rezistență anticomunistă și de renaște-re națională în Basarabia ne arată riscul major care îi paște pe cei mai mulți poeți (căci poeții, de regulă, sunt cei care se află în primele rânduri ale mișcărilor de protest) – riscul de a cădea în capcanele retorismului, în desuetudine și în kitsch. În asemenea cazuri, apar și probleme de limbaj poetic, fiindcă nu te poți adresa unei mulțimi care așteaptă revendicări sociale într-un limbaj abstract sau supra-realist, rămânând în același timp în sferele superioare ale creației autentice. Cei care s-au salvat sunt poeți rarissimi, înzestăriți cu un covârșitor talent și o seducătoare forță expresivă (Evgheni Evtușenko, în Rusia, Mircea Dinescu sau, parțial, cu rezervele de rigoare, Adrian Păunescu sau Grigo-re Vieru, la noi, sunt câteva din cazurile fericite). Totuși, literatura nu trebuie să se substituie politicii, iar scriitorul nu poate să se rețină prea mult în spațiul extraliterar. Ca să nu-și rateze condiția de om al scrisului, el trebuie să știe când să iasă din arenă și să revină la masa de scris ori în bibliotecă, printre cărți, lăsând treburile cetății în seama experților și a profesioniștilor. Bineînțeles, dacă aceștia își fac bine treaba.

Astăzi, chiar dacă timpul istoric ara-tă începutul de secol XXI, scriitorul din RM, care trăiește într-o societate aflată de aproape treizeci de ani într-o indefinită, interminabilă tranziție, este „condamnat” să rămână angajat (și) în serviciul cauzei sociale. Așa cum spuneam mai sus, socie-tatea moldovenească este moral pustiită, realitatea cu care au luptat scriitorii acum trei decenii a involuat în loc să evolueze, degradându-se în mai multe privințe, răul de atunci s-a radicalizat și s-a extins pe mai

multe dimensiuni. Ajunge să ne gândim doar la faptul că RM este un stat capturat de câțiva mari oligarhi, că președintele de ieri a fost un comunist cu mentalitate de mankurt, iar cel de azi este un socialist obedient și docil intereselor Moscovei, că instituțiile juridice și valorile democratice de mult nu mai funcționează.

În aceste condiții, Uniunea Scriitorilor este decisă să-și exercite în continuare rolul de instituție morală, apărătoare nu doar a drepturilor sale, ci și a întregii societăți. Suntem convinși că astăzi, ca și ieri, pozi-ția profesionistă a instituției scriitoricești nu este de ajuns, iar închiderea etanșă în capsula profesionalismului nu ar putea fi justificată. Înțelegând nu atât să lupte direct cu puterea neocomunistă, cât să nu o servească, implicarea scriitorilor a luat forma unei simbolice tribune morale și spirituale. Fără să se lase angajată politic la modul activ și fără să adere la vreo mișcare politică, USM a ales să pledeze pentru cea mai nobilă cauză – reunifica-re cu Patria istorică, România, fapt ce va duce implicit la (re)conectarea noastră la Europa. În cazul nostru particular, aceas-tă angajare presupune, înainte de orice, activizarea spiritului civic și a memoriei active, formarea conștiinței identitare românești și a ideii de europenitate la acei conaționali care, decenii la rând, au fost supuși unui cumplit proces de dez-naționalizare și spălare de creieri.

Așadar, în realitățile convulsive și de-gradante pe care le trăim în acești ani, ordinul de „dezangajare” a scriitorului, sau, mai exact, a instituției morale care se vrea a fi USM, întârzie să vină. Chiar dacă se află într-o poziție marginalizată, chiar dacă „nu mai are la îndemână me-gafoanele din piața centrală a națiunii”, așa cum scria Ion Pop chiar în coloanele „Revistei literare” pe care o scoate Uniunea noastră, scriitorul va continua să se afle în serviciul dreptății și adevărului. Înainte de a recăștiga încrederea publică, el va trebui să-și recapete încrederea în menirea sa dintotdeauna – cea de a îmblânzi fiara din om, de a corecta mecanismele răului, de a scoate din eroare și confuzie minți nehotărâte ori pervertite. Cu alte cuvinte, să servească neîntrerupt valorile morale. În acest răstimp, el va trebui, desigur, să-și păstreze demnitatea de scriitor, gândirea liberă și neînregimentată, fără să uite că implicarea politică, atunci când nu are acoperire estetică, poate fi pentru el la fel de păguboasă ca închiderea definitivă în propria găoace literară. Ceea ce într-un caz ar fi un „salto mortale”, în celălalt caz ar fi o asfixiere autoprogramată. Ambele extreme îi sunt letale, ca om de litere.

Foto de N. RĂILEANU

FERICIRILE DIN NOAPTEA DE REVELION

de TEO CHIRIAC

În noaptea de Revelion toată lumea e fericită. Sau aspiră la fericire. Toți, de la mic la mare, îngână sau cântă în glas *O, brad frumos* ori *Happy New Year*. Bineînțeles că petrecerile din noaptea asta sunt mai răsunătoare și muzicile mai armonioase ca oricând. Iar savoea spumantelor, clinchetele de zurgălăi și focurile de artificii străluminează cerul, bucură inimile, înveselesc văzduhul. E o noapte minunată, o adevărată feerie, cu miliarde de mesaje de felicitare înconjurând globul pământesc, un glob frumos și extrem de fragil, de casant, asemeni globulețelor colorate de pe pomul de iarnă din curte, împodobit cu luminițe și fire lungi de beteală.

O, dar atmosfera magică a nopții dintre ani n-ar fi deplină fără mesajele de felicitare ale conducătorilor acestei lumi: regi și regine, împărați și împărătese, prelați, președinți, premieri, vicepremier, miniștri, secretari de stat, lideri de partid, de la guvernare, din opoziție etc., etc. Gravi, binevoitori, profund emoționați, ei își rostesc discursurile din palatele lor regale, din amvoane, din casele albe, din piețele roșii, din sediile partidelor politice, din pivnițe, din hrube și peșteri. Cuvântul-matrice, cuvântul-cheie, cuvântul-animator al discursurilor (un fel de cuvânt-astu, cu lumină proprie, în jurul căruia se învârtesc pământul și celelalte planete) este substan-

tivul *fericire*. Iar cuvântul întrupat, care se conjugă după moduri, timpuri, persoane și numere, este verbul *a fericii*, exprimând ceea ce ne aduce fericire tuturor, adică ceea ce ne ferește pe noi, oamenii.

Și ce ne-am face oare, în minunata seară de Revelion, fără urările de fericire ale atotputernicilor acestei lumi? Își poate imagina cineva? Eu, din fericire, nu pot! Oare cuvântările lor difuzate pe toate rețelele de radio și televiziune nu se aseamănă întrucâtva cu *Fericirile* Mântuitorului propovăduite de pe Munte? Iar preaputernicii acestei lumi nu sunt oare adevărații ei mântuitori? Adică nu sunt ei salvatorii, izbăvitorii, spășitorii acestei lumi? Iar cărțile lor de căpătâi, nu sunt ele sfintele cărți trimise din cer? Indiferent de culoarea pielii, de religie, de limba vorbită, ajungând în înaltele funcții, jurând cu mâna pe *Biblie*, pe *Tora* sau pe *Coran*, nu sunt ei cei ce renunță pe dată la confortul personal, la privilegii, la drepturi și înlesniri, slujindu-și noroadele și națiunile cu credință și jertfire de sine, aducându-și contribuția la înfăptuirea marelui scop: fericirea acestei lumi?!

Se știe că, până a urca pe Munte și a da glas *Fericirilor*, Mântuitorul a străbătut toată Galileea, învățând norodul în lăcașuri sfinte și tămăduind orice boală și orice neputință. Astfel încât „I s-a dus

vestea în toată Siria și aduceau la El pe toți cei ce sufereau de felurite boale și chinuri: pe cei îndrăciți, pe cei lunatici și pe cei slăbănogi; și El îi vindeca. După El au mers multe noroade din Galileea, din Decapole, din Ierusalim, din Iudea și de dincolo de Iordan”. Toate astea, după ce Mântuitorul a mers în pustie, unde a postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți și unde a fost supus unor grele încercări pregătite de ispititor. Iată cea de-a treia încercare, cea mai grea: „Diavolul l-a dus apoi pe un munte foarte înalt, l-a arătat toate împărățiile lumii și strălucirea lor și l-a zis: «Toate aceste lucruri Ți le voi da Ție, dacă Te vei arunca cu fața la pământ și Te vei închina mie»”. Bineînțeles, Mântuitorul a făcut față și acestei încercări, înfruntându-l pe ispititor: „«Pleacă, Satano», i-a răspuns. Căci este scris: «Domnului, Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-i slujești»” (*Matei 4, 5*).

Prin urmare, Mântuitorul a fost supus la trei ispite, în timp ce mântuitorii noștri rabdă sute, mii de ispite de tot felul. Și zi, și noapte, ei le rabdă cu stoicism. Le rabdă eroic. Ceea ce se întâmplă în Siria de azi, spre pildă, nu e decât unul din exemplele grăitoare despre cum mântuitorii acestei lumi continuă, de două mii de ani încoace, să tămăduiască noroadele de necredință, de boală și neputință.

Apoi, i-ați văzut vreodată pe atotputernicii lumi să se arunce cu fața la pământ pentru a se închina ispititorului? Eu, din fericire, n-am văzut! Iar dacă și există vreunul, cred că el recurge la asta cu bună știință, precum marii jucători de șah, doar pentru a-i face șah-mat pe ispititorii săi. În acest fel, conducătorii noștri ne arată cum să nu ne abatem de la cinste, de la datorie, de la moralitate. Cinstiți până la Dumnezeu, bunăoară, ei ne învață cum să luptăm cu starea de corupție din societate, din familie, din propria noastră ființă, cum să învingem mulțimea de metehne omenești ce decurg din acea stare, și anume: decăderea, depravarea, desfrâul, destrăbălarea, dezmațul, imoralitatea, viciul, perversiunea, seducția, desfătarea, preacurvia, stricăciunea, pierzania, putrefacția etc.

Așadar, conducătorii noștri ne fericesc până ne mântuie. În acest fel, ei ne mântuie până ne termină. Mântuitorii noștri sunt terminatorii (cu accentul pe „a” sau pe „o”: aici savanții încă nu s-au pus cu totul de acord) noștri. Ei, terminatorii acestei lumi, poartă dintotdeauna aceeași caracteristică: ei nu pot fi fericii pentru ei înșiși, ci doar prin noi și prin fericirile noastre.

Fiind slujit de câțiva îngeri, Mântuitorul avea în preajma Sa numai o duzină de ucenici, pe când mântuitorii acestei lumi

NOI APARIȚII | EDITURA ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

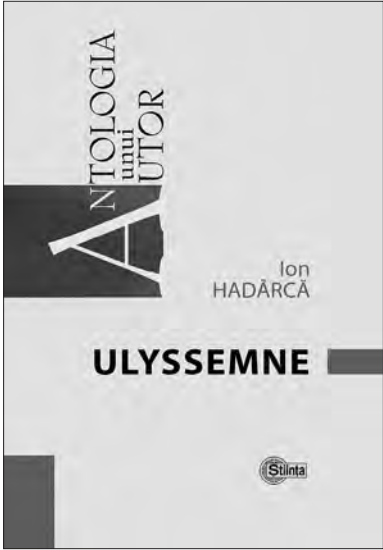

PAUL GOMA
CUVÂNTUL BASARABEANULUI RĂZVRĂTIT

PREFAȚĂ, SELECȚIE ȘI COORDONARE DE ALIONA GRATI

„Volumul de față cuprinde exegeze despre toate creațiile lui Paul Goma, acestea alcătuind împreună un bun demers introductiv. Criteriul de selecție a articolelor a fost dictat și de intenția de a pune în evidență evoluția exegezei asupra creației lui Paul Goma, de la primele recenzii la cărțile de debut ale scriitorului până la cele mai importante și edificatoare teze ale unor reputați critici, istorici literari și scriitori.”

EDITURA

ION HADÂRCĂ
ULYSSEMNE

COLECȚIA „ANTOLOGIA UNUI AUTOR”

„Antologia de față prezintă într-o selecție de autor creația poetică a unuia dintre exponenții de frunte ai generației poetice șaptezeciste, cunoscută și sub numele de «generația ochiului al treilea». Poetul Ion Hadârcă s-a dovedit a fi un creator foarte atent la adierile poetice ale timpului, așa încât «a vizitat mai toate stilurile poetice ale ultimilor două decenii», începându-și cariera cu poezia calofilă specifică promoției șaptezeciste (...).”

EDITURA

s-au înconjurat mereu de armate întregi de secretari și consilieri, de experți și profeți, de confidente și confidenți. În cadrul acestor armate de elită, un rol important le revine isteților grămățici, acei care compun, an de an, mesajele de felicitare ale atotputernicilor. Între griile lor de importanță majoră, de stat, am putea spune, sunt și acestea: a nu repeta, cuvânt cu cuvânt, urările de fericire din anii trecuți; a pune în urări accentul pe dimensiunea materială a fericirii, adică pe fericirea care poate fi produsă, cântărită, cumpărată și consumată, în stare proaspătă sau congelată; a nu scrie niciun cuvânt despre componenta spirituală a fericirii; indiferent de teoriile despre fericire, aparținând gânditorilor și filosofilor din toate timpurile, precum Platon, Aristotel, Spinoza, Descartes, Kant sau Tolstoi etc., a compune mesaje de felicitare, atribuind fericirii înțelesul și semnificația din programele partidelor politice care guvernează sau care vor guverna lumea.

Fără îndoială, mântuitorii noștri dețin secretul fericirii. Ei știu cel mai bine de ce avem nevoie pentru a fi fericiți. Când nu plouă, ei ne aduc ploaie. Când suntem triști, ei ne distrează, ne înveslesc. Dacă suntem săraci lipiți pământului, ei ne fac una cu pământul și pământul ne dă hrană din belșug. Când suntem furați, ei îi dojenesc pe hoți și hoții ne întorc cele furate. Când uităm de dorul mistuitor, ei ne despart de familii, de neam, de țară, lăsându-ne să murim în singurătate, mistuiți de dor. Când suntem prea singuratici, ei ne construiesc aziluri, orașe-mamut, noi turnuri Babel. Dacă nu mai cântă cucul, ei fac totul să ne cânte cucul. Iar dacă nu răsare iarba, ei fac totul să răsară iarba. Și iarba noastră crește, ca prin minune, atât de mare și de verde, încât nimeni nu ne-aude, nimeni nu ne vede.

Alături de icoana Mântuitorului nostru, astăzi vedem tot mai multe icoane făcătoare de minuni ale terminatorilor noștri. E și normal să fie așa! Dacă Mântuitorul ne ajută pe toți – și pe cei buni, și pe cei răi – să ne mântuim sufletele cerești, terminatorii noștri au contribuit și contribuie la cât mai grabnică terminare a trupurilor noastre pământești. Cum o fac, prin ce mijloace? Prin provocarea de războaie sângeroase, prin revoluții sociale, economice, culturale, prin infometări și prigoniri inumane, prin camerele de gazare, prin torturi feroce și execuții publice. Prin toate astea, terminatorii noștri nu fac altceva decât să ne termine, să ne mântuiască, să ne călăuzească pe calea fericirii veșnice.

Parafrazând celebra expresie „mai catolic decât Papa”, care este și ea o cunoscută parafrazăre, putem afirma că atotputernicia acestei lumi sunt mai mântuitori decât însuși Mântuitorul.

Firește, bunii noștri mântuitori ne iubesc și ne iartă. Iubirea și iertarea fiind răspunsul lor la toate. Ei fac orice ca noi să fim cât mai săraci în duh, să fim cât mai îndurerați, cât mai blânzi și mai milostivi. Ei fac totul ca noi să fim cei mai flămânzi și mai însetați de dreptate, să fim cei mai persecutați din pricina dreptății. Fiindcă numai în acest fel – noi – vom stăpâni pământul, numai așa – a noastră – va fi împărăția cerească.

Pentru asta îi iubim pe mântuitorii noștri cu devoțiune și sinceritate. De asta le aducem laude cu nemiluita. De asta îi adorăm, îi slăvim, îi divinizăm. Pentru asta le dedicăm ode, le înălțăm psalmi, le cântăm: „Aleluia!” Zi și noapte, îi purtăm în inimile și-n gându-

rile noastre. De aceea, gândurile mereu ne zboară, iar inimile, de fericire, ne plesnesc. Căci noi ne trăim clipa fericită, din mila lor, iar ei își trăiesc veșnicia, din fericirile noastre. Totodată, ei sunt pildele noastre de răbdare, de compasiune, de jertfire de sine. Fiindcă, deseori, conducătorii noștri se confruntă între ei, terminându-se, mântuindu-se unii pe alții. Se întâmplă mai ales la alegeri, în așa-zisele campanii electorale, campanii care se aseamănă cu războaiele titanilor din vechile mituri, războaie în care adesea zboară capete adevărate, curge sânge adevărat. Aceasta, întrucât unii candidați la funcția de terminator promit alegătorilor adevărata fericire, iar alții doar o fericire falsă, aparentă, iluzorie; iar ceea ce este fals, ce este contrar adevărului, trebuie oprit, demascat, pedepsit. Știind că fericirea e un lucru individual, unii candidați promit să ne fericească individual, adică pe fiecare alegător în parte, pe când alții, cei mai darnici, mai mărinimoși, leagă fericirea cu societatea, cu lumea, cu cosmosul, promițând fericirea absolută, beatitudinea, extazul universal. Se înțelege că majoritatea candidaților făgăduiesc fericirea ca plăcere materială, vremelnică, trupească, și prea puțini din ei făgăduiesc fericirea ca plăcere spirituală, ca stare de încântare a sufletului omenesc, simțind că asta ține totuși de domeniul lucrurilor sensibile, sacre, cerești, domeniu aparținând Mântuitorului. Oh, dar viața e atât de scurtă, iar dorințele de a fi fericit atât de mari, încât rar cine mai are timp să pătrundă în adâncimea acestor lucruri! Iar cât privește rivalitățile sfâșietoare și ura reciprocă a candidaților la înalta funcție de terminator, în spatele acestora nu se ascunde decât imensa lor iubire față de lume, în general, și față de noi, fericiții alegători, în special.

Dumnezeule milostiv, terminatorii noștri au atins desăvârșirea! Mai mult. Ei nu pridesc să ne desăvârșească și pe noi! Astfel, ei ne îndeamnă să ne iubim vrăjmașii, iubirea pentru vrăjmașii noștri constituind forma supremă a dragostei. Ei ne arată cum să ne iubim vrăjmașii mai mult decât pe Mântuitorul nostru, mai mult decât pe semenii noștri, mai mult decât pe noi înșine. Terminatorii noștri ne învață cum să ne rugăm pentru cei ce ne persecută, pentru cei ce ne schingiuesc, pentru cei ce ne urăsc de moarte. Tot ei ne arată cum să nu ne aruncăm cu fața la pământ, cum să nu ne închinăm ispititorului și ispitelor sale irezistibile...

Bineînțeles, începutul oricărui an nou nu e decât o continuare a eternului sfârșit de lume. Iar terminatorii noștri au grijă să ne ureze, de fiecare dată, începutul unui sfârșit de lume cât mai fericit. Astfel că noi, cei vii, suntem pur și simplu condamnați la fericire. Și morții noștri, deși pare de necrezut, sunt morți de fericire. Iar lacrimile noastre, oricât de ciudat ar părea, sunt lacrimi de fericire. În sfârșit, dacă vom intra în pielea lor, ne vom convinge că nebunii noștri, frumoșii noștri nebuni, au înnebunit de fericire. Credeți-mă, eu știu asta, căci sunt unul dintre ei. Pot depune mărturie!

Precum avea să observe preafericitul nostru Poet: „Vreme trece, vreme vine...” După acest Revelion va veni altul; mai degrabă sau mai târziu, toate se vor schimba, toate vor trece; atotputernicia lumii se vor schimba, se vor trece și ei; doar scopul lor nobil va rămâne același: fericirea acestei lumi!

La mulți ani fericiți, lume! Omagiile noastre, iubiți terminatori!

NOI APARITII EDITURA ARC

CARTEA POEZIEI 2019 SELECȚIE ȘI PREFAȚĂ DE LILIANA ARMAȘU

„Antologia cuprinde 35 de poeți, printre care: V. Romanciuc, M. Benea, A. Țurcanu, L. Butnaru, L. Sobiețchi, C. Trifan, T. Chiriac, N. Leahu, Em. Galaicu-Păun, Gr. Chiper, S. Caloianu, M. Stănilă, A. Rapcea, S. Go-teanschi, V. Botnaru. Cartea mai conține o serie de fotografii cu secvențe de la evenimamentele Uniunii Scriitorilor din Moldova, multe dintre ele fiind semnate de maestrul fotograf, regretatul N. Răileanu.”

EDITURA

TEO CHIRIAC FRICȚIUNEA DINTRE TOTUL ȘI NIMIC. TEOFANII ÎN FORMAT A4

„Teo Chiriac ne pune pe masă o carte dificilă, solicitantă, o meditație când poetică, când filozofică, dar de fiecare dată profundă asupra lumii, creației, locului pe care îl avem în aceasta și temeiului pentru care existăm. O adevărată psihomahie, în care scriitorul izbutește să-și formuleze, la capătul unei bătălii extenuante cu propriile sale stări și idei, virtuți și vicii, atât crezul etic, cât și pe cel artistic (...).”

A. CIUBOTARU

GRIGORE CHIPER FAȚA POEZIEI ȘI MĂȘTILE POEZILOR

„Gr. Chiper disociază atent materia cârților aduse sub lentila critică, rezumă clement reușitele sau respinge ritos, nu fără o anumită vehemență a verdictului (uneori partizană!), carențele textului pe care le și penalizează cu severitate. Pare că arhitectura operei nu are secrete pentru el, cronicarul vizitând expert și descoperind pe rând atât structurile de rezistență, cât și devierile tehnice căzând din ansamblu.”

EDITURA

VLADIMIR BEȘLEAGĂ MAMA. CASA. PĂMÂNTUL

„«Mama. Casa. Pământul» este o carte-geamă cu volumul «Tata Vasile», lucrare apărută la Editura Cartier în 2016. În felul acesta, prin cele două secțiuni, scriitorul realizează un diptic ce smulge din uitare imaginile părinților săi, trecuți de mult în lumea umbrelor. (...) Scrisă în registru incantatoriu, dar mai ales elegiac-litanic, cartea reconstituie profilul matern înrămat în primordialele vieții: casa, pământul, familia, sacralitatea străbunilor.”

EDITURA

MIRADOR

„EMINESCU ȘA NE JUDECE...”

de ION POP

Bănuiesc că mulți dintre românii de pe cele două maluri ale Prutului au înscris adânc în memorie un vers emblematic pentru toată opera lui Grigore Vieru, din poezia pusă sub numele lui Eminescu, pe care au făcut-o să vibreze și mai intens vocile, și ele ascultate de publicul mare, ale cântăreților Doina și Ion Aldea Teodorovici. (Ca să sporească patetismul acestei compoziții, s-a întâmplat să moară și ei, cum va dispărea și poetul, într-un accident de circulație...) Acel vers sună așa: „Eminescu să ne judecel” – iar el a fost rostit ca o chemare în Instanța cu majusculă a unui magistrat absolut, adresată somativ unei părți de popor român ce se deștepta cu greu din „somniale cel de moarte” în care-l adânci(se)ră alți „barbari de tirani”. Recitit astăzi, după atâtea dispute verbale iscate, cu și fără sens, pe malul Dâmboviței în vremea tuturor contestărilor, acesta poate părea prea retoric și înflăcărat circumstanțial. Numai că înflăcărarea autorului său nu era atunci deloc formală și emfatică, dovadă scrisul întreg al lui Grigore Vieru, liric de frumoase înzestrări, dar obligat de contextul – și istoric, și istorico-literar – basarabean să se întoarcă spre unicul mare reper sigur, admisibil și admis în acel moment și în acel mediu, care era „poetul național”, în care se putea găsi o punte inatacabilă între cele două părți ale Moldovei. Poezia despre care vorbim apărea în anul 2004, însă ea concentra ceva esențial pentru crezul urmașului care se forma-se în chip decisiv în tiparul eminescian.

Încă în 1964, Vieru îi dedica o poezie lui Eminescu, promițând să rămână până la moarte fidel marelui model („Stinge-mi-s-or ochii mie/ Tot deasupra cărții Sale”), iar scrisul său va crește tot pe solul Cărții exemplare. Vocația sa de tribun militant pentru regăsirea spiritului românesc în provincia de peste Prut l-a menținut în sfera de reverberație a discursului eminescian, constrângându-l cumva să rămână și în planul limbajului îndatorat substanțial Maestruului, într-un moment al luptei pentru repunerea în drepturi a limbii române și a alfabetului latin, invocând „floarea de latinitate” a națiunii și a cuvintelor sale fundamentale. Ca orice discurs mobilizator, și al său avea nevoie de limpiditatea expresiei, de o simplitate care să facă posibilă comunicarea cu un cât

mai mare număr de cititori, drept care a ales calea clasicității – ori n-a putut să devieze de la ea –, care putea duce cu mai multă siguranță spre audiența râvnită. În spațiul trans-prutean, Grigore Vieru se afla cumva pe poziția unui Octavian Goga din poezii precum *La noi*, evocând „jalea unui neam”, ori din versurile închinat „dascălului”, „apostolului”, „dascăliței” la care omul oropsit putea găsi un sprijin moral și un sfat încurajator. Reperul major rămânea, însă, marele înaintaș prin care și limba, și spiritul românesc puteau trece frontiera impusă de Istoria tragică. Tribunalul din vremurile mai noi reacționa decepționat și revoltat și la inerția, la somnolența neamului său, ce se deștepta cu greu din somnul dogmatic, încât apelul altui ardelean, Andrei Mureșanu, răsuna și la el după un secol și mai bine de un nou mesager, însuflețit de idealuri romantice, care mai credea că poezia poate înnobila și chiar schimba lumea. Într-un *Trist poem despre umanizarea pustiuului* putea, astfel, scrie: „Veni-va o zi/ Când pustiuul din voi/ Va chema ajutorul poezilor”... Grigore Vieru oferea, iată, explicit și patetic acest ajutor, cu un fel de disperare, dar și – se vede clar – cu un licăr de nădejde pentru un viitor mai bun.

Invocarea lui Eminescu drept judecător suprem veghind astral din Absolutul său asupra relativităților și slăbicunilor contemporane poate fi, așadar, deplin justificată în timpul și spațiul geografic și spiritual în care versul se rostește cu atâta energie (așa cum s-a rostit și la tribunele din piețele publice moldovene). În absența unei puteri judecătorești care să poată trage la răspundere sau obliga la responsabilitate nația adormită, poetul exemplar devine, în viziunea lui Grigore Vieru, un fel de instanță metafizică, aproape singura la care se mai putea apela.

În lumea cu atâtea schimbări radicale produse doar în ultimii câțiva ani, un vers ca acesta, care invită/obligă la angajamente individuale și colective maximaliste sub toate unghiurile existenței, poate suna însă pentru unii numai bombastic, compromis de o retorică desuetă. „Judecătorul” însuși a fost tot mai mult pus sub semne de întrebare, mai ales de către generațiile mai noi, pentru care marele romantism de secol

XIX căruia îi face ecou poezia lui Vieru a cam încetat să fie un spațiu spiritual frecventat și frecventabil. Prinși în vârtejul unei vieți imediate remodelate strict pragmatic, cu mutilări și ștergeri din memorie ale culturii „mari”, etichetate sumar drept „elitistă”, destui cititori de azi, atâția câți mai sunt, fie că au parcurs superficial și clișeistic, în școală, fragmente din opera poetului, fie că nu mai au pur și simplu timp pentru exercițiul „gratuit” și „zăbava” lecturii de orice fel, nu au cu cum să audă cu o ureche profundă versuri ca acesta. Pe deasupra, poezii presupuși de Vieru că vor fi chemați cândva în ajutorul neamului s-au cam rărit, iar a fi, cum zicea un Coșbuc, „suflet din sufletul neamului” e o mărturisire care aproape nu mai poate fi rostită cu toată gura. Și încă – vorba lui Hölderlin – „la ce mai sunt buni poezii în vremuri nevoiaș?” Suspiciunea că un asemenea apel la instanța eminesciană idealizează excesiv o figură, fie și exemplară, a creativității și etosului românesc, are și ea rolul ei de frână în receptarea fără rezerve a apelului. Trăim, din păcate, o epocă de relativizări extreme și prea adesea superficiale ale marilor principii de viață superior-exigente pentru ca „judecata” geniului romantic să mai

fie creditabilă în absolut. Și, de fapt, ca orice scriitor, fie și genial, rămas în istoria literară, și Eminescu a fost și va mai fi supus „instruirii” unui „dosar” cercetat în toate cotloanele operei.

Toată problema e ca această chemare la „bară” să se facă de conștiințe cititoare și critice oneste, atente la adâncimi și mai puțin la suprafețe. Or, în adâncul adâncului, Eminescu poate fi totuși invocat drept autoritate majoră, în ciuda propriilor sale erori de judecată inevitabil datorate unui spirit al vremii sale, sub semnul căreia – dacă o vom dori să o cunoaștem cu adevărat – simțirea și conștiința românească este ca și datoare să se situeze. Nu din conformism, ci realizând, prin recitiri atente, că el a fost într-adevăr, cum a spus tulburător un G. Călinescu în finalul solemn al biografiei dedicate poetului, una dintre puținele mari sinteze ale spiritualității românești ideal-representative și că a atins o culme a gândirii și creației care nu va mai fi ușor de ajuns. De la această înălțime, da, Eminescu are și va avea dreptul să ne „judece”, provocându-ne mereu la deșteptarea responsabilă a cugetării în clipe de cumpănă pentru soarta națiunii și a fiecăruia dintre noi.

SEMNAL

EUGEN LUNGU
ARTĂ ȘI CRITICĂ

CHIȘINĂU, EDITURA PRUT
„SCRIITORI CONTEMPORANI”, 2019

„Captivante prin subiect, intrigante prin faptele de cultură relevante, agreabile prin elementele anecdotice care incită și amuză, cuceritoare prin fraza elegantă și limbajul aristocrat, calități rar întâlnite în textele scrise astăzi, eseurile din volumul «Artă și critică» informează și delectează totodată, iar cititorul are bucuria de a descoperi «povești» uitate sau «secrete» nedezevăluite până la capăt ale literaturii române și universale”.

Lucia ȚURCANU

DIVANUL ÎNȚELEPTULUI

UNIREA SE AMÂNĂ?
UNIREA SE FACE!
UNIREA E APROAPE! (V)

de VLADIMIR BEȘLEAGĂ

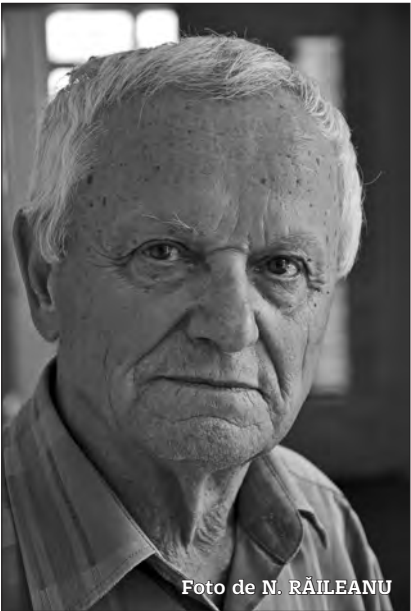

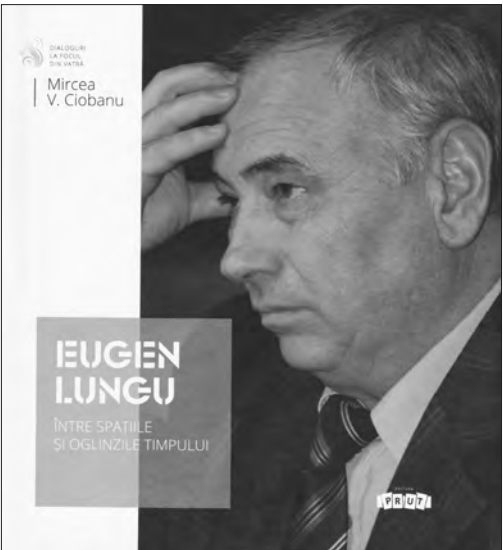
Foto de N. RĂILEANU

Cititorul: Să tragem o linie, făcând o concluzie.
Autorul: Fără acea, tragică în ansamblu, perioadă de re-naștere a spiritului național, ce a avut loc după moartea tiranului Stalin, nu ar fi fost posibilă perioada de Renaștere și Eliberare Națională din Basarabia după decesul Uniunii Sovietice!
Cititorul: De acord.
Autorul: Asta e, domnii mei. Dar vezi că astăzi, când se strigă: „Unire! Unire!”, se uită de acele vremuri. Se dau uitării marii luptători ai acelor bătălii pentru identitatea românească...
Cititorul: Puțină lume a mai rămas care să...
Autorul: Să purcedem așadar la... Stop! Mi-am amintit un detaliu foarte important! De fapt, nu atât un detaliu, cât denumirea unui spațiu temporal, numit de mine *deceniul de marasm be-bist!*
Cititorul: De ce *marasm*? Și de ce *be-bist*?
Autorul: Pentru că anume în acel deceniu, în anii '70 și începutul anilor '80 ai secolului trecut (sub domnia lui Brejnev-Bodiul), nu doar Basarabia, ci întreg imensul spațiu sovietic a fost afectat de o putoare nemaipomenită ce străbătu toate sferele vieții, și sociale, și politice, și culturale, și spirituale...
Cititorul: La ce bun ne-ar interesa acel...
Autorul: Pentru că anume atunci s-au produs două evenimente de importanță majoră, care veneau, deși într-un timp nefast, spurcat, să demonstreze că spiritul de rezistență națională nu a pierit, ci este prezent și viguros!
Cititorul: Chiar viguros?
Autorul: Așa îl văd eu... Și așa a fost realmente în istoria noastră vitregă... Primul, pe scurt. Cazul Ghimpu. Are loc în 1972 un proces închis asupra unui grup de adversari ai

sistemului dictatorial bodiulist ce se instaurase în RSSM. Printre inculpați se numărau Gheorghe Ghimpu, Alexandru Șoltoianu, Valeriu Graur și Usatiuc, cel mai vârstnic dintre ei...
Cititorul: Ce revendicări înaintau?
Autorul: Vizau politica de cadre a partidului, care era una categoric antinațională, șovină, rusificatoare, asimilatoare...
Cititorul: Și?
Autorul: Încercând să aducă la cunoștința opiniei publice internaționale matrapazlăcurile satrapului Bodiul, au decis să expedieze o scrisoare către postul de radio *Europa Liberă*, dar...
Cititorul: Dar?
Autorul: Cum tentativa s-a făcut prin intermediul unor persoane din România, securitatea ceașistă a interceptat textul și l-a transmis patronilor săi moscoviți... KGB-ul i-a arestat pe disidenți, le-a intentat un proces judiciar și – la închisoare cu ei! Tusp patru au fost condamnați de la 5 la 7 ani de detenție... Tot în acei ani, două tinere, Lilia Neagu și Asea Andruh, au scris într-o noapte, pe zidurile mai multor edificii din Chișinău, inclusiv pe cel al Uniunii Scriitorilor, o inscripție pe care am văzut-o și eu, dar deja acoperită cu vopsea de către „vigilenți”, o inscripție ce conținea cuvinte împotriva rusificării, a puterii sovietice opresoare, cerând cadre naționale la conducere... Și ele au avut de suferit...
Cititorul: Și al doilea, de fapt al treilea caz?
Autorul: Da, al treilea – cazul Vâșcu...
Cititorul: Vasile Vâșcu, unul dintre demnitarii din eșalonul de vârf ai sistemului, care...
Autorul: Promovat în funcții înalte de sistemul pe care l-a servit ani la rând, a fost și acesta sacrificat...

Cititorul: Și când? Demarase de acum perestroika.
Autorul: În concepția mea, atunci când îmi amintesc de cazul Vâșcu, imediat se declanșează în fața ochilor destinul sfâșietor de dureros al lui Pavel Boțu.
Cititorul: Da...
Autorul: Acum mă gândesc și mă întreb: de ce oare să se fi produs în memoria mea această, s-ar părea, nejustificată asociație? Unul reprezentând birocrăția sovietică, altul intelectualitatea de creație?
Cititorul: Poet și președinte al Uniunii Scriitorilor... Și ce răspuns găsești la această întrebare?
Autorul: Amintea de perestroika, dar vezi că ambele cazuri își aveau rădăcinile, ca să zic așa, în anii precedenți, cei ai epocii bebismului marasmatic din deceniul precedent.
Cititorul: Adică? Zi mai deslușit, mai clar.
Autorul: Am s-o iau de mai departe, chiar cu riscul s-o lungesc...
Cititorul: Dă-i cărbuni!
Autorul: Ziceam de duhoarea ce străbătuse în acei ani întreaga viață a societății sovietice, de la un capăt la altul al imensului imperiu... Și simțind că-i băja cu acea șandrama numită „Uniunea Sovietică”, gloriosul partid găsi de cuviință să purceadă la o nouă revoluție...
Cititorul: Ce aud? Iar revoluție?
Autorul: Da, domnul meu! Cine-și mai amintește azi că s-a procedat sub Brejnev, depravatul și marasmaticul, la crearea unei noi entități umane cu denumirea de *omul sovietic*?
Cititorul: *Homo sovieticus*.
Autorul: Fără distincție de neam și națiune, fără memorie istorică, fără... fără...
Cititorul: Mancurtizare totală!
Autorul: Iată în acel climat irespirabil au și încolțit în inimile reprezentanților sistemului, fie că erau administratori sau oameni de creație, porniri de rezistență, de protest...
Cititorul: Ce vrei să spui cu asta, domnule autor?
Autorul: Iar o s-o iau de mai departe. De fapt, o să fac o precizare. În Moldova, perestroika lui Gorbaciov a ajuns cu o întârziere de doi ani, în 1987. Dar și atunci cu ghinion.
Cititorul: De ce: cu ghinion?
Autorul: Pentru că a fost transferat dintr-o republică asiatică un guvernator (*alias* secretar doi la CC), unul Smirnov...
Cititorul: Tot Smirnovi pe capul nostru!
Autorul: Cum reprezentantul Moscovei decidea totul, iar nu molâul și depersonalizatul Simion Grossu (chiar dacă cu doi de SS sâsâiți!), acel Smirnov, care se făcuse vinovat în fața partidului de fel de fel de matrapazlăcuri în acea republică asiatică, spre a se reabilita aici, se apucă să taie și să spânzure la stânga și la dreapta, de băgă la dubă câteva sute de *nacealnici* raionali, după care ajunse cu bâta și ceva mai sus...
Cititorul: La Vâșcu. Și ce i se incrimina acelui Vasile Vâșcu?
Autorul: Că ar fi inițiat o mișcare de... un nucleu de rezistență... o diversiune naționalistă...

O CARTE - EVENIMENT

MIRCEA V. CIOBANU & EUGEN LUNGU
ÎNȚRE SPAȚIILE ȘI OGLINZILE TIMPULUI

CHIȘINĂU, EDITURA PRUT
„DIALOGURI LA FOCUL DIN VATRĂ”, 2019

„Unde e astăzi Generația '80 scrisă cu majusculă? Multele dihonii interne, invidii și alte clauze au fragmentat-o. (...) Până la urmă, chestia e firească și naturală, cineva iese în frunte, e editat de zor acasă și în străinătate, alții se bucură de o recunoaștere moderată, pe când unii doar continuă să făgăduiască. Nu aș vrea să supralicitez, dar senzația de generație, de întreg gânditor la unison, aici la Chișinău, ne-au dat-o revistele la care lucram – Suplimentul literar la Sfatul Țării, Contrafort, Sud-Est, Basarabia și modelul Mușina, după care ne aliniam cu Portret de grup. (...) Noi însă nu am avut cenacluri, așa că spiritul de echipă s-a manifestat mai mult la modul teoretic decât practic. (...) Am impresia că șaptezecistii au fost, în acest sens, mult mai solidari.”

Eugen LUNGU

LECTURI FĂRĂ FRONTIERE

de MIRCEA V. CIOBANU

ESEU

O profesoară de la Universitatea din Leeds amintea, într-un articol intitulat explicit „Brancusi: en art il n’y a pas d’étrangers”, o vorbă spusă de românul Constantin Brâncuși *românului* Tristan Tzara (ambii: cetățeni cu acte în regulă ai Republicii Mondiale a Literelor și Artelor) în 1922, la o șuetă de la Closerie des Lilas, celebra cafenea artistică din Montparnasse: „În artă nu există străini!”

Cécile Pivot, o împătimită de lectură, coautoarea unei cărți intitulate imperativ: „Lire!”¹ (adică: „A citi!” sau: „De citit!”) – despre carte vom vorbi mai jos –, spune despre un act de neprețuit pe care îl posedă orice cititor: „Există un pașaport pe care ar trebui să-l aibă fiecare ființă umană: pașaportul literar. Acesta anulează frontierele, face posibilă călătoria în întreaga lume, permite traversarea secolelor și întâlnirea oamenilor. Cu el suntem liberi, suntem cărți (în franceză: «Avec lui, nous sommes libres, nous sommes livres»). Cu el (cu acest pașaport virtual – mvc), de-a lungul existenței noastre, ajungem să ne cunoaștem pe noi înșine.

Cu toate că – în aceeași carte – celălalt autor, Bernard Pivot, supranumit de francezi „Le roi Lire” (cam așa: „Regele-Citește”), ne va da de înțeles că cititul presupune un act intim și un refugiu, fostul fondator și moderator al emisiunii televizate „Apostrophes”, azi președintele Academiei Goncourt, nuanțează un mic adevăr al lecturilor: „A citi nu înseamnă a te retrage din lume, ci a intra în [această] lume pe o altă ușă”.

Și mai departe, ca explicație desfășurată: „A citi înseamnă [cam asta]: a-l avea pe Voltaire de profesor, Proust ți-ar fi unchiul de la oraș, iar Vialatte moșul de la țară; [Marguerite] Duras ți-ar fi verișoară; Stendhal, Dumas și Semprun ți-ar fi prieteni; La Fontaine și Vincenot paznici; Louise Labé ți-ar fi amantă, Colette bucătăreasă, iar Montaigne, Jean Giono și Julien Gracq ți-ar fi vecini”. În fine, urmând același vector, dar într-o formulă conclusivă: „Cititul îți face familia mai mare, îți angajează personal, îți multiplică relațiile, îți creează un fabulos carnet de adrese. A citi înseamnă a aduce puțină lumină în plus în labirintul complicat al vieții”.

Acești noi „vecini”, „prieteni”, „unchi” și „verișori” îi aduni foarte firesc din toată lumea. Lectura e un spațiu fără frontiere. În aceeași carte a lui Bernard & Cécile Pivot, un compartiment relevant (nu un capitol) îl constituie imaginile, distribuite „tematic” în întregul volum. E un fel de film al lecturilor și al cititorilor de toate vârstele și de toate gusturile, de pe tot

mapamondul. Mă gândesc acum dacă, pe lângă vestimentație și bucate, nu ar fi cumva lectura fenomenul care ne leagă cel mai tare de oamenii planetei. Exact așa cum vedem același cer, senin, însořit, înnorat sau, după caz, înstelat, deasupra capului (și putem face schimb de opinii la acest subiect), citim în bună parte aceleași cărți și ne putem angaja (azi, chiar foarte real, d.e., prin intermediul rețelelor de socializare) într-o discuție asupra unor scrieri mai vechi sau ale celor mai recente apariții și tendințe.

Iat-o pe Marilyn Monroe, sex-simboul anilor '50, citind pe plajă... *Ulise*, extra-dificilul roman al lui Joyce. Pozează? Nu vă grăbiți... Cine privește atent, poate descoperi că artista s-a concentrat pe ultima secvență a masivului op, urmărind monologul emoțional – și senzual! – al lui Molly Bloom. Iar fotografia ne va convinge că era vorba de o lectură pe bune.

Iată-l, în alt loc, pe Eugène Ionesco, românul francez, întins pe canapea cu cartea în mână (deși Bernard Pivot însuși condamnă acest fel de lectură, preferând pozele mai sobre și, cam de fiecare dată, cu creionul la îndemână). Iat-o pe Romy Schneider, frumoasa austriacă franceză, citind din irlandezul franțuzit Samuel Beckett (din nou: deloc cel mai facil scriitor).

O cititoare în metroul din New York, doi împătimiți de lectură pe malul Senei, grupuri de cititori profesioniști în sălile Bibliotecii Naționale din Franța sau ale omoloagei sale din China. Un cititor vârstnic de la țară, cu o capră în brațe, niște copii dintr-un oraș, se pare, italian sau poate latinoamerican, ilustrând visul multor părinți: toți citesc sau răsfoiesc cărți. Un Imperiu al lecturii, extins pe tot mapamondul...

Tema aceasta, a „străinului” fals, o regăsim și la alți doi francezi. Mai întâi unul absolut recent. După un *Dicționar egoist* (sic!) *al literaturii franceze*, menționat la apariție cu premiul pentru eseu al Academiei Franceze, romancierul, criticul și eseistul Charles Dantzig a publicat la sfârșitul anului trecut un *Dicționar – egoist*, da – *al literaturii mondiale*². Autorul precizează că nu e vorba de „literatura străină”, noțiune frecventă în lucrările didactice și în titulatura catedrelor (de limbi și literaturi „străine”). Articolul despre „[scriitorul] străin” începe așa: „Eu nu cred că există o literatură franceză și o literatură străină. Ovidiu, Hölderlin sau Doris Lessing nu sunt străini pentru un francez. Ei [doar] se exprimă într-o altă limbă, atât. Distanțarea în spațiu sau în timp nu împiedică apropierea”.

Nu există literatură străină, spațiul literar este unul comun. Explicația e simplă: literatura trebuie privită de fiecare dată din perspectiva cititorului, iar cititorul – până și cel francez, adăugăm noi, cel care are la dispoziție o literatură națională consistentă – nu e format numai din lectura cărților franceze sau, privind lucrurile într-o perspectivă diacronică, numai din cărțile contemporanilor. Citez: „Cititorul este al tuturor timpurilor și al tuturor țărilor”.

Și totuși, m-ar putea testa oponentul meu dintotdeauna, până și autorul acestui frumos dicton despre „cititorul universal” a scris două dicționare, cu subiecte de cercetare distincte. În acest sens, nu putem nega că există literatura națională *versus* literatura universală. Da, criticul francez face o delimitare, prin chiar aceste titluri, între „literatura franceză” (în ultimul timp, tot mai des înlocuită – cel puțin pe rafturile librăriilor – cu sintagma „literatura francofonă”) și „literatura mondială”. Numai că aici nu e o opoziție, ci, mai curând, un raport dintre gen și specie (sau: între regn și încrengătură). Or literatura franceză pe care criticul o ia în calcul în prima carte e [doar] cea bună de inclus și în categoria „literatura mondială”.

Al doilea francez despre care voiam să vă spun este, de fapt, o franțuzoaică. Cercetătoarea Pascale Casanova atacă radical problema universalității literaturii în cartea care a făcut-o cunoscută în lume: *Republica mondială a literelor* (în traducere românească: Editura ART, 2016)³. „Obiectul de analiză al *Republicii mondiale*... nu este descrierea lumii literare în totalitatea ei, nici pretenția, imposibilă, de a face o recenzie exhaustivă a literaturii mondiale. Se urmărește doar schimbarea perspectivei, descrierea lumii literare «pornind dintr-un anume punct de observație», cum spune Braudel, pentru a avea posibilitatea de a modifica viziunea criticii obișnuite, de a descrie un univers pe care scriitorii înșiși l-au ignorat întotdeauna și de a arăta că legile ce guvernează această imensă și ciudată republică – rivalități, inegalitate, lupte specifice – contribuie la luminaarea într-un chip inedit – și adesea radical nou – a operelor celor mai comentate și, mai cu seamă, a operelor unora dintre cei mai mari revoluționari literari ai acestui secol: Joyce, Beckett și Kafka, dar și Henri Michaux, Henrik Ibsen, Cioran, Naipaul, Danilo Kiš, Arno Schmidt, William Faulkner și alții.”

Și, mai jos, concentrând atenția pe înșiși producătorii de texte: „Spațiul literar mondial, atât cel istoric, cât și cel

geografic – ale cărui contururi și frontiere n-au fost niciodată trasate sau descrise – se întrupează în scriitorii înșiși: ei sunt și fac istoria literară. [...] Vom încerca să situăm scriitorii (și operele lor) în acest spațiu imens care este, într-un fel, o istorie spațializată”. Este o temă aparte această situare foarte particulară în ecuație a creatorului: pe de o parte, dacă este creator autentic și original, el este independent de orice, iar pe de altă parte, nimeni în lume nu poate să îngrădească accesul întregii umanități la opera sa. Oricât de mult ar fi dorit cineva – chiar și artistul însuși – să limiteze accesul ori să discrimineze consumatorul, nu îi va reuși nimănui.

Al treilea exemplu e unul *ecumenic*. Legat și el cumva de Franța, care găzduise în secolul XX o întreagă „internațională artistică”: Picasso, Brâncuși, Tristan Tzara, Deaghilev, Nijinski, Chagall, Modigliani, Dali, Hemingway, Enescu, Maria Tănase, Borges, Max Ernst, Wilde, Beckett, Fitzgerald, Miller, Pound, ca să nu-i mai numim și pe numeroșii artiști și literați francezi, acceptând să fie înglobați în această *republică federală* fără să pretindă roluri mai alese, din considerentul politico-geografic al statutului de gazdă. Dacă Parisul ar pretinde să fie capitala acestei Republici Mondiale a Artelor și Literelor, atunci cafenelele din Montmartre sau Montparnasse ar fi probabil cartierele generale ale oastei acestei republici.

Rostindu-și discursul cu prilejul decernării Premiului Nobel, peruvianul europeanizat Mario Vargas Llosa⁴ i-a invocat, în contextul lecturilor sale formatoare, pe căpitanul Nemo și pe muschetarii lui Alexandre Dumas, pe Jean Valjean, pe Flaubert, Faulkner, Martorell, Cervantes, Dickens, Balzac, Tolstoi, Conrad, Thomas Mann, Sartre, Camus, Orwell, Malraux, fără să uite de argonauți și de eroii homerici. Literatura, considera distinsul romancier și eseist, ne unește indiferent de limbile, credințele și prejudecățile (care ne despart). Argumentul este expus în următorul alineat: „Când uriașa balenă albă îl îngroapă în mare pe căpitanul Ahab, la fel li se strânge inima cititorilor din Tokio, Lima sau Tombuktu. Când Emma Bovary înghite arsenicul, când Anna Karenina se aruncă înaintea trenului, iar Julien Sorel ajunge la eșafod, când în *Sudul* lui Borges, amabilul doctor Juan Dahlmann iese dintr-o cafenea din pampas, ca să înfrunte cuțitul unui ucigaș, sau când observăm că toți locuitorii Comalei – satul lui Pedro Paramo – sunt morți, la fel se înfioară cititorul care-l venerază pe Buddha, Confucius, Hristos, Allah sau e

agnostic, poartă sacou și cravată, jalaba, chimonou sau șalvari”.

Consecutiv, e normal ca aici, la Chișinău, în R.M., în toată Basarabia (dar și în Bucovina de Nord) să ne focalizăm de fiecare dată (să oferim timp) pe textele scrise de profesioniști, care ar fi solicitate în tot spațiul limbii române, care ar putea să surprindă cititorul „din orice spațiu al Daciei”. Varianta ideală ar fi ca ele să fie din lista celor care ar putea suscita interesul oricărui cititor, *din orice parte a lumii*. Toate astea se explică simplu: un scriitor poate fi foarte „național”, dar cititorii sunt, întotdeauna, consumatori ai literaturii scrise pe tot mapamondul. Ei sunt „internaționali”, „universali”, „mondiali”.

Subsemnatul (ca să explic cum funcționează mecanismul pe un exemplu concret), în orele de serviciu muncește la manuscrise (pregătindu-le pentru tipar) ale autorilor „noștri” (există și excepții, bineînțeles), fie din tot spațiul limbii române (clasicii noștri, în primul rând, în ediții critice, comentate etc.), fie din realitatea literară imediată, basarabeni sau bucovineni. În zilele libere scriu cronicile mele pentru revistele care le solicită. Și aici, într-o proporție copleșitoare (dar există și excepții), scriu despre cărțile „alor noștri”, deoarece revistele – fie de la Chișinău, fie de la București sau Iași – preferă să le dau cronici la cărțile basarabenilor. Motivul e simplu: în Țară are cine să scrie despre cărțile regătenilor.

Mai mult: în era îndepărtată a profesoratului meu, majoritatea cursurilor mele (au fost și aici excepții, precum Istoria literaturii latine ș.a.) aveau ca obiect de studiu tot literatura română. De aici s-ar putea deduce că sunt un cititor fidel al [doar] literaturii naționale. Fals! Oricât de multe lecturile mele din literatura română (pe care o citesc inclusiv din necesitate, „de nevoie”), acestea sunt doar o parte infimă în raport cu cărțile din literatura lumii, pe care le citesc permanent. Nu mă obligă nimeni, dar asta înseamnă adevărata lectură: liberă, de plăcere, de necesitate organică, nu de nevoie impusă de altcineva. Simplu explicat, cartea pe care o citești ca „să nu rămâi prost” sau pe care o citește toată lumea și tocmai asta te-a făcut curios intră și ea în categoria de „lectură liberă”, pentru că nu te impune nimeni. Ei, bine, această literatură liberă, de plăcere sau de necesitate interioară, personală, niciodată nu e una limitată etnic, rasial, geografic sau (geo)politic.

P.S. Acest text s-a născut dintr-o tentativă a subsemnatului de a face o tradițională deja revistă a presei literare (franceze). Deoarece apariția revistei a întârziat, textul a crescut până la dimensiunile... unei cronici de carte (să zicem). Dar mi-ar părea rău să nu pomenim cel puțin o revistă-două din cele care ne-au servit drept pretext pentru a începe vorba.

Revista „Lire”, un magazin al cititorilor (nu al scriitorilor), publică un interviu cu Améli Nothomb, în legătură cu apariția unui nou roman. Scriitoarea, o prezență activă la toate târgurile și saloanele de carte, autoare a unor cărți mai curând din categoria „glamour”, sentimentale și în parte autobiografice, cu drame minore, realist-romantice, de data asta a abordat un subiect major, tragic, din registrul etern: o istorie a judecății și a supliciilor lui Iisus pe cruce. Romanul se intitulează *Setea*. Răspunzând la întrebarea revistei: „Dintre tot ceea ce a îndurat Crist pe cruce, evocați, mai ales, setea. Credeți că aceasta este cea mai gravă dintre suferințele lui? Ce are de-a face asta cu credința?”, A.N. și-a explicat intenția literară astfel: „Hidratarea este cea mai vitală necesitate pentru un organism. Iar ceea ce

simți când îți este sete și, în sfârșit, poți să bei, e, pur și simplu, extaz. Corpul și mintea sunt un tot întreg, asta e, Doamne”.

„Bernard Pivot, continuă interogatoriul revista, a spus că înainte de Setea, ați scris «romane frumoase și inofensive». Credeți că astăzi trăiți un moment de cotitură în creația dumneavoastră?” Răspunsul A.N.: „Nu prea cred într-o cotitură, deoarece asta ar sugera că după această carte nu voi mai fi același scriitor... Respect totalmente vorba lui Bernard Pivot, dar, la fel ca înainte, când nu aveam impresia că scriu cărți care erau doar frumoase, nu pot garanta nici astăzi că ceea ce voi scrie în continuare va fi de o altă ținută. Constatăm cu toții, ca ființe vii, că există zile în care suntem «profunzi» și alte zile când suntem infinit de ușori. Și doar pentru că am fost profunzi într-o zi nu înseamnă că vom fi profunzi toată viața. Deci nu vă pot spune foarte sigur cum va fi viitorul meu”.

Apropo, începutul romanului despre care discută autoarea pe paginile revistei este absolut fascinant (Povestea lui Isus este relatată în numele acestuia, o adevărată „Evanghelie după Isus”): „Am știut întotdeauna că voi fi condamnat la moarte. Avantajul acestei certitudini este că puteam să acord atenție celor ce merită: detaliilor. Am crezut că procesul meu va fi o parodiare a justiției. A fost, da, dar nu așa cum am crezut că va fi. În loc de formalitatea expeditivă, pe care mi-am imaginat-o, am avut parte de un joc tare. Procurorul nu a lăsat nimic la voia întâmplării. Martorii procurorului au defilat unul după altul. Nu-mi venea să cred ochilor când am văzut sosind mirii din Cana, martorii primei mele minuni...”

La sfârșitul anului 2019 (nr. 23, din noiembrie), „Le nouveau magazine littéraire” publică, între altele, o prezentare și un fragment din *Solenoid* de Mircea Cărtărescu. Obșnuitul Dosar al numărului e dedicat lui Montaigne („le philosophe du bonheur ici et maintenant”). Rubrica „Récits” include trei eseuri-povestiri avându-i ca protagoniști pe Proust, Edgar Poe și [Madame] Germaine de Staël. Nu sunt de neglijat și celelalte „materiale” ale revistei. D.e., Patrice Boillon ne recomandă să-l recitim pe Baudrillard („Baudrillard, l’apocalypse de Jean”)... sau cronica la filmul „J’accuse” al lui Roman Polanski

La rubrica „Critiques fiction” găsim câteva recenzii critice la cărțile autorilor contemporani. *Solenoid* („un roman-monde et double face, entre quotidien sordide et fantasmagorie délirante, par un géant des lettres roumaines”) de Mircea Cărtărescu (prezentat ca universitar, critic și romancier) e analizat într-o cronică de François Angelier, intitulată „Ils sont fous ses Roumains” („Sunt nebuni românii ăștia”). Romanul, în opinia cronicarului, e scris în si-ajul lui *Ulise* sau al lui *Alexanderplatz*, de un autor pentru care „arta nu are sens decât dacă este evaziune”. Revista publică și un fragment din această „fantasmagorie hypernaturalistă a românului Mircea Cărtărescu”. Cititorul va fi intrigat chiar de prima frază, în traducere franceză, a fragmentului: „Il n'existe aucune maison dan la rue Maica Domnului, car la réalité s'arrête ici”.

NOTE:

1. Bernard Pivot & Cécile Pivot, „Lire!”, Editions Flammarion, 2018.
2. Charles Dantzig, „Dictionnaire égoïste de la littérature mondiale”, Editions Grasset, 2019.
3. Pascale Casanova, „Republica mondială a literelor”, Editura ART, 2016.
4. Mario Vargas Llosa, „O mie și una de nopți”, Editura Humanitas, 2013.

INCORECTITUDINI

ARGUMENT PENTRU O RUBRICĂ

de ADRIAN CIUBOTARU

Liberalismul amintește azi de Constantinopolul anului 1453. Împresurat și luat cu asalt de o puzderie de inamici doctrinari, dar și de resentimentari, frustrați și contestatari de meserie, cetatea stă să cadă în orice moment. Se pare că nu va rezista mult timp asaltului nici bastionul principal al liberalismului, Statele Unite ale Americii. Adversarii îi împoașcă zidurile cu reproșurile obișnuite („nu este drept”), dar se sapă intens și la temelia doctrinei: sub semnul tăgadei nu sunt numai individualismul și competiția care produc imparitate, ci și conceptul de piață liberă și chiar ideile de libertate și proprietate înseși.

Curentul antiliberal este eteroclit și mult mai puțin sudat decât grupurile tot mai restrânse de adepți și promotori ai sistemului teoretizat pe vremuri de un Locke, Hobbes sau Mill. Cauza care animă lupta împotriva liberalismului este însă un puternic factor de coeziune, întrucât vizează aspirația firească a omului către echitate și dreptate, călcată prezumtiv în picioare de inegalitățile generate de punerea în practică a modelului liberal de societate și de economie. Ea îi ține laolaltă, fără a-i amesteca totuși, pe (neo)marxiști, fundamentaliști islamici și nu numai, populiști și extremiști de tot felul, de „dreapta” sau de „stânga”, „bruni”, „roșii” sau „verzi”, militanți pentru „drepturi” și alți activiști „progresiști”. Din combustia ideologică și frământul justițiar al tuturor acestor mișcări atât de pestrițe, se compune un discurs antisistem uimitor de omogen, în ciuda deosebirilor doctrinare de fond: modelul de dezvoltare actual este perimat, creează prea multe decalaje; omul, societatea (și Pământul întreg, după unii) au devenit ostaticii consumului; lumea e controlată de marea finanță; dacă nu aruncăm ideea liberală la groapa istoriei, ne așteaptă, în cel mai bun caz, o criză de proporții, iar în cel mai rău caz, sfârșitul lumii.

După dispariția nazismului și criza socialismului de tip sovietic – primele reacții majore ale speciei la liberalism –, retorica antiliberală a acestora a fost preluată, în forme ceva mai soft, nu numai de inadaptați și păgubiți, ci și de o parte din răsfățații „vechiului regim”: copii de burghezi înstăriți, intelectuali de seamă, beneficiari ai privilegiilor pe care le poate asigura statul bunăstării generale tuturor „claselor”, inclusiv celor „neproductive”. Revoltații postbelici nu trebuie puși însă pe aceeași treaptă cu *intelighenția* veacului al XIX-lea, contaminată și ea de utopii și de critica capitalismului, întrucât generațiile de după război au asistat la eșecul sistemelor și ideologiilor iliberale. Spre deosebire de visătorii din trecut, noii contestatari au avut prilejul să afle câte victime poate produce un totalitarism care ține să-i facă pe toți egali. De aici, responsabilitatea morală sporită a celor care continuă să nege virtuțile democrației liberale în versiunea ei clasică și să strâmbe superior din nas la avantajele *free market*-ului. Fără a propune altceva în loc decât aceleași ideologeme generoase, dar nu mai puțin răsuflăte din această cauză, care au pus nu o dată în pericol existența însăși a omenirii.

La începutul secolului al XXI-lea, ordinea creată de Occidentul liberal este amenințată din nou, dar nu atât de armatele inamicului, cât de vocile și atitudinile propriilor săi cetățeni. O parte din acești cetățeni tăgăduiesc sistemul chiar din postura de reprezentanți (politici, aleși) ai acestuia: cunoaștem miniștri occidentali care nu mai cred în caracterul inalienabil al proprietății; am auzit înalți demnitari europeni și americani care au lăudat lucrarea lui Marx și Fidel Castro etc. În cultură, educație și cercetare, lucrurile stau și mai univoc. Cenzura internă, atât de specifică mediului savant și academic, îi exclude treptat pe cei care nu joacă după regulile *corectitudinii politice* – umbrela terminologică sub care ne încap o bună parte din principiile iliberale sau fals liberale promovate de numeroși intelectuali. Noua ortodoxie practică nu numai excluderea spiritelor critice („ereticii” de azi), ci știe să se consolideze și să se reproducă sub auspiciile unui *establishment* maleabil și oportunist, aidoma corpului clerical al Inchiziției de pe vremuri.

Rubrica pe care o inaugurăm în acest număr al „Revistei literare” va prezenta cititorului cărțile unor gânditori, publiciști și oameni de știință care încearcă să explice declinul societății deschise, recrudescența unor idei totalitare, reparația cenzurii tocmai acolo unde (dar și: atunci când) ne-am fi așteptat mai puțin. Ce sunt toate aceste fenomene? Un recul firesc de la normalitate, datorat unor crize globale (politice, economice etc.) sau individuale (de conștiință, de identitate etc.)? „Normalitatea” însăși, într-o lume în care prosperitatea și avântul tehnologic trebuie considerate drept „anomalii”, abateri de la regula generală? O legitate în evoluția oricărei civilizații, semnalul tranziției de la o etapă la alta a evoluției culturale? Mofturile unor societăți sătule și blazate?

Sper că lucrările pe care le vom discuta în paginile revistei ne vor ajuta să găsim un răspuns la toate aceste întrebări.

Foto de N. RĂILEANU

CANON*

de GHENADIE POSTOLACHE

PROZĂ

Nu, nu, revino la fa. Fa minor. Vocea tatălui era aceea care în răstimpuri răzbătea prin bruiajul altor vremi și predilecții, și ea... revenea la fa minor. Apoi asculta până la vertij, ca într-o ședință, ocultă aproape, Orfeu de Glück, pe care măcar așa, stând cu gura întredeschisă în fața boxelor, urma s-o ducă imaginar la bun sfârșit – ca un slab simulacru al exercițiului prematur, dacă tot nu învățase s-o cânte la flaut până la capăt.

Fata asta are o problemă, mărturisea, nu fără o doză de admirație, Daniel, fata tatei nu are răbdare. A sărit peste câteva game, peste atâtea exerciții, pentru a se apuca de Glück! E adevărat, o provocasem chiar eu, însă... Fascinată de tema coborării în infern. Asta tata n-o pricepuse. Tema o învățase pe de rost. Sculptor. Ce mai conta să însușești întreaga partitură a flautului din acea operă?

Colegele „robeau” pe segmente mici, rudimentare, iar Gabi, copil de-o șchioapă, nu avea răbdare. Era un drum lung, infinit, în fond, până a ști să cânti ca tata. Nu avea, nu avea Gabi răbdare și „sărise din pantaloni”, numai să învețe academic anume teme. Și i se făcuse milă de acei care credeau că au răbdare și vor ajunge cu siguranță undeva. Gabi luase crema. Și lepădă flautul. O vizitase gândul, părerea, odată că șirul zvântător de depresii care urma mai târziu, mult mai târziu, erau povara – nesuferită – a gurmanzilor secreți, care nu se complicau – nu aveau când și nu aveau voie?! – cu tocitul partiturilor întregi. Deși, cine știe, aici Gabi nu punea mâna în foc, acribia își avea și ea o plată, fără îndoială avea, frumoasă, poate; pedanții însă și tipicarii, „băieții buni”, altfel spus, îi insuflau sila unui sațiu calculat, dezlegat la sărbători.

Revino la fa. Fa minor. Ce mai la deal, la vale. Pricepu, se pătrunse, se contopi cu nervul capital al flautului, atunci când obținuse, după crize, scâncete și aruncarea „căpșorului” în pereți, sunetul pur, nesperat. Cântatul era altă mâncare de pește. Cântatul era ceea ce urmează, de regulă, sărutului. Pentru Gabi asta conta – sărutul. Restul o amuza. Chiar dacă cohorta de băieți lepădați nu încetau s-o sune, chiar dacă mare treabă nu ieșise din tăvălelile aprige în debut, chiar dacă le promisese – chiar așa!? – atâtea, iar ei așteptau continuarea banchetului. Chiar dacă îi iertară, ei, fetei din Est, reale sau presupuse relații, iar unul îi zise că

îi permite să-l înșele, numai să nu știe el nimic, numai să rămână, să nu plece Gabi, ba nu, rectifică ea, cum să nu știi, bine, făcu resemnat acela și Gabi îl părăsi imediat, radioasă, sărutându-l matern pe frunte.

– Ai să vezi tu ce-ai să pățești, îi zise unul, muzician, de altfel, care își pusese gând rău după despărțire, iar maică-sa venise la Gabi acasă și îi făcuse un „festival” ca la ușa cortului mamei lui Gabi, pentru că băiatul ei luase câteva folii de te miri ce căcaturi și cu greu l-au scos din comă. Se numea Albrecht băiatul. Aproape Dürer. Aproape Albrecht. Practic, mire. Logodit, extatic, nervos cu violoncelul.

Niciodată, nimeni, culmea, nu o făcuse târfă. Spera să-i mai fi convocat Gabi? Degeaba.

Gabi a pățit-o. Predicția celui plâpând, cu trupul alb, mlădios și gura mare ca de arlechin muzician, se împlinise.

Puișor... fii atentă... Uite aici – sol, aici... Era diez la început sau nu?

Dar și diezul plictisește. Pentru că știi ce trebuie să urmeze. Când într-un punct nu va mai tuna vreodată.

Pentru cei care nu vor, chiar dacă știu, se găsește un naș special. Asta v-o spun eu, Gabi.

Și oricât cinism convertit în detașată politețe i s-ar atribui unui medic legist, ființă care nu mai poate fi clătinată în statutul ei reducător la tăcere, și lui – aici ei, lui Gabi, medic legist – i se întâmplă un ceas anume, când reduta lăuntrică se face praf și nu mai țin preceptele, ba chiar le dai tu cu tifla, aiurită în dulcea pregustare a unei aventuri crâncene, terminale.

Eine kleine, liebe Puppe...

Cineva dintre colege îi transmisese că astea ar fi fost ultimele șoaapte ale atletului Vlasovici, înainte de a i se fi pus masca cu anestezic și a i se fi amputat piciorul vânjos, după accidentul cu mașina lui sport, cumpărată la mâna a doua, după cum se dovedi, de la niște hoți din Caucaz, care mânau mașinile cu acte false în Vest, iar Vlasovici, asigurat tranșant – „ce-mi veni, nu înțeleg”, Gabi se cutremură din umeri –, cu o seară înainte de accident, de un sentiment al ei nesperat pentru el, Cazimir, un instructor de *body building*, repudiat chiar a doua zi după-amiază – se întâlneau de vreo două săptămâni, se pare –, își îndreptase absolut întâmplător, firește, bolidul într-un copac. Supraviețuise.

Unii susțineau chiar că îi văzuseră, seara, înainte de impact, mașina în cartierul Gürtel, de dubioasă faimă, unde fete din Est, cu precădere, își dezvăluiau sfios și complice farmecele.

Și Gabi, iată, cu bagajele făcute, în drum spre casă, o altă casă, o oarecare casă, se opri în Kärntner, cartierul lustruit al boemei vieneze, și comandă unui ins înalt, rasat, care intona ceva à la Bruce Springsteen, o rapsodie, ar fi fost în memoria, sau cinstea adică, pentru, mai pe scurt, atletul Vlasovici, care supraviețuise în accident, care nu o va urî pe ea, Gabi, vreodată – aici era o problemă, nu se abona cumva dânsa la tărășenii tari de tot?! – și o va căuta cândva, poate, pentru că se iubiseră frenetic, ucigător, și asta nu putea să dureze, iar să nu dureze nu putea nici atâta, Gabi scuturându-și repede amorțeala lipicioasă a unei inutile curse amoroase, dându-i papucii și ăstui, băiat serios, capabil de sacrificii, de altminteri, dar ce erau toate astea pe lângă...

Liebe Puppe, își va spune de aici încolo adesea Gabi, stabilită de peste douăzeci de ani cu maică-sa în Austria, mama recăsătorită cu un fost diplomat rus, și răzbi de undeva de aiurea tema din Orfeu, nu o cânta nimeni, mai cu seamă aici, la gară, și asta era și mai nasol, dacă nu pornea de-a dreptul s-o amuze, pentru că fata asta știa ea ce știa, dar ce văzuse!...

Dacă ar fi fost bărbat, Gabi și-ar fi dorit să se nască la Roma și să fie centurion, o îmbiau cețurile reci ale Germaniei barbare, Gabi se pleca doar în fața puterii, dar puterea, adevărat, ca și gloria, gloria nemincinoasă, apuseseră de mult, ca și visurile de a se fi născut altădată.

Liebe Puppe. Revino la fa.

Cândva, poate. Cine știe...

O trezi mobilul, sau... Magda.

Gabi deschise.

– Da, mamă, spuse. Nu, n-am uitat. Îi voi transmite, da... tanti Bety. Păi, sigur că... Îmi pare rău...

Magda stătea în cadrul ușii cu o ceașcă de ceai în mână. Gabi o străfulgeră dușmănos cu privirea. Magda ce vină avea? Magda îi surâse blând, o urmări preț de câteva clipe pe Gabi, care spunea la telefon:

– Cine a sunat? Dar ce i-a venit? Mai-că-sa?! Îhî.

Sunase mama violoncelistului și îi

făcuse iar mamei lui Gabi zile fripte, pentru pațachina, fufa, parașuta care mâncase zilele fiului său. Magda nu mai era în ușă. Măcar pricepu unde fusese-ră ele două? Gabi ieși pe holul îngust. O vedea în capătul îndepărtat al compartimentului, capăt care se întindea năucitor ca un elastic și înfățișa silueta subțire a Magdei ca pe ceva tot mai mic, tot mai străpungător. Gabi ar fi îngrijit cu multă căldură pe această Magda, dacă ar fi căzut la pat, bunăoară, tip feminin hipnotic – nu și pentru o fire mai perspicace – comun, însă, în puterea năprasnică pe care ținea s-o degajeze recurent asupra lumii; predictibilă în exercițiul vraiei sale iuți de care – ca și cum – habar nu avea. Își spuseră atâtea fără a-și fi spus măcar ceva, astfel încât Gabi se temu că mesajul adevărat al acestor frumuseți încopciate într-o sumbră, de ultimă redacție, aventură, va transpărea, cândva, nepoftit și va pretinde luare-aminte și energie vitală pentru a fi rezolvat cumva, iar Magda, parcă, o admiră pentru răceala ei, a lui Gabi, recurentă și ea, pentru distincția patriciană a figurii, pentru taina la care accese aceea și pe care Magda ar fi preferat s-o audă șoptită la ureche, anume de ea, de Gabi, și se temu de sine, a doua oară în viață, dar mai puțin ca Gabi, căci nu o urî pe aceea, nici o secundă măcar.

În taxiul care o ducea spre aeroportul din București – nu avusese chef să ia trenul pentru Chișinău, dar nici nu se grăbea nicăieri, e adevărat –, se percepuse iarăși clar, până la vertij. Irațională adesea în porniri, simțea că mișcările sale, odată declarându-și ritmul și alura, urmau fidel – trebuia – unei logici anume, de parcă știa unde nu se grăbea, de parcă în repudierea exersată a fervorii nu se afirma așteptarea ardentă, propriu-zisă, unde germina leneș și suveran inevitabilul.

Șoptea ceva, privi suspect la șofer, o auzise cumva, nu?! Āla n-avea treabă. Amintirea atătora și nu fură mulți, în ciuda... bărbați cu care... pe care, nu o înduioșa, iată. Știa de ce? Poate. La fel de bine nu ar fi silit-o nimeni să recunoască de ce anume. Știm, o! cât de bine știm, de ce nu divulgăm, nici cu gură de moarte, un adevăr al nostru convertit în epică, pânditoare așteptare.

E pentru că ne e teamă... că s-ar putea împlini aievea, e pentru că... ne e teamă rău că nu s-ar împlini cumva. Ba și cei de alături, mama, bunăoară, mama, în primul rând, chiar nu ar trebui să știe ceva ce ar putea să o ucidă cât ai clipi. Cu același succes trezindu-i un imperial și îndurerat dispreț. Oricum, conchise Gabi, trebuie să fii tâmpit să te bucuri de sfârșitul unei idile. Ei degeaba cred unii că nu am plâns vreodată. Iar meseria mea nu are nici o treabă aici. Așa cred. Așa mai continui să cred.

Peisajul din geam galopa îndărăt spre neștiute izvoare, iar Gabi descoperi brusc o realitate extrem de curioasă, că sudul unei țări coincide cu nordul alteia, și totuși sudul avea o paradigmă precisă, bătea spre oriental, spre pitoresc, spre ușoară delăsare, spre rosturi mai fruste și mai savuroase.

Ei îi plăcuse însă nordul. Nu și frigul.

*** Fragmente din romanul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Cartier.**

DECLARAȚIE

A UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA CU PRIVIRE LA UNELE ACȚIUNI ȘI AFIRMAȚII ALE PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVĂ, DOMNUL IGOR DODON

Consiliul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova condamnă acțiunile și declarațiile președintelui Igor Dodon, care transformă doctrina partidului socialist în ideologie și program de stat, în încercarea de a șterge identitatea românească a cetățenilor Republicii Moldova. Aceasta contravine Constituției.

Ne referim, în special, la intențiile de redenumire a limbii române și la eliminarea disciplinei Istoria românilor din instituțiile de învățământ, precum și la favorizarea culturii ruse în detrimentul celei naționale. O dovadă în acest sens este distribuirea disproporționată a bugetului public prin alocarea unui buget de trei ori mai mare pentru Muzeul „Pușkin”, față de cel alocat Muzeului Național al Literaturii „Mihail Kogălniceanu”, un muzeu responsabil de identitatea și continuitatea noastră culturală, aflat într-o situație dificilă.

Limba unui popor e un fapt științific, care nu poate fi combătut de ideologii de partid. Nu întâmplător Statele Unite ale Americii, una din marile puteri ale lumii, nu a avut orgoliul (sau agenda politică) de a-și redenumi limba „americană” (în ciuda unor diferențe mai mari decât cele dintre graiul muntenesc și cel moldovenesc), ci au respectat evidența și identitatea de necombătut ale limbii engleze. Amintim aici și de Austria și Germania, două state diferite, care își denumesc limba de stat limbă germană, fără ca Austria să se considere defavorizată și fără să încerce să apeleze la alte argumente, în afara celor științifice.

O astfel de discuție, după mai bine de trei decenii de la revenirea la limba română și alfabetul latin, decizii incluse în Declarația de Independență și confirmate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova, e provocatoare, destabilizatoare și neconstituțională.

Dacă se va ajunge la o tentativă de modificare a programelor școlare, vom lupta pe toate căile mediatice și publice pentru apărarea unei evidențe care ne

permite să evoluăm cultural: limba română. De asemenea, este inacceptabilă transformarea Republicii Moldova într-o gubernie a Federației Ruse, preluându-se cu docilitate campaniile propagandistice, psihoza militaristă legate de aniversarea a 75-a de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. Adevărul trebuie pronunțat întreg: victoria asupra fascismului și nazismului s-a transformat pentru cetățenii Republicii Moldova în ocupație și instaurarea unui regim totalitar, inuman, care a nimicit și a nenorocit, prin teroare NKVD-stă, foamete organizată, deportări, milioane de oameni.

Este imoral, un gest de impietate față de aceste victime, să celebrați încheierea războiului ca „zi a victoriei”, alocând sume exagerate pentru manifestări festive, pentru reconstituirea unor muzee sovietice (cum ar fi „Muzeul blocadei Leningradului”), în condițiile în care se anunță intenția de desființare a Muzeului Ocupației Sovietice. Cheltuirea banilor din bugetul public în scopuri ideologice și propagandistice proimperiale, pro-rusești, fără a ține cont că marea majoritate a cetățenilor Republicii Moldova nu are asigurat minimul de existență, trădează adevărata față a actualei puteri: reprezentarea intereselor Federației Ruse, nu ale Republicii Moldova și ale cetățenilor săi.

Membrii Consiliului Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova:

Arcadie Suceveanu, Teo Chiriac, Leo Butnaru, Nicolae Dabija, Mihai Cimpoi, Vladimir Beșleagă, Val Butnaru, Ion Anton, Mihai Ștefan Poiată, Aliona Grati, Grigore Chiper, Dumitru Crudu, Nicolae Rusu, Nicolae Negru, Vitalie Ciobanu.

Chișinău, 7 februarie 2020

DEMERS

DOMNULUI ION CEBAN, PRIMAR GENERAL AL MUNICIPIULUI CHIȘINĂU; CONSILIULUI MUNICIPAL CHIȘINĂU

Având în vedere intenția primarului general, domnul Ion Ceban, și a fracțiunii PSRM din CMC de a redenumi strada „Octavian Goga” în strada „Alexandr Suvorov”, Consiliul Uniunii Scriitorilor din Moldova își exprimă dezacordul, considerând această atitudine o instigare a oamenilor de cultură și o acțiune îndreptată împotriva valorilor naționale.

În speranța că nu doriți agitarea societății civile și că veți ține cont de doleanțele noastre, înainte ca lucrurile să escaladeze, dorim să subliniem următoarele aspecte:

Redenumirea unei străzi prin înlocuirea unei personalități culturale cu una militară, de naționalitate străină, care a cucerit cetăți locuite de nativii acestor meleaguri, este o provocare serioasă adusă tuturor oamenilor de cultură, și nu numai, din Republica Moldova.

Ar trebui să țineți cont că Uniunea Scriitorilor din Moldova nu a înaintat demersuri de redenumire a străzii Pușkin sau a altor străzi ce poartă numele unor personalități din cultura rusă.

Strada „Octavian Goga” și-a primit denumirea din apreciere pentru opera poetică a autorului, el rămânând unul din marii poeți de limbă română ai tuturor timpurilor, pedagog și îndrumător prin acuratețea ideilor, un exemplu de urmat pentru scriitorii din zilele noastre, prin cuvintele: „Scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte.”

Redenumirea străzii „Octavian Goga” va fi considerată un afront direct adus culturii de limbă română din Republica Moldova, care nu va rămâne fără urmări în plan civic.

În ciuda declarațiilor date de dumneavoastră, conform cărora vă veți ocupa de bunul mers administrativ al orașului Chișinău, acțiuni de tipul celei de care

aminteam mai sus sugerează o gravă abatere de la treburile bunei administrări a Primăriei Generale și îndreptarea acestor activități într-o zonă sensibilă de instigare la proteste publice.

Nu în ultimul rând, vă atragem atenția că astfel de inițiative vor submina relațiile de colaborare între primăriile municipiului Chișinău și municipiului București.

Lista motivațiilor noastre ar putea continua la nesfârșit, dar considerăm că atingerea unor aspecte esențiale e suficientă pentru a ne face înțelege, în cazul în care veți da dovadă de bunăcuviință și sinceritate.

Nu în ultimul rând, am vrea să vă atragem atenția că, așa cum s-a întâmplat și în trecut, din *Comisia pentru reglementarea urbonimicilor* din Chișinău ar fi necesar să facă parte și reprezentanți ai Uniunilor de Creație din Republica Moldova și ai Academiei de Științe a Moldovei. Fără o consultantță profesionistă, capabilă să susțină prin dovezi și argumente notorietatea și notabilitatea unor personalități, demne să reprezinte o stradă din orașul nostru, toată această muncă de numire și redenumire a străzilor va duce la un proces amatoricesc și inutil, care va rezista doar atât cât Primăria Generală va fi reprezentată, în toate structurile sale, de aceiași oameni care o reprezintă și astăzi. Pentru durabilitatea proceselor și deciziilor din timpul mandatului dumneavoastră aveți nevoie de sprijin profesionist din partea unor persoane abilitate.

Înaintăm acest demers în speranța că veți analiza cu obiectivitate și bună credință argumentele de mai sus și că veți evita conflictele inutile din presă și societate.

Consiliul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova
Chișinău, 7 februarie 2020

Foto de N. RĂILEANU

POEZIE | IN MEMORIAM GHENADIE NICU

PRINTERUL DE BAZALT

de GHENADIE NICU

CONSTATĂM CU TRISTEȚE: ZIUA DE 19 AUGUST 2019 A MARCAT ÎNCEPUTUL POSTUMITĂȚII COLEGULUI NOSTRU, POETUL GHENADIE NICU. O ASEMENEA ZI RE-PREZINTĂ MOMENTUL CRUCIAL AL FIECĂRUI OM DE CREAȚIE, MOMENT ÎN CARE, METAFIZIC VORBIND, PARTEA SPIRITUALĂ, SUFLETEASCĂ A FIINȚEI UMANE SE DELIMITEAZĂ, SE DESPARTE, INEVITABIL, DE PARTEA SA FIZICĂ, PERISABILĂ, TRECĂTOARE. E PERMANENTA CONFRUNTARE DINTRE CELE TREI FORME DE BAZĂ ALE TIMPULUI – TRECUTUL, PREZENTUL ȘI VIITORUL –, DINTRE VALORI ȘI NONVALORI, DINTRE EFEMER ȘI ETERNITATE. PRIN URMARE, E VORBA DESPRE VIAȚĂ ȘI MOARTE ȘI DESPRE ÎNCERCAREA TEMERARĂ A ORICĂRUI CREATOR DE A SUPRAVIEȚUI, ÎN TIMP, PRIN OPERELE SALE. PAGINA DE POEZIE A EDIȚIEI DE FAȚĂ A „REVISTEI LITERARE” E CONSACRATĂ UNUI POET EXTRAORDINAR: GHENADIE NICU. IAR POEMELE ALESE PENTRU PUBLICARE FAC PARTE DIN VOLUMUL „UN LINK SPRE NICĂIERI”, APĂRUT POSTUM LA EDITURA ARC, VOLUM CARE SE PREZINTĂ A FI, CONTRAR TITLULUI ABISAL, UN MESAJ INTELIGENT, PROFUND ȘI EMOȚIONANT, ADRESAT INIMILOR NOASTRE SENSIBILE.

TEO CHIRIAC

poate că e bine să ne luăm și noi câte o gură de împrumut

că actuala sireaca arată ca o tarabă cu second-hand
gurile de împrumut sunt întotdeauna pline de surprize
nu știi niciodată la ce să te aștepți
îți pot juca o festă taman când îți iei un elan impozant

și ce credeai tu acolo în forul acela interior că e grav și profund
poate fi o simplă prostie glazurată

aș încheia totuși pariul pe bune!
pentru – nu râdeți! – tensiunea dialectică
între sinele despre care nu știu mare lucru
(chit că țin ca tot înfricoșatul un jurnal)
și acest delegat infidel și malițios:

la senectute e plin de învățăminte să vezi ce poate o dantură
care și-a crescut în anii de masticăție
o conștiință proprie
și în seri ca asta
când lava îți inundă neuronii și cazi –
o cădere liberă în golurile din care s-ar zice că ești format –
te asumă tupeist și tutelar

cu cât mai tupeist
cu atât mai tutelar

în dimineața aceea care avea forma unei cărămizi din vechime

și mi se surpa mărunț pe epoleți
mă temeam să deschid gura: depărtările puteau să-mi intre vijelios în esofag
cu tot cu parapet cu grupul acela compact de zburătoare
pe care timpul totuși le înghițea

arătam probabil ca o gaură de tunel în munți:
o discreție firoasă printre unghii de cremene și săni de bazalt

e o regulă generală a mutațiilor
mai facem câteva serpentine
mai salutăm pe cineva care intră aici împovărat de papioane
zâmbește și găfăie

într-un final (cam pe când vor începe a trosni vreascurile)
cineva ne va lua ca pe un mortar
și pac! pe un perete interior
pac! într-o fisură
pac! în cadrul ferestrelor
pac! așa pur și simplu în gropițele din obraji

stăteam în șezlongul acela rubiniu

un cal de epocă în picățele
și de jur-împrejur pereții se măcinau delicat și cuviincios
în ritmul scripturilor

spre seară (pentru că ziua se scrumuia repede era nerăbdătoare)
trăgeam o pleoapă peste mine
suflam în candelabre

mâna mea aluneca pe fereastră
până la grămada de lemne din curte
tresălta pe nisip
aduna răcoarea

iar eu adormeam liniștit la gândul că cineva numeros
sprijină pereții
se umflă ușor când și când
și sperie necuvântătoarele

doamne tu carele le știi pe toate

probabil ne vezi cum urcăm coborâm urcăm coborâm
pe scări subțiri din inox
ca niște pete spălăcite străpunse de ace

probabil că te miră puțin natura noastră contemplativă
probabil ai vrea și tu colea un mic chef cu ciraci
lângă ape pe care plutesc jartiere și hârtiuțe de staniol

și noi am vrea să dormim într-o burtă caldă
să zburăm într-un cioc de pasăre peste munții tăi caligrafici
și să facem streășină la ochi în zilele cu soare
elitrelor noastre de taină

doamnelor și domnilor

înfățișarea mea în clipa asta nu se pretează unei clasificări
pot fi o moviliță instalată pe un portativ
pot avea chipul aceluia mort proaspăt din gura întredeschisă a căruia
se mai zbătea să iasă un ultim picior al reveriei

deși în vremea lustrului eram cercetat cu luare-aminte de ciocurile
păsărilor călătoare
și cazmale tălpi de pasageri și ceva încă neformulat dar concret ca o pâlnie
îmi vexau condiția sedentară

dacă este adevărat că trenurile trec prin gări cu o mare probabilitate

dacă sori stele deșerturi șosele se strâng vălătuc într-un cont decisiv
eu prefer să dau binețe de aici nu vă supărați
priveștiștea e plină de canioane
arare vine câte un călător întârziat se crucește
și amândoi așteptăm așezați pe propriii umeri clipa când
peste realitate se va prăbuși
un perete de sticlă

mă gândesc că poate n-o să mor dacă te duci și dispar ierburile
iar pe clădiri în fiecare an se vor cățăra fisuri și păreri cumplite de rău
ca un ultim palpit ca o agonie a unei memorii nefolositoare

eu totuși o să mă simt bine sunt convins
o să mă așez cu un gest banal de exemplu pe-un scaun
sau în pridvorul casei
pe rogojina aceea care-ți umple capul de larmă
o să-nchid ochii cum îi închideam de-atâtea ori
în vremea când sânii tăi făceau legea și orizontul
urcau și treceau mofluzi spre alte împărății

și-ntr-o secundă
iar o secundă spuneai tu cântărește cât penele pe-un capac de fontă într-o zi
de vară
o să fie iarăși animație troleuri
o s-o văd din nou refăcută din suflarea grea a fiarelor
pe profesoara aceea de economie
mirată că genealogia i se aruncă la orice trecător

și o să faci mâine ceea ce încerci cu disperare să faci azi ce-ai făcut ieri:
să pătrunzi în corpul acela de după geamul imens
dincolo de care pe un acoperiș banal
stă cerul cu păsările lui călătoare
și te privesc ochi lipsiți de orice curiozitate

corpul acela există
există de mult
vin albatroși să-l vadă vin cârciumari
vin muncitori cu salopete dau cu piatra și tac îngândurați

o să vii odată și tu poate
lângă printerul de bazalt o să vezi un maldăr de printuri de bazalt

acum suntem doi guguștiuci
împingem cu ciocurile prin tacâmuri
ciugulim prin pădurea de scaune

ziua a căzut multicoloră peste noi
s-a prăbușit ca un turn
și am ieșit de sub dărâmături
eu la marginea rece a spectrului
tu la marginea lui fierbinte

doi guguștiuci
plonjând iuh! în apa catifelată a draperiilor

**DUMITRU CRUDU
MUZICANȚII DIN FLUTURA
EDITURA ȘTIINȚA, 2019**

„Volumul reprezintă o selecție din prozele scurte ale lui Dumitru Crudu, cel mai bun nuvelist basarabean la ora actuală. Atenția cititorului e menținută prin suspansuri, surprize, lovituri de teatru, poante, prin laconismul detaliilor. Sunt istorii banale din cotidian sau aventuri incredibile, comedii involuntare și drame autentice, uneori pe aceeași pagină. (...) Comedie, construită de imaginația autorului, dar reciclând materiale din lumea «reală» – cam asta e proza scurtă a lui Dumitru Crudu adunată în această antologie.”

EDITURA

**BLOGOGRAME
DE
GHEORGHE
ERIZANU**

**ALEKSANDR SUVOROV,
GENERALUL LUI DODON**

Strada Octavian Goga din Chișinău nu e cea mai fericită. Se află în ceea ce a mai rămas din târgul medieval moldovenesc, distrus conștient în perioada sovietică. Iar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a făcut parte din ghetoul din Chișinău.

La primăria Chișinău a ajuns recent o propunere pentru redenumirea străzii Octavian Goga în strada Aleksandr Suvorov, guvernatorul Crimeei, conte de Râmnic, general al Ecaterinei II. A luptat la 1789 alături de voluntarii români împotriva turcilor la Vadul Râmnic. Unde, în 1913, rușii i-au ridicat un monument. După trei luni pe postamentul de granit de Finlanda, rușii au luat monumentul și l-au mutat la Odesa, apoi iar l-au mutat. La Ismail. În 1820, Nikolai Suvorov, ofițer în armata rusă, fiul generalului, aghiotantul țarului Alexandru I, fiind beat, s-a înecat în râul unde taică-său a obținut victoria împotriva turcilor. În 1959 România a ridicat pe locul vechiului soclu o copie a monumentului lui Suvorov de la 1913, iar satul Dumbrăveni din apropiere a purtat numele Suvorov o perioadă scurtă de timp. Băștinașii vorbesc despre monument ca despre locul unde a murit Suvorov, cu gândul la generalul Ecaterinei a II-a.

Câțiva ani în urmă, Mark Tkaciuk, fostul consilier komunist al lui Voronin, a venit cu inițiativa ca strada Octavian Goga să fie redenumită în strada Irinopol, nume dat în cinstea lui Grigore, mitropolitul de Irinopol și Vatopedi, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, în 1834. Mitropolitul fiind în viață atunci. Osemintele mitropolitului n-au avut tihnă într-un singur loc. Au fost la Catedrală. Apoi mutate la biserica Ciuflea.

Recent, după moartea lui Ștefan Petrache, a mai fost o inițiativă pe net (nu știu dacă a fost oficializată) ca una dintre străzile Chișinăului (fără a indica un nume concret) să poarte numele lui Ștefan Petrache.

Orice nouă putere din Chișinău a redenumit străzile angro, pe motive ideologice.

În anii '50 ai secolului trecut sovieticii au redenumit străzile Chișinăului cu numele sergenților, locotenenților și mareșalilor sovietici sau au rusificat numele până la o abstracție de grotă: strada Mitropolitului Grigore de Irinopol și Vatopedi a devenit str. Irinopoliskaia. Chișinăul era un oraș provincial din imperiul sovietic. Lumea, după 20 de ani, s-a obișnuit cu noile denumiri de străzi.

În anii '90 Chișinăul și-a schimbat denumirile. Străzile sergenților sovietici au devenit străzile clasicilor literaturii române (unde a intrat și Goga, alături de Titu Maiorescu, Alexandru Hâjdeu, Junimea, Vasile Alecsandri, străzi alăturate), ale imperatorilor romani, regilor români, iar bulevardele mareșalilor sovietici au devenit bulevardele panteonului dacic. Chișinăul devenea capitala Republicii Moldova. După 20 de ani, lumea s-a obișnuit cu noile denumiri de străzi.

Primarul socialist de Chișinău, Ion Ceban, a câștigat alegerile printr-o campanie calmă, cu accent pe împăcare a taberelor ideologice. Președintele Dodon, care a intrat în noiembrie trecut în campania electorală pentru președinție din toamna 2020, mizează pe scindarea celor două tabere extreme (romantismul național și imperialismul nostalgic). De aia a apărut Aleksandr Suvorov, de aia a apărut limba moldovenească. Nu din respect pentru generalul rus, nu din respect pentru moldovenismul primitiv, nu din respect pentru imperiul sovietic sau minoritatea vorbitoare de rusă. E ora de analfabetism funcțional. Cu profesorul Dodon.

Iar Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” și Academia Română vor fi nevoite să ia atitudine, să demonstreze axiome.

Strategia lui Dodon e să ne ocupe timpul, tot timpul. Trăim în țara lui Dodon și prostia ne ocupă tot timpul.

Foto de N. RĂILEANU

INEDIT

JURNAL ÎN CHEIE EMINESCIANĂ

de NICOLAE ESINENCU

MOȘTENIREA LĂSATĂ DE POETUL, PROZATORUL, DRAMATURGUL NICOLAE ESINENCU NU VA FI COMPLETĂ ȘI PE DEPLIN VALORIFICATĂ ATÂTA TIMP CÂT MANUSCRISELE SALE RĂMASE NEEDITATE NU VOR VEDEA LUMINA TIPARULUI. Scrierea diaristică file din „JURNALUL UNUI SCRIITOR” (TITLU DAT DE ÎNSUȘI NICOLAE ESINENCU) ESTE UNA DINTRE LUCRĂRILE POSTUME, CARE, ODATĂ AJUNSĂ PE MASA CITITORULUI, VA REANIMA VOCEA PLINĂ DE AUTENTICITATE A „COPILULUI TERIBIL” AL LITERATURII ROMÂNE DIN BASARABIA. MAI MULT, VA FACE MAI PRONUNȚAT ADEVĂRUL LITERAR-ARTISTIC AL CREATORULUI NICOLAE ESINENCU, UN ADEVĂR SPUS CU FASCINANTĂ SENINĂTATE, CU TULBURĂTOARE LINIȘTE CUCERITĂ CU PREȚUL ALTOR NELINIȘTI. PRIMA PARTE A ACESTUI VOLUM, „JURNAL ÎN CHEIE EMINESCIANĂ”, RELEVĂ DOMINANTA REFLEXIVĂ A STUDENTULUI NICOLAE ESINENCU LA CURSURILE ȘCOLII SUPERIOARE DE LITERATURĂ DE PE LĂNGĂ INSTITUTUL „MAXIM GORKI” DIN MOSCOVA, PE CARE LE ABSOLVEȘTE ÎN 1973. AU FOST ÎNSUMATE TOATE FRAGMENTELE MANUSCRIPTICE INEDITE CARE DESCOPERĂ INTENȚIA DE CONCEPERE A UNUI STUDIU MONOGRAFIC „EMINESCU” DE CĂTRE CURSANT, DAR ȘI TENDINȚA DE AUTODETERMINARE ȘI AUTOAFIRMARE PERMANENTĂ ÎN RAPORT CU MODELUL CULTURAL EMINESCIAN A SCRIITORULUI NICOLAE ESINENCU.

Vitalie RĂILEANU

Am scris o monografie *Eminescu* și am rupt-o...
Am făcut bine, am făcut rău? Nu știu. Am înțeles un singur lucru în cele din urmă: fiecare scriitor moldovean trebuie să scrie o monografie *Eminescu*, și nu are importanță dacă o va publica sau nu.
Asta ar fi o mare temelie de ajutor național!

Știe oare mama că Eminescu e fiul ei?
Știe oare tata că Eminescu e fiul lui?
Știu oare frații lui că Eminescu e fratele nostru mai mare?

I l-am arătat mamei pe Eminescu. Mama se uită la portretul lui cu drag, cu duioșie... cum vede că nu întind mâna să-i iau portretul, îl pune în poală. Cu dragoste, îl pândește ca pe un copil.

Nu știu, din toate câte se fac și se vor face, ce va fi nemuritor, însă un singur lucru mi-i clar – Eminescu va fi veșnic. Prin urmare, avem nevoie de un mare monument al neamului la care am veni ziua și noaptea, la bine și la rău, și am pleca fruntea în fața lui, ca în fața unui Dumnezeu.

Mă gândesc: Eminescu se putea naște numai pe Pământ.
Mă gândesc: Eminescu se putea naște numai printre stele!

Mai e nevoie de un monument pe pământul acesta: Eminescu – de la pământ până la cer!

– Eminescu nu era bătrân, zice feciorul meu.
– Nu.
– Dar de ce a murit?!
– ?!
– Fiindcă a obosit?!

Practic, suntem o extensie eminesciană.

Grămăjoară în jurul lui Eminescu mai putem exista un timp.
Ori: În jurul lui Eminescu mai putem exista câteva milioane de ani!

Eminescu a mers hăt înaintea gloatei de atâta și ne-a rămas luceafăr la care, ca să ajungem, ne trebuie ani-lumină.

Pe cele câteva piscuri ale omenirii – Shakespeare, Cervantes, Goethe, Pușkin – fâlfăie și drapelul culturii noastre: Eminescu!

Impactul unui mare scriitor este de nemăsurat... Un

mare scriitor este un mare învățător. El cultivă în oameni eroismul, spiritul... Și face aceasta ani de ani, veacuri, educând generații după generații. Câtă dragoste de patrie a turnat Pușkin în acele generații care au tot venit după dispariția marelui poet, și câte generații vor sorbi aceeași dragoste din același Pușkin!
Dar parcă *Luceafărul* lui Eminescu a încălzit numai pe unul?!

Nimic nu se contopește mai ușor și mai dur decât omul și arta. Și nimic nu abordează existența umană mai fericit decât aceeași artă. Până în prezent, nimic nu a făcut omul mai fericit decât arta; altă știință, deocamdată, lumea nu are și în aceasta e măreția artei. Câteva rânduri din Eminescu au întreținut para focului și o întrețin în cuptorul vieții ani și ani. De altfel, versurile nu sunt printre cele mai fericite scrise de poet. Zice-aș ba, sunt niște simple rânduri de album: „*Pe lângă plopii fără soț,/ Adesea am trecut;/ Mă cunoșteau vecinii toți – / Tu nu m-ai cunoscut*”.

Să fii *Poet Național* înseamnă să trăiești și să mori odată cu poporul tău. Eminescu va exista atât cât va exista poporul nostru, cât vom exista noi!

Niciun poet de-al nostru, încă de la Eminescu încoace, nu a mai cântat cu gura pe deplin deschisă!

Îl cunosc pe unul din scriitorii noștri care caută să mă țină mereu la distanță tot de atâtea ori de câte ori amințesc de Eminescu.
Fraza lui sună scurt: „Mai lasă-mă cu Eminescu ăsta al tău învechit!” De fiecare dată când sunt pus în fața acestei fraze, mă surprind întrebându-mă: „Dar ce s-a înnoit în literatura noastră de la Eminescu încoace?”

Pe unde calcă suflul Eminescu, se coc holdele.
Pe unde privește suflul Eminescu, se luminează cerul.
Pe unde fâlfăie pletele Eminescu, se potolesc apele.

Prezentăm interes atâta timp cât avem un Creangă, un Eminescu.

Eminescu – fântână universală.

Teii... ar fi trebuit numiți *Eminescu*... Zburător – copacul Eminescu.

Am văzut prima fotografie a lui Eminescu. Chipul lui Eminescu are îmbătrânire frumoasă, de vechimea poporului nostru.

Pedagogul. Trebuie să fie oleacă Eminescu, dacă e pedagog. Învățătorul meu...

De ce n-ar fi în școlile lumii, în rând cu alte materii – fizica, chimia –, introdus obiectul Shakespeare, Goethe, Cervantes, Pușkin?... Iar noi, moldovenii, am fi studiat obiectul Eminescu.

N-am să cred pe nimeni niciodată că țăranul e lipsit de cultură. Țăranul are poate cea mai mare cultură, acumulată din cele mai din străfunduri veacuri. O cultură neexplicată, dar mare cultură, care la un moment dat explodează printr-o erupție, cum a fost erupția Eminescu, fiu a doi țărani.

Dialogul dintre domnitorul Moldovei, Sturza-Vodă și Gheorghe Eminovici, în ziua când Gheorghe Eminovici se prezintă lui Vodă cu ocazia ridicării sale din țăran în boier cu moșii:

– Ce-i? l-a întâmpinat acesta, văzându-l.
– Să trăiști, Măria Ta, am venit să mulțumesc pentru boierie!

– Prin ce crășme te-i tăvăli de-acu înainte?
E de observat, vodă, care își știa foarte bine boierimea și obiceiurile ei, îl întâlnea și pe acest țăran, devenit boier, cu o părere preconcepută: adică prin ce crășme se tăvăleau boierii lui prin acelea avea din clipa aceea să se tăvălească și Gheorghe Eminovici.

Dar nu s-a întâmplat așa. Pentru Gheorghe Eminovici, țăran, cum ziceam, din țărani, ridicarea în boierie, n-a însemnat nimic mai mult decât înfigerea și mai adânc în pământ, în țărână, în muncă.

A fost un tată foarte conștient de viitorul familiei sale, râvnind mereu să scoată spre lumina cărții o bună parte din marea sa familie.

Iată ce-i dădeau Ralucăi, viitoarea mamă a lui Eminescu, părinții de zestre:

„Una icoană Maica Domnului, ferecată în argint. – Una candelă, tij de argint. – Patru inele cu diamant. – Una perechi de cercei de mărgean. – Una perechi de cercei cu coletul lor. – Una alesidă de aur. – 1 lingură mare. – 12 linguri. – 12 cuțite. – 12 furculițe. – 12 lingurițe. – Un paneraș lucrat în ajur. – Una lada mare. – Șase tinjiri de aramă. – Două tablale de libția. – Șase sfeșnice. – Un lighean. – Un ibric de alamă. – Un salon de atlas. – 7 rochii de mătase. – 1 rochie de alibet. – 8 straie de cit. – 2 măsuțe de cărți. – 3 tacâmuri de masă. – Pânză de fabrică. – 4 tacâmuri. – Pânză de casă. – 24 bucăți cămăși

și fuste. – 4 bucăți scorțuri. – 2 scrinuri. – 2 saltele. – 2 oghealuri. – 3 rânduri prostiri. – 8 perini cu trei rânduri de fețe. – 7 șaluri și unul turcesc. – 2 mândiri de lână. – 8 prosoape. – 1 gardirop. – 10 perechi scarpe de tot soiul. – 12 perechi colțuni. – Sticlării și farfurii. – Bani în numărătoare înaintea cununiei. #1.500. – Bani în numărătoare în ziua cununiei la 29 iunie 1840, rest #1.500. – Adică în bani #3.000/ galbeni/ și zestre în haine și obiecte #576". Lucruri care aveau să se unească cu alte lucruri ale lui Gheorghe Eminovici, viitorul ei soț, și care apoi aveau să fie folosite la nașterea și creșterea celor unsprezece copii, printre care și marele Mihai Eminescu!

Darurile și copiii au fost bucuriile Ralucăi de o clipă, c-apoi soarta să-i arunce fără milă în față nenorocire după nenorocire.

Șerban, întâiul copil – se naștea în anul 1841, murea la Berlin de tuberculoză, în 1874.

Nicolae – se naștea în 1843 și în 1884 murea „prin împușcare de sine”.

Iorgu – se naștea în 1844 și murea în 1873 și din nou se pare „prin împușcare de sine”.

Ruxandra – se naștea în 1845 și murea de copil.

Ilie – se naștea în 1846 și murea în anul 1863 de tifos.

Maria – se naștea în 1848 și murea prin anul 1856.

Aglae – se naștea în 1852 și murea prin anul 1900.

Harieta – se naștea în 1854 și murea prin 1889, paralică.

Matei – se naștea în 1856 și murea în 1929, fiind singurul dintre copiii familiei Eminovici care lasă urmași.

Vasile – se naștea în 1857 și murea la vârsta de un an și jumătate.

În tot acest mare gol, care s-a format, creștea Mihai, care era al șaptelea copil și care mai apoi trebuia să devină marele Mihai Eminescu!

Un semn pe care ar trebui să-l purtăm cu toții încrustat pe veci în memoria noastră: 1850-1889.

Anul nașterii și morții marelui Eminescu.

Și încă ceva care, la fel, n-ar trebui uitat niciodată – Botoșani – locul de naștere al celui ce ne încununează prin trecut, prezent și viitor!

De altfel, până în prezent mai sunt dispute privitor la anul și locul nașterii poetului...

Probabil, așa trebuie să se întâmple cu un poet mare. El nu s-a născut la Botoșani sau la Ipotești, unde se bănuiește, ci pe acest pământ. A fost născut cu efortul întregului nostru pământ, și cu efortul întregului timp de până la apariția marelui poet!

Tatăl lui Eminescu a trăit până la vârsta de 78 de ani. „78 de ani viața mea întreagă, atâta am să trăiesc...”, declară poetul, care a murit la câți ani?

Eminescu, probabil, s-ar fi încurcat pe Pământul de astăzi – hățș de drumuri, căi ferate, trasee aeriene, poluări,

poluări, poluări... Fericirea și măreția lui e că a trecut, a pășit peste această perioadă terestră.

Eminescu ne oferă posibilitatea de a ajunge pe celălalt mal al existenței umane.

Eminescu este Adevărul în cea mai pură goliciune, către care de secole tindea omenirea.

Am văzut ultima fotografie a lui Eminescu. E veche precum poporul nostru român.

Odată pe an, plaiul ne este străfulgerat de o puternică lumină. Cerul se luminează brusc, ca atunci când fulgeră. Asta se întâmplă pe 15 ianuarie, de ziua lui Eminescu. Și lumina care cuprinde plaiul nu este decât meteoritul Eminescu.

Suntem foarte datori luminii lui Eminescu, încărcăți de datori suntem față de lumea Eminescu. Printre multele obligații pe care le avem, mai avem una: să-i facem un monument de la pământ până la cer! Din lumină!

N-aș putea să mă laud că la școală am fost un elev care adormea cu Eminescu în mână. Am fost un elev ca majoritatea elevilor la 16-17 ani. Aveam aceleași visuri, umblam pe aceleași cărări, mă uitam la aceeași față din clasă, care era mai chită și la care se gândeau toți băieții din clasă. Făceam trăsna. Totuși, din acei ani, printre multe altele, mereu îmi amintesc de un caz, care și atunci ba și azi chiar îmi face necaz. E o poveste cu publicarea primelor mele versuri în ziarele de atunci. Nu știu ce impresie a produs acea poezie asupra publicului sătesc, dar, vai, de câte ori mi se întâmpla să fiu poreclit, mi se arunca în față – „Eminescu!”, și asta a făcut-o și o făcea cu mare succes prietenul meu cel mai bun. Îmi rânjea în față, fără pic de stânjeneală – „Eminescu!” zicea și aștepta tot rânjind și privindu-mă direct în ochi. Sfinte, ce rușine am simțit atunci când am fost numit pentru prima oară în mijlocul colegilor mei și, mai apoi, când mi s-a întâmplat să fiu astfel poreclit! Mi se părea că nici nu mai existam în fața lor! Poate că, doar printr-o minune, mă abțineam să nu fac vreo prostie!

Au trecut mulți ani de atunci, altfel aş putea să privesc lucrurile... Dar de câte ori mi se întâmplă să-mi amintesc de acea poreclă, mi se strânge inima de sfială... și mă gândesc: ce bine ar fi ca oamenii, îndeosebi scriitorii, să aibă mereu acea sfială.

Și acum, întrucât v-am povestit mai sus întâmplarea cu prietenul de copilărie, care m-a numit „Eminescu”, râzându-mi fără pic de jenă în față, am să vă spun că m-am întâlnit nu demult cu el. Eu, autor a câtorva cărți, criticat destul de nemilos în câteva rânduri prin presa zilei, așteptam să mă întâlnească prietenul meu de copilărie exact cu aceeași rânjitură neobrăzată de demult. Puteam

să-l ocolesc, să nu-l vizitez, să mai aștept să se aștearnă timp între noi, ca să-mi mai treacă din cele întâmplăte, dar, odată ce am fost prin părțile copilăriei mele, n-am rezistat și am intrat să-i văd rânjitura. Ba chiar am fost, în clipele când treceam prin poartă, nerăbdător să-l văd cu drag chiar rânjindu-mi în față.

Să fiu al naibii dacă nu am fost întâmpinat cu aceeași rânjitură! Rânjitură care spunea că nu-s un Eminescu, chiar dacă am ajuns undeva... Când m-a văzut, s-a oprit cu furca în mână în mijlocul ogrăzii – l-am găsit răscolind niște ciocleji de anul trecut – și mi-a rânjit în față exact ca pe timpuri... dar nu despre asta voiam să vă spun. Voiam să vă povestesc despre cele întâmplăte mai apoi. Vasăzică, ne-am așezat noi pe prispă, eu îl întreb de una, el de alta, dar cum copilul nu-și găsea loc prin bătătura casei, tată-său sări cu furca asupra lui:

– Bre, tu de ce nu citești... unde-i cartea?!

Copilul se bâlbâi și se uită cu spaimă la mine.

– Pune mâna pe carte îți spun! strigă tata la copil și se-ntoarce spre mine cu același rânjet de odinioară. Și-mi explică:

– Înțelegi, bre, și aista-i Eminescu!

Nu mi-a fost niciodată mai drag ca în clipa ceea prietenul meu de copilărie. Nu mă mai săturam să mă uit la copilul lui, care se aciuase cu o carte în mână la geam, să mă uit la copilul lui și la rânjetul tatălui!

Curente literare sunt multe, și aproape toate curente au școala lor, care naște discipoli. Marile exemple ale marii literaturi universale ne pot sta la dispoziție oricând. Pe urma marilor scriitori s-au mișcat alți mari scriitori. Și tot așa. Altceva e cu nețârmuritul talent al geniului, care niciodată nu dă școli și nu se lasă limitat. Geniul nu poate naște genii. E cazul cu Maiakovski. Cine s-a putut ține de Maiakovski?! Sau să ne adâncim în literatură – să luăm cazul marelui copac al poeziei – Whitman! Un Whitman nu poate avea școală, școli, elevi. Whitman e peste tot, ca aerul pe care nimeni nu se apucă să-l mai născopească odată...

Dar cazul lui Eminescu?! Există un al doilea Eminescu?! Ba chiar nici imitatori n-are! Asta înseamnă că Eminescu este poezia totală!

Pentru un mare zbor, mai bune aripi nu există decât marea poezie eminesciană!

Scriind aproape ca Eminescu, scriitor nu poate să existe. Scriind ca Eminescu – cu atât mai mult nu ești!

*** Fragment dintr-un volum în curs de apariție, îngrijit de Vitalie Răileanu. Proiect al Filialei „Onisifor Ghibu” a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”. Coordonatorul proiectului: Lidia Kulikovski.**

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Nicolae Costenco și soția sa Maria, în cabinetul de lucru al scriitorului (1982)

Iulian Filip și Andrei Țurcanu. Centrul „Iuri Gagarin” (1977)

Paulina Zavtoni și Gheorghe Urschi. Centrul „Iuri Gagarin” (1977)

CARTEA DE ISTORIE

ALEXANDRU V. BOLDUR, ISTORIC AL UNITĂȚII NAȚIONALE (I)

de NICOLAE ENCIU

SIMBOL AL SPIRITUALITĂȚII ROMÂNEȘTI

În rândul marilor istorici români de origine basarabeană, Alexandru V. Boldur (9.III.1886, Chișinău – 18.X.1982, București) ocupă, îndubitabil, un loc aparte. Chiar și prin faptul că destinul i-a hărăzit ani îndelungați de viață – mai mulți decât oricărui dintre istoricii din spațiul românesc cunoscuți până în prezent. Acest fapt, de rând cu eforturile repetate de reînnoire a domeniului științei istorice de-a lungul secolului al XX-lea, cu diversificarea conexiunilor inter- și multidisciplinare, cu influența și intensitatea sporită a circulației ideilor la scară planetară, l-au determinat pe Alexandru V. Boldur să-și orienteze interesul și preocupările științifice anume spre istorie, afirmându-se, încă din anii tinereții, drept unul dintre cei mai profunzi și erudiți cunoscători ai trecutului Basarabiei [1].

Descendent dintr-o familie cu vechi tradiții românești – mama Elena era urmașă a marelui boier Mihalcea Hâncu, iar tatăl Vasile se trăgea de la un boier cu numele Ioan Boldur –, Alexandru V. Boldur a rămas în conștiința generațiilor care s-au succedat drept un mare istoric medievist și modernist, jurist de excepție, excelent publicist și un erudit și talentat profesor universitar. „Distins istoric al Basarabiei”, „fidel apărător al adevărului istoric”, „profund cunoscător al istoriei neamului”, „simbol al spiritualității românești”, „istoric al unității naționale” – astfel

este caracterizat Alexandru V. Boldur de exegeții contemporani ai vieții și operei sale. Însuși Alexandru V. Boldur se autocaracteriza, cu modestia-i cunoscută, drept „un istoric de predilecție al Moldovei și în special al Basarabiei”, adăugând că, „prin scrierile mele, caut numai să servesc poporul român, conștiința mea de om, cetățean și istoric”.

TEORIA PLEBISCITULUI ÎN VIZIUNEA LUI BOLDUR

Semnarea Tratatului de la Paris din 28 octombrie 1920, prin care marile puteri – Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia – recunoșteau unirea Basarabiei cu România [2], a așezat pe o nouă bază relațiile româno-sovietice, din punctul de vedere al normelor dreptului internațional.

Cu toate acestea, regimul de la Moscova, care se declarase în teorie pentru dreptul popoarelor la autodeterminare, nu era dispus să recunoască în fapt acest drept. În consecință, dacă în zona vestică, în perioada dintre cele două războaie mondiale, securitatea frontierelor României recunoscute prin Tratatul de la Saint-Germain [3] și Trianon [4] s-a întemeiat, pe lângă Pactul Ligii Națiunilor [5], inclusiv pe tratatele generale și regionale de securitate, frontiera de est, cu URSS, a avut în permanență o situație precară, determinată de atitudinea ostilă și agresivă a puterii sovietice față de România încă din decem-

brie 1917 – ianuarie 1918, când Petrogradul a decis în mod unilateral ruperea relațiilor diplomatice cu România și confiscarea tezaurului românesc, depus spre păstrare la Moscova în anii războiului mondial [6]. Relațiile româno-sovietice au fost grevate în continuare de revendicarea constantă de către URSS a Basarabiei, considerată „pământ rusesc”, anexat de România prin forța armelor în martie 1918, și de refuzul restituirii tezaurului. Prin absurdele sale pretenții teritoriale, puterea sovietică a creat falsa „problemă” a Basarabiei [7], teritoriu care, reprezentând partea estică a Moldovei, n-a aparținut Rusiei decât în baza unui Tratat nul și neavenit din capul locului (Tratatul de la București din 1812), fiind smuls prin forță și mită [8].

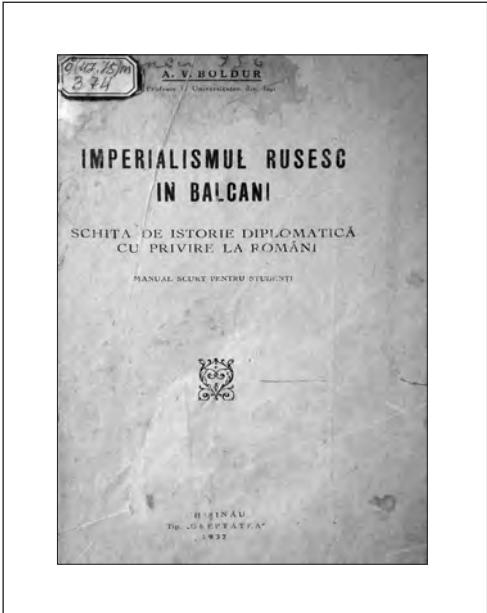
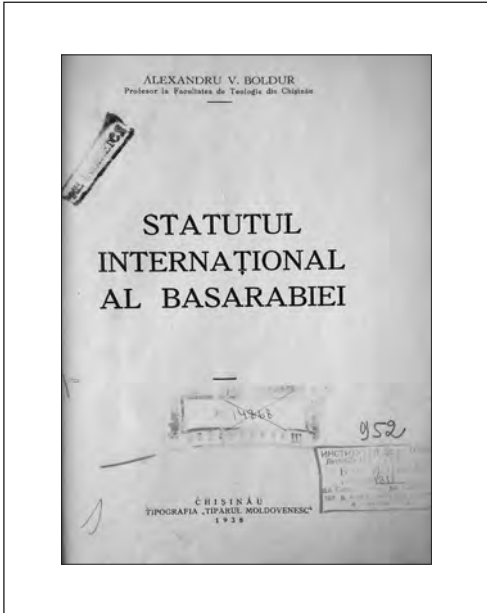
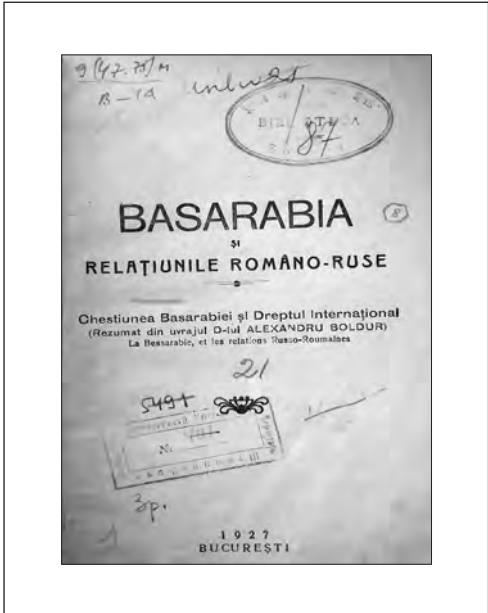
La 1 noiembrie 1920, guvernul sovietic a dat publicității o declarație prin care contesta valabilitatea tratatului din 28 octombrie 1920, precum și actul unirii Basarabiei cu România, din 27 martie/9 aprilie 1918 [9]. În răspunsul său din 10 noiembrie 1920, guvernul român amintea că Basarabia „s-a unit cu patria-mamă din propria ei voință, exprimată prin reprezentanții ei. Aceasta este Unirea care, conform cu dreptul public, a fost recunoscută de Marile Puteri prin Convenția semnată la Paris. Unirea Basarabiei cu România este astfel o chestiune definitiv închisă și guvernul român nu înțelege să o pună în discuție” [10].

O primă declarație publică, oficială, în cadrul unei conferințe internaționale, făcută de guvernul sovietic prin care nu recunoștea integritatea teritorială a României s-a produs în cadrul Conferinței

de la Genova din 9 aprilie – 19 mai 1922. Șeful delegației române, Ion I.C. Brătianu, a propus atunci ca normalizarea raporturilor dintre România și Rusia sovietică să aibă la bază următoarele principii: recunoașterea de către Rusia sovietică a puterii suverane a statului român asupra teritoriului său; netolerarea pe teritoriul celor două state a organizării unor bande înarmate ce ar pregăti acțiuni ostile contra celuilalt stat; restituirea integrală de către guvernul sovietic a tezaurului confiscat. În ședința din 17 mai 1922, Gh. V. Cicerin a oferit următorul răspuns: „Respectul *statu-quo*ului între Ucraina și România, de exemplu, nu echivalează deloc, pentru Rusia, cu recunoașterea *statu-quo*ului teritorial actual al României și, în particular, cu recunoașterea ocupării prezente a Basarabiei de către România” [11].

După numeroase negocieri, s-a convenit organizarea unei conferințe româno-sovietice la Viena (27 martie – 2 aprilie 1924). Deși obiectivul conferinței l-a constituit problema reluării „relațiilor normale între cele două țări”, Uniunea Sovietică a folosit acea conferință „ca o tribună propagandistică și ca un prilej bun de a cere *plebiscit* [12], recurgând astfel la o idee inutilă și provocatoare de agitație și neliniște” [13]. Astfel, șeful delegației sovietice, N.N. Krestinsky, a declarat, la 2 aprilie 1924, că „guvernul sovietic continuă să considere Basarabia ca o parte a teritoriului URSS, dat fiind că el nu poate, desigur, recunoaște că ocuparea Basarabiei, efectuată în 1918 de trupele României prin forță și violență, ar fi creat pentru

FOILE DE TITLU ALE CĂRȚILOR LUI ALEXANDRU V. BOLDUR, PUBLICATE ÎN INTERBELIC ȘI PUSE LA INDEX DE CĂTRE CENZURA SOVIETICĂ

Coroana României oarecare drepturi asupra Basarabiei". În consecință, N.N. Krestinsky a cerut începerea discuțiilor despre condițiile organizării unui plebiscit în Basarabia. În replică, șeful delegației române, C. Langa-Rășcanu, a reafirmat punctul de vedere al guvernului României, că tratativele trebuiau să plece de la principiul respectării *statu-quo*ului teritorial: „Caracterul eminentemente român al Basarabiei, cât și actele repetate de autodeterminare fac inutilă orice propunere de *plebiscit*” [14]. În așa mod, Conferința româno-sovietică de la Viena a eșuat.

În pofida eșecului, Conferința româno-sovietică de la Viena din 1924 a avut importanta urmare de a fi stimulat gândirea istorico-juridică românească din perioada interbelică, în încercarea de găsire a unor răspunsuri și soluții viabile la pretențiile sovietice de organizare a *plebiscitului* în Basarabia. Un rol important l-a avut distinsul istoric și jurist Alexandru V. Boldur.

La numai trei ani de la conferința româno-sovietică de la Viena, în 1927, drept rezultat al unor investigații de mare amploare efectuate în capitala Franței, Alexandru V. Boldur și-a publicat una dintre cele mai reușite și importante lucrări ale sale, monografia *La Bessarabie et les relations russo-roumaines. La question bessarabienne et le droit international* [15], în care a dezvoltat, în premieră istoriografică, o adevărată teorie juridică a plebiscitului cu referire la „chestiunea Basarabiei”. Astfel, ultima parte – a treia – a lucrării sale se referă în mod special la teoria plebiscitului, fiind examinate, consecutiv: fazele istorice ale plebiscitului (secțiunea I), doctrinele privitoare la plebiscit (secțiunea II) și teoria juridică a plebiscitului (secțiunea III).

NOTE:

[1] *Prezențe basarabene în spiritualitatea românească (secolul al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*. Dicționar / alcăt.: Gheorghe Bobănă, Lidia Troianowski, Editura Civitas, Chișinău, 2007, p. 62-64.

[2] *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, cu un studiu introductiv de N. Dașcovici, Tipografia concesionară Alexandru Țerek, Iași, 1936, p. 29-34.

[3] *Tratatul de la St. Germain* (cu Austria), 10 septembrie 1919, Ibidem, p. 22-23.

[4] *Tratatul de la Trianon* (cu Ungaria), 4 iunie 1920, Ibidem, p. 23-25.a

[5] *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, cu un studiu introductiv de N. Dașcovici, Tipografia concesionară Alexandru Țerek, Iași, 1936, p. 29-34.

[6] Ibidem, p. 288-290.

[7] Vezi: Dan Geblescu, *Chestiunea Basarabiei și relațiile româno-sovietice, 1917-1934*. Ediție inedită, studiu introductiv de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 2013.

[8] Pentru detalii: Nicolae Enciu, „Scurtă istorie a Moldovei de Est: de la inventarea Basarabiei și până la Conferința de la Paris (1946-1947)”, în *Basarabia 1812-1947: oameni, locuri, frontiere*, Muzeul Național de Istorie a României, Institutul Cultural Român, București-Chișinău, 2012, p. 10-39.

[9] *Relații româno-sovietice*. Documente. Vol. I (1917-1934). Redactor responsabil al ediției române Dumitru Preda, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 69.

[10] Ibidem, p. 70-71.

[11] *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. Coordonator: Ioan Scurtu, Editura Institutului Cultural Român, București, 2003, p. 291-292.

[12] *Plebiscit* (lat. *plebis scitum* – decizia suverană a poporului): 1. Aprobare cerută poporului pentru o hotărâre luată de șeful statului în probleme politice, interne sau internaționale, importante. Spre deosebire de referendum, care este o consultare asupra unui text, plebiscitul servește la legitimarea de către națiune a unei opțiuni politice, reprezentând o cale de manifestare a încrederii în persoana ce conduce statul, printr-un vot pozitiv. 2. Consultare a cetățenilor dintr-un teritoriu, care urmează să se pronunțe prin „da” sau „nu” asupra apartenenței la un anumit stat (declaraarea independenței sau recunoașterea autorității altui stat asupra acestui teritoriu). (Sergiu Tămaș, *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, București, 1996, p. 188).

[13] A. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 515.

[14] *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. Coordonator: Ioan Scurtu, Editura Institutului Cultural Român, București, 2003, p. 295-296.

[15] Alexandre Boldur, *La Bessarabie et les relations russo-roumaines (La Question bessarabienne et le droit international)*, J. Gamber éditeur, Paris, 1927. În 2000, lucrarea lui Al. V. Boldur a apărut și în limba română, tradusă și îngrijită de Grigore Clima (Al. V. Boldur, *Basarabia și relațiile româno-ruse (Chestiunea Basarabiei și dreptul internațional)*. Traducere și îngrijire de Grigore Clima, Editura Albatros, București, 2000, 351 p.).

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE CALUL DIN PAT

de VAL BUTNARU

Chiar dacă are o tentă medicală, *psihanalizabilă*, romanul lui Irvin Yalom, *Plânsul lui Nietzsche*, se citește ușor, dintr-o singură respirație, ca un thriller psihologic, pe potriva preocupărilor de bază ale scriitorului american.

Redat în câteva cuvinte, subiectul romanului se reduce la următoarele: trecând prin una dintre numeroasele sale crize de isterie, însoțite de îngrozitoare dureri de cap, și sperând că doar la Viena poate găsi tratamentul adecvat, Nietzsche se întâlnește în capitala austriacă cu renumitul profesor, precursorul psihanalizei, Joseph Breuer, mentorul lui Freud. Irvin Yalom descrie relația medic-pacient și metodele de tratament pe care le aplică profesorul vienez, metode ce se dovedesc a fi, în cele din urmă, destul de eficiente. După ce parcurgem cele aproape patru sute de pagini, aflăm, cu stupoare, fiind anunțați de însuși autorul, că... această întâlnire nu s-a produs în realitate.

Totul a fost rodul unei imaginații? m-am întrebat nedumerit, așa cum au făcut-o, probabil, alte sute și mii de cititori. Și da, și nu. Întâlnirea descrisă în roman n-a existat, e adevărat, dar totuși a fost planificată cu ceva timp înainte. În ultimul moment însă, o schimbare de planuri îl obligă pe Nietzsche să apeleze la serviciile altui medic și, în felul acesta, drumurile renumitului profesor vienez și al autorului inegalabilei lucrări *Așa grăit-a Zarathustra* nu s-au mai intersectat. Irvin Yalom și-a imaginat că întâlnirea a avut totuși loc, rescriind Istoria sau, cel puțin, o pagină a istoriei. Drept scuză sau drept argument care i-ar justifica mistificarea, autorul american îl citează pe André Gide: „Istoria este o ficțiune care s-a întâmplat, în timp ce ficțiunea este o istorie care ar fi putut să se întâmple”.

Recunosc, această abordare îmi este foarte apropiată. Ce considerente, mă întreb, l-ar obliga pe un scriitor să respecte exigențele științifice atunci când scrie un roman inspirat de un fapt istoric? Cei care doresc exactitate, rigurozitate și acuratețe științifică nu au decât să apeleze la manualele sau tratatele de istorie. Pe mine însă mă interesează cu totul altceva, și anume felul în care scriitorul își imaginează Istoria.

În *Războiul sfârșitului lumii*, Llosa pornește de la un fapt istoric real, consumat în Brazilia, în pragul secolului al XX-lea, dar sfârșește prin a scrie o istorie proprie a răscoalei din Canudos, sau, mai exact, scrie *istoriei proprii* înțesate cu mituri, legende și personaje plâsmuite de imaginația unui narator care nu cere nimănui permisiunea de a regândi artistic Istoria.

Fiecare scriitor a trecut, probabil, prin asemenea experiențe și, invariabil, s-a confruntat cu întrebarea: cât de mult e permisă devierea de la adevărul istoric sau, cel puțin, de la ceea ce cred specialiștii că ar fi adevăr istoric? Dacă ne raportăm la experiența lui Llosa, răspunsul poate fi simplu: poți devia cât îți pofteste inima și tastatura computerului, dar ce va conta, în ultimă instanță, va fi *adevărul artistic*. Firescul comportamentului personajelor, naturalețea dialogurilor, argumenta-

rea logică a evenimentelor – toate aceste componente trebuie să convingă cititorul că lucrurile s-au întâmplat în realitate anume așa cum le-a descris autorul. Dacă cititorul nu va avea această convingere, înseamnă că autorul are o problemă cu firescul, naturalețea și argumentele. Și cu asta nu mai poți lupta, ești neputincios în fața acestui verdict, oricât de riguros științific ți-ai blinda romanul!

Îmi amintesc de un mare regizor german, Wim Wenders, care ne vorbea la VGİK de Nașul lui Coppola, în special despre scena cu calul decapitat și adus sus, la etaj, în patul lui Padre. Ei bine, scena nu poate fi adevărată din simplul considerent că nu e posibil să cari un ditamai animalul la etaj și să-l camuflezi într-un pat de dimensiuni mult mai mici decât cabalinul. Ca să vedeți, zicea autorul filmului *Cerul deasupra Berlinului*, în ce constă măiestria și talentul lui Coppola: această inadvertență a fost remarcată de unii spectatori abia la ieșirea din cinematograful! Ceea ce a contat cu adevărat a fost faptul că în timpul filmului ei i-au dat crezare regizorului.

Recunosc cu mâna pe inimă: scriind *Misterioasa dispariție a lui Teo Neamțu*, mi-am permis libertăți prea mari poate (nepermise, în viziunea unor cititori) în tratarea evenimentelor de la 1859. Apoi mi-am imaginat tot felul de episoade, inexistente în literatura de specialitate, în raport cu anii 1918 și 1991. Un critic afirma chiar că sunt adeptul teoriilor conspiraționiste. Bineînțeles că nu este așa. Nici pe departe. Pur și simplu, logica evenimentelor care s-au succedat pe atunci mi-a permis să presupun că a existat (ba chiar sunt convins că a existat) această conspirație ce urmărea zădărnicierea Unirii Principatelor. Unde mai pui că există mulți istorici care împărtășesc acest punct de vedere. La urma urmelor, nu doar Lucian Boia își poate dicta *canonul* în ce privește Istoria României.

Revenind la romanul lui Irvin Yalom, aș vrea să fac trimitere la o piesa de teatru din tinerețe, *Apusul de soare se amână*. Pornind de la ultima luptă dată de Ioan Vodă cel Cumplit, de la Cahul, invocând, de fapt, trădarea lui Ieremia Golia, mi-am permis să pun laolaltă personaje istorice care au trăit în perioade diferite. Pe atunci nu cunoșteam zicerea lui André Gide; pe atunci voiam să demonstrez un lucru simplu: pe parcursul istoriei noastre am avut parte de tragedii de respirație shakespeariană, de trădători de dimensiuni biblice și de eroi pe potriva eposului grecesc.

Presupun că această manieră de scriere – *antiștiințifică* – va perpetua, fiindcă pentru unii autori contează, mai întâi de toate ficțiunea, și nu unele concepții anchilozate. Atâta timp cât cititorul nu se va prinde și nu va protesta la scena cu calul urcat în patul de la etaj, decât doar la finalul cărții, putem să amestecăm liniștit epocile, personajele și evenimentele. La urma urmei, în calitate de scriitori, suntem angajați în cursa de căutare a *Adevărului artistic*. Nu e vorba de un sprint de 100 metri, garduri. E o cale lungă, istovitoare, și nu contează cine va ajunge primul la linia de finiș. Dacă, până la urmă, e posibil să existe, în realitate, acea linie, ca să ajungă cineva la ea.

Foto de Corina DĂNILĂ

CRONICĂ LITERARĂ

FLUXUL 3D

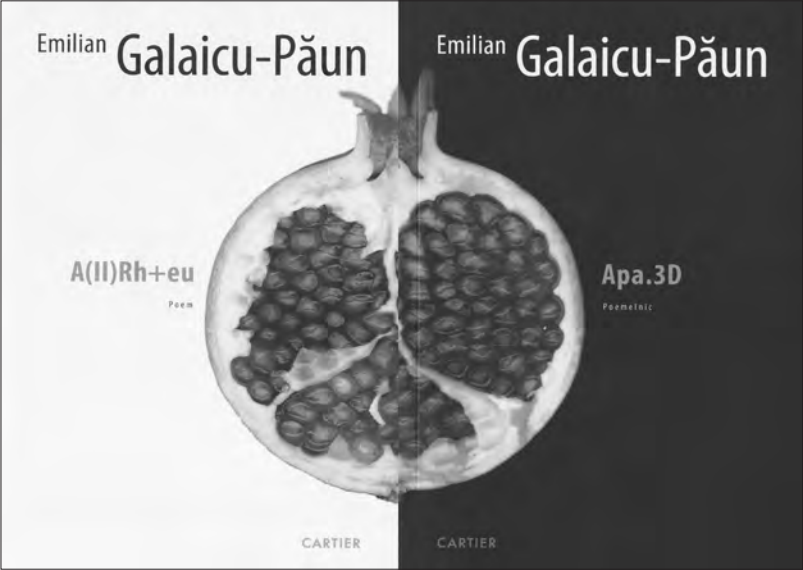
de ADRIAN G. ROMILA

După experimentalismul poetic extrem din *Arme grăitoare* (Cartier, 2009) și din antologia *a-z.best* (ARC, 2012), Emilian Galaicu-Păun explorează mai departe terenul corporalizării maxime a textului (cu o raportare la Gheorghe Crăciun recunoscută pe față). Astfel, plachetele gemene *A(II)Rh+eu*, respectiv *Apa.3D*, par să epuizeze toate posibilitățile de expresie menite, prin acumulările tradițiilor moderne ale poeziei secolului XX (mergând de la simbolism la avangardism și postmodernism), să transforme exercițiul liric într-un produs estetic al alterității și al diferenței. Sigur, ele implică imanența unui eu textual, oricum l-am defini în raport cu cel real, un eu care tatonează alteritatea în același timp în care o asimilează visceral în propria-i existență. Ambiguitatea rezultă din amestecul formal și tematic dus la ultimele consecințe, din anagramări, intertextualizări, prozopoeie, aranjamente stranii în pagină (în chip de fereastră, dublă spirală ADN ș.a.), jocuri de cuvinte, analogii, dar și din încercarea de a construi referențial „în oglindă”, de a dubla psihanalitic eurile, de a imagina vizual, debordant, pluridirecționat, într-o simultaneitate deopotrivă a privatului biografic și a generalului culturii de *mainstream*.

Dens, profund cerebral și ingenios prin evitarea obstinată a convenționalului, dipticul surprinde în primul rând prin deconcertanta aglomerare a referințelor culturale (literatură, artă, muzică), într-un delir intertextual care dă textelor o uimitoare densitate intelectuală. Poemele, în majoritate foarte concentrate (sunt rare textele lungi), caută să omogenizeze o realitate altfel fragmentară, dispartă și succesivă. Orice referință cultural-istorică sau politică (nume, locuri, evenimente, ani) devine o piesă integrată într-o versatilă megaintimi-

tate poetică. Se observă o preferință pentru artiștii suicidari (Paul Celan, Rolf Bossert, Plath, Woolf, Mishima, Kawabata) sau morți prin supradoze (Hendrix, Joplin, Morrison), așa cum „po(e)melnicul” de generație poetică (Aurel Dumitrașcu, Alexandru Mușina, Ioan Flora, Mariana Marin, Emil Brumaru etc.) apare prin numeroase trimiteri la frânturi din versurile lor.

„Ai frate, ai carte” se spune într-un vers din poemul de deschidere la *Apa.3D* (pornind de la drama fratelui lui Liviu Rebreanu, ca start pentru scrierea romanului *Pădurea spânzuraților*), text programatic despre vocația alteritară a literaturii, care constituie un mecanism de exorcizare a dublurilor de tot felul – biologice, psihice, imaginare, fonetice și semantice. Programatice sunt și alte poeme din cele două plachete, reinterpretând concentric și redundant opacele lor titluri. „Frații” poetului sunt toți cei ce l-au însoțit, prin lectură, toți cei ce l-au marcat, prin arta lor, toți cei care au dat la schimb viața pe literatură, scriind cu sânge. Groasă de aluviuni care mai de care mai curioase, „apa.3D” e fluidul care amestecă toate experimentele formale și referențiale posibile, într-o curgere permanentă care eludează „spinoasa problemă a fondului”. Istoria culturii și viața personală constituie un imens poem-fluviu care duce artiștii lumii unii înspre alții, navigând printre continente, țări și orașe și printre alte nume însoțitoare ale branșei. Sonet *la fix* e un autoportret cu Shakespeare și Dante, *sEm...n* e un superb metapoem autoreferențial, sonetul *A(II)Rh+* e un fascinant exercițiu de imagerie barocă, iar *Pocitania* e unul dintre cele mai consistente și mai relevante texte autobiografice, marcând contopirea deplină dintre viață și cărți („Niciun/ pământ/ să nu/ acopere/ oasele/ mele – / sunt/ apa.3d”).

EMILIAN GALAICU-PĂUN
A(II)RH+EU (POEM) / APA.3D (POEMELNIC)
CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER, 2019, 68 PAGINI FIECARE

Dacă „Intrinsecă –/ poezia nu/ vaccinează/ împotriva/ morții, dar/ operează pe/ cord fără/ anestezie” și „ființa-și/ conține/ propriul/ epitaf”, dacă „CV = WC” și „sângele apă nu se face”, atunci există o vocație thanatică a poeziei, care e simultan flux textual universal, erotism postum, amprentă Rh+, ego-grafie obsedantă, dublură organică a sinelui, transformare euharistică a cuvântului, dar și mister ancestral, scriere runică, hieroglifă mereu deschisă, autopsie și vivisecție, deopotrivă. „Ex libris” devine „sex libris”, „Je” ajunge firesc la rim-baldianul „Je est un Autre”, iar realitatea e ceva curgător, atemporal și mereu tridimensional.

Țesut viu, biografem specular, spectacol intertextual și experiment radical, poezia lui Emilian Galaicu-Păun dovedește încă o dată cât de inepuizabil e jocul cu sensuri și forme. În cele două volume gemene și omul, și cuvintele lui trec simptomatic prin moarte și prin înviere, din nou și din nou. Lucrul e benefic pentru toată poezia recentă de limbă română, fie ea dincolo sau dincoace de Prut/de Lethe.

DIMITRIE CANTEMIR
ISTORIA CREȘTERILOR ȘI A DESCREȘTERILOR CURȚII OTHMANICE SAU ALIOTHMANICE
STUDIU INTRODUCȚIV DE VIRGIL CÂNDEA | TRADUCERE DE DAN SLUȘANSCHI | REPERE CRONOLOGICE DE STELA TOMA
CHIȘINĂU, EDITURA ȘTIINȚA, „MOȘTENIRE”, 2019

„Ediția de față include una dintre operele care i-au adus lui Dimitrie Cantemir faima și autoritatea europeană de orientalist, tratatul *«Istoria creșterilor și a descreșterilor Curții othmanice sau aliothmanice»*. Este o lucrare redactată în limba latină (*«Historia incrementorum et decrementorum Aulae othomanicae sive aliothmanicae»*) între anii 1714 și 1716, care impresionează atât prin informație, cât și prin interpretarea faptelor de cultură și de istorie socială. Traducerea lucrării în limba română aparține lui Dan Slușanschi, editor al textelor latine ale lui Dimitrie Cantemir, iar studiul introductiv care o însoțește e semnat de reputatul cantemirolog, academicianul Virgil Căndea. Secțiunile *«Repere cronologice»* și *«Iconografie»* completează informația despre cârturar și această operă fundamentală a lui. Volumul este destinat istoricilor, cercetătorilor literari, jurnaliștilor, studenților și profesorilor, celor interesați de moștenirea literară a lui Dimitrie Cantemir.”

SEMNAL

RAFT

POEZIA ANTIUTOPICĂ

de LUCIA TURCANU

Anastasia Gavrilovici este, în mod cert, unul dintre debuturile remarcabile ale anului 2019. Fac această afirmație nu pentru că a luat, în aceeași zi, pe 15 ianuarie 2020, două premii importante – Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – OPUS PRIMUM (Memorialul Ipotești, Botoșani) și „Tânărul poet al anului” (Gala Tinerilor Scriitori, București), ci fiindcă volumul ei a reușit să impună o voce distinctă, recognoscibilă cu ușurință printre ceilalți debutanți. Dintre cele peste douăzeci de volume de poezie de debut apărute în 2019, pe care le-am citit până acum, două au reușit să mă copleșescă cu adevărat: *Industria liniștirii adulților* (Casa de Editură Max Blecher) de Anastasia Gavrilovici și *Anticorp* (Charmides) de Cristina Drăghici (cea de-a doua, nedreptățită, cred, de juriu, dar care, cu siguranță, va avea impact asupra cititorului datorită percutanței imagistice și dramatismului care se insinuează discret, dar cu efect de acumulare, prin interstițiile limbajului poetic).

Într-un interviu pentru revista *Paragraf*, Anastasia Gavrilovici afirmă că îi place să construiască „imagini care să provoace, să violenteze retina și s-o mângâie, să se întipărească în minte și rămână acolo, reverberând de fiecare dată când ceva din exterior o reactivează”. Și toate cele 32 de poeme din *Industria liniștirii adulților* conțin imagini care violentează ochiul, creierul și inima, pentru că reflectă o realitate deloc retușată, dimpotrivă, agresivă și iritantă. Este scrutată contemporaneitatea captivă convențiilor, artificialului, clișeele, încrederii oarbe în forța mântuitoare a produselor progresului industrial. Doris Mironescu afirmă, în textul de pe coperta a patra a cărții, că Anastasia Gavrilovici scrie o poezie „despre o lume în bună măsură falsă, căreia îi refuză universurile compensatorii, pasiunile mimate, fericirea-paliativ”. Aș nuanța că este o lume a falselor universuri compensatorii, create de o societate pentru care, mai presus de toate, este cultul pentru motivațional. Finalul ultimului poem din volum, *Obsessive Confessive Disorder* sună ca o concluzie ce conține implicit condamnarea la neputința de adekvare la această lume: „Inventariez instrumentele/ prin care industria liniștirii copiilor a venit în ajutorul părinților./ Pătuțuri cu norișori din materiale biodegradabile și non-sintetice./ Balan-soare și leagăne cu baterie. Carusel cu funcții multiple, ax rotitor și/ melodii

în trei limbi străine pentru a face din urmașii noștri niște mici/ poligloți gata oricând de emigrare.// Scaune cu vibrația mareelor, ursuleți/ căroră/ le bate inima, perne cu miros de mamă și cd-uri cu 24 de ore de sunete/ albe.// Închid ochii și citesc ca la un examen oftalmologic cuvintele pe care/ un mag al capitalismului le scrijelește pe tăbliță minții mele/ KENT DUNHILL MDMA LSD M&M/ RIVOTRIL ANXIAR TRAMADOL STILNOX/ TWIX DUREX STRONGBOW ABSINTH.// Am învățat totul despre industria liniștirii adulților”.

În 2010, la Editura Paralela 45, apărea un volum, îngrijit de Daniel D. Marin, cu titlul *Poezia antiutopică. O antologie a douămiismului poetic românesc*, dar nu sunt sigură că cei 25 de poeți „douămiști” selectați de antologator chiar fac o poezie cu adevărat distopică. Anastasia Gavrilovici însă scrie o poezie antiutopică. Sau, dacă vreți, și o poezie antifuturistă, pentru că tot ce-i exalta pe marinettiști, pe autoarea *Industriei...* o deprimă.

În această lume, ea resimte tot mai acut fragilitatea eului („un eu fragil, scrie Teodora Coman în prezentarea de pe coperta a patra, care înregistrează simptomele fiorului existențial postuman, pe fundalul perplex al dorinței de supraviețuire și al propriei inadecvări): „Sunt încă tânără, fertilă, răbdătoare, o tufă/ de brebenel ale cărei flori vor rezista mult,/ dacă n-o să vină câinii orașului să-și facă nevoile prea curând”; „ne ținem de mână în somn, ca vidrele în apă/ pentru a nu fi purtate de curent/ una de lângă cealaltă” (*Viețile altora*); „telegondole ca niște păianjeni tineri împinși spre/ flacăra aragazului” (*căsuța de lego s-a prăbușit sunt nopți...*). Uneori, pentru a revela cu exactitate relația dintre ființa umană și lume, autoarea face uz de exprimarea gnomică, iar concizia enunțului și concentrarea imaginii contribuie la amplificarea percutanței versurilor: „Sunt lucruri simple în jurul/ nostru care îmi/ fac inima origami”; „Poate că oamenii chiar dau tot ce e mai bun din ei doar/ atunci când sunt zdrobiți, ca măslinile” (*lucruri simple*); „Gânește-te la suflet ca la o sobă mucuță în care sunt sterilizate cele mai/ infectate instrumente” (*aici*); „acasă ne mâncăm fastfood unii pe alții” (*ce mai fac*); „spune-ne de ce reduceri beneficiazi ca să-ți spunem cine ești” (*Chestionar*).

Pe de altă parte, găsim în *Industria liniștirii adulților* și o poezie a marii singurătăți și a lipsei de siguranță în

ANASTASIA GAVRILOVICI
INDUSTRIA LINIȘTIRII
ADULȚILOR

CASA DE EDITURĂ
MAX BLECHER
BUCUREȘTI, 2019

postumanism. În primul poem din volum, sentimentul nesiguranței și al fragilității se îmbină reușit cu atitudinea ironică față de artificialitatea și convenționalismul comunicării: „acum trei zile la Universitate un bărbat și-a tăiat venele pe fântâna/ arteziană cu/ precizia unui sportiv care exersează zilnic la aceeași oră în același loc/ așa se întâmplă când nu e nimic să te înduioșeze nimeni să-ți/ plesnească mâinile să-ți dea o minge antistres un yoyo/ la momentul potrivit sau să i se facă milă de tine și/ să dea Ctrl+s” (*mirosul proaspăt de vopsea*). Anastasia Gavrilovici se referă la o lume în care nu mai contează umanul, ci codurile de identificare: „Compun în minte primele cifre din CNP-ul fiului meu”. În poemul titular din volumul *liber de causis* (Charmides, 2013), Florin Partene are un vers ce conține același motiv (iată că acronimele din limbajul juridic-administrativ devin motive poetice!) – „nu mai tresar la cnp-ul tău” –, care vizează, și în acest caz, societatea intrată în postumanism, abordând-o însă ironic. La autoarea *Industriei...*, ironia, atunci când apare, are funcția de a intensifica dramatismul.

Dramatismul poeziei Anastasiei Gavrilovici rezultă și din profunda implicare civică a autoarei. Iar tabloul antiutopic pe care ni-l oferă *Industria liniștirii adulților* se naște din simțul enorm și văzul monstruos care se declanșează în relația noastră specială cu patria sau cu umanitatea în general.

FIRUL CU PLUMB

Foto de N. RĂILEANU

ION
HADÂRCĂ

SONDĂ

Coborători în pantă de duhuri alcaline...
În stânci de piatră albă s-au ferecat aezi.
Deasupra se frământă un lanț

de rădăcină

Să ne ajungă vloga purtată prin amiezi.

Strivim efegii pale cu genele uimite.
Din ace stalactite țâșnește uleios
Un răsărit de lună cu margini infinite
Și miezuri măcinate în scoică și în os.

Luminile ascunse mai tremură suave
În relief de nimfă cu șoldurile moi,
Când noi ajunși acasă în cochilii concave
Schimbăm grăbiți pe buchii
impresiile noi.

SEMNAL

OSIP MANDELȘTAM
SCARA NEAGRĂ
(POEME)
TRADUCERE DIN RUSĂ
DE LEO BUTNARU
BUCUREȘTI, NEUMA, 2019

PLURALIA TANTUM

Foto de N. RĂILEANU

JURNAL
ÎN MARGINILE
ISTORIEI
LITERARE (XXII)
de LEO BUTNARU

14.X.1971

O scrisoare de la pictorul Petru Vlah din Comrat. Îmi trimite un set de ex-librisuri, cu anumite explicații, în vederea unui articol pe care intenționez să-l scriu.

11.XI.1971

Un motto pentru un interviu, din Tagore: „Din mica sămânță a acestei întrebări mâine va crește puternicul arbore al răspunsului”.

Marii scriitori ai timpurilor... Dacă ar fi să-i citim din copertă în copertă, ne-ar mai ajunge timp pentru contemporani? Dacă în întreg timpul lor de cândva ar exista suflul vremurilor noastre, nu atât ca actualitate artistică, ci ca realitate „autentică”, „transmisibilă” din epocă în epocă, realitate în care fiecăruia să vorbească despre Prezent, măiestria lor neordinară i-ar lăsa pe contemporanii noștri fără cititori. S-ar ține cont și s-ar vorbi doar despre adevăratele celebrități ale contemporaneității, lăsându-se fără atenție umplutura de talente ordinare.

Majoritatea studenților noștri a pornit-o de la țară, din case fără biblioteci, fapt care ar părea să le stimuleze elevilor de ieri râvna întru recuperarea întârziată a ceea ce trebuiau să știe mai demult. Bibliotecile din Chișinău au destule bogății ce se cer cercetate. Dar, vai, prea puțini studenți își pun astfel de probleme sau scopuri. Invitație la nuntă, de la Nelu Șcerbina (în invitație ortografiat... Vania!!!) și aleasa inimii sale, Svetlana. Nunta, pe 13 noiembrie, în Dubăsari. Începe astfel: „Stimate Leo Butnaru (și așijderea cu o fetișcană...)”. Ingenios. Păcat că, pe parcurs... neparcurs, Nelu, Vlad Pascaru, Petrică Brădescu ș.a. ne-au părăsit grupa atât de, la început, diversă prin... omogenitatea naivităților ei.

17.XI.1971

O melancolie, o tristețe (cum să-i spun?) geamănă dez-nădejdie. Pierderea încrederii în propriile-mi forțe și, deci, în ceea ce aș putea să fac. Tocmai aceasta m-a și „impus” să-mi pun Jurnalul în față. Scrie, tinere! Dar, când nu ai strop de dispoziție de a te destăinui cuiva, fie numai și mutei file de hârtie, dacă încerci totuși să faci acest lucru, nu-i greu să înțelegi că-ți iese cumva caraghios, aproximativ, aproape – mincinos. Pentru că nu redai întregul adevăr. Ce nu ți-ar ajunge, „măiestrie” jurnalieră, spirit, în general? Și oare acesta ar fi motivul să cazi în deznădejde, pentru a-ți suspecta, cu neîncredere, propriile-ți forțe și capacități?

Apoi, sunt un leneș de!... încă ieri îmi spuneam: de cum mă întorc de la spectacol, să-mi aștern aici impresiile, dar...

„Cenușăreasa” – cunoscută încă din clasele primare, ce mai... De data aceasta, în varianta de balet a lui Proko-

fiev. Sincer vorbind, la început am cam regretat că mi-am procurat bilet. Eram cam la ultima-mi rublă și copeici la sufletu-mi atât de... mare. Însă, după spectacol, regretam că încercasem să... regret, în legătură cu penuria-mi relativă, pentru că ea e... studențească și, deci, firească.

Ce ai priceput tu din spectacolul de balet? [De ce m-aș grăbi să termin mai repede să scriu aceste rânduri (ca și cum, urgent), de parcă m-ar aștepta cine știe ce fapte mari? Pe dracu'! Am să revin la starea-mi sufletească atât de idioată...] Trăiește, chiar când retrăiești: în momentul în care vine cerșetoarea, naivul de mine se temea că Cenușăreasa ar putea să n-o observe, nu i-ar oferi o bucată de pâine, astfel plăpânda ființă pierzând orice șansă să ajungă fericită. Îmi zic că regizorul ar putea „specula” ceva mai potențat momentul, pentru a întreține în sufletul spectatorilor mai îndelung și mai acut temerea că Cenușăreasa ar putea rata, ar putea să rămână nefericită. Pe de altă parte, probabil în spectacolul de dramă, aceasta ar fi posibil, pe când în spectacolul de balet totul este legat de un registru strict muzical. Ar fi posibilă reluarea aceleiași fraze muzicale, pentru a spori tensiunea scenei respective?

Astăzi (abia!) s-a ținut conferința dedicată lui Vorovskiy. Comunicarea mea: „Vorovskiy – foiletonist literar”. Destul formalism. Pare-se, am cam pozat, cum mi s-a întâmplat și cu alte ocazii. Ar trebui să pun multe semne de exclamație după „pozez!!!” Cine n-ar putea să le pună într-un caiet ca acesta? Oricine... Dar ce i-ar da ele, semnele de exclamație? Ce? Niște semne de interogație. Cine ești? Ai putea fi în stare să faci ceva important? De ce pierzi atâta timp cu nimicuri? De ce ai o voință oloagă? De ce nu ești modest și cumpătat? Sigur, pretinzi izbânzi ușoare, și gata! Vrei să fii remarcat cu orice preț! Vrei ca fleacurile pe care le scrii să treacă drept lucruri mari! De ce ești prost, mă Eule, mă? De ce vrei să fii simpatizat până și de oamenii de nimic? De ce nu ți-ai căuta de treburile tale – să studiezi, să scrii? Cum să te mai înjur, cum să te mai stimulez-reorientez?!

26.XI.1971

Ce poți vedea prin geamul unei casa della studentessa? La geamurile căminului vecin au apărut, spânzurate, plase, pungi și torbe. Deja s-a făcut frig și studențimea este salvată de alimentele aduse de la țară, care se vor păstra un timp fără a se altera. (Dictonul nostru: Dragi părinți, trimiteți ceva la dinți!)

Italiana pare să înceapă a mi se cristaliza. Îmi ajută și emisiunea „Per gli italiani” (Moscova) de la ora 24.00.

Atâtea cărți captivante – Lessing, Stanislavski, Tagore – care îmi solicită atenția și-mi slăbesc voința de a reveni la prozaica muncă asupra tezei de licență. Mici conflicte, mici bucurii – totul e cam mic în viața pe care o duc. Pare-se, doar disperarea e ceva mai mare. Disperarea la gândul că nu reușesc să fac ceva important. Dar, diversele-mi sentimente conviețuiesc paralel. Pe fundalul lor,

adică pe planul doi – nu mi se conturează prea distinct speranțele. Parcă ar fi o acalmie sau o auto-calmare ce mi se pare destul de periculoasă. Căzând, ascultător, sub influența ei, nici nu simți cum ți se duce timpul, fără ca tu să fi reușit să faci ceva. E adevărat, atunci când te gândești că pierzi timpul în zadar, de fapt de asemenea nu faci nimic, adică – pierzi în continuare timpul. A încărca orice clipă cu voință și energie lucrătoare. Sunt sigur că, atunci când spun că muncesc ca hamalii, scriitorii adevărați n-o spun de dragul gestului epatant. Nici nu se prea bocesc de greutate. Pentru că adevărații totdeauna au fost inteligenți și, deci, mândri, foarte mândri, neadmițând înjositoarea situație de a fi compătimiți.

Ni s-au dat și niște ore de jurisprudență. Lectorul ne tot spune lucruri deja cunoscute studenților ajunși în anul cinci. Așa se face că, la noi, s-au tot suprapus aceleași teme, teze etc. la diferite discipline: istoria PCUS, economia politică a socialismului, materialismul istoric și dialectic, acum – jurisprudența. Pierdere de timp, pentru că aici nu pare a fi valabil anticul dicton *Repetitio est mater studiorum*. Nu se prea știe sau nu se mai ține cont de ce s-a predat la cursurile precedente...

Abia spre sfârșitul studiilor universitare încerci să faci comparație între ceea ce visai să ajungi, când erai elev, și cele pe care le-ai trăit, cât ai fost student. Dacă visul ți-a fost încântător, realitatea trăită a avut un chip sumbru, estompat, caricaturizat, din care au fost înlăturate diverse organe funcționale, precum s-a întâmplat cu brațele (visătoarei, cred) Afroдитеi.

K.S. Stanislavski „mi-a dat” câteva lecții despre cum aș putea să-mi dezvolt imaginația.

Joi, am vizitat expoziția Nadei Rușeva, adolescentă decedată la 17 ani, lăsând peste 10 mii de desene de o uimitoare plasticitate și sugestivitate. Serii și cicluri tematice – Antichitate, tabăra „Artek”, pușkiniana. Avea o cultură generală demnă de a fi invidiată de o mare parte din studenții ca mâine absolvenți ai Universității. O altă serie, inspirată de Homer.

Neplăceri la și cu cenaclul literar „Luceafărul”. Iarăși am ticluit o petiție către Iașenco, redactorul-șef. Vine omul hăt de la Florești, invitat de Scumpunea (Liviu Belâi) de la „Tinerimea”.

Îl recitesc pe Rasul Gamzatov. Aș da multe, pentru ca la Chișinău să am biblioteca mea de la Negureni.

Astăzi, săptămânalul „Cultura” mi-a publicat articolul despre ex-librisurile lui Petru Vlah. Am orgoliul de a crede că sunt chiar primul autor din Moldova care scrie despre această artă.

Nu e cazul să strig „Ura!”, însă cred că mi-am învins patima fumatului. S-a zis!

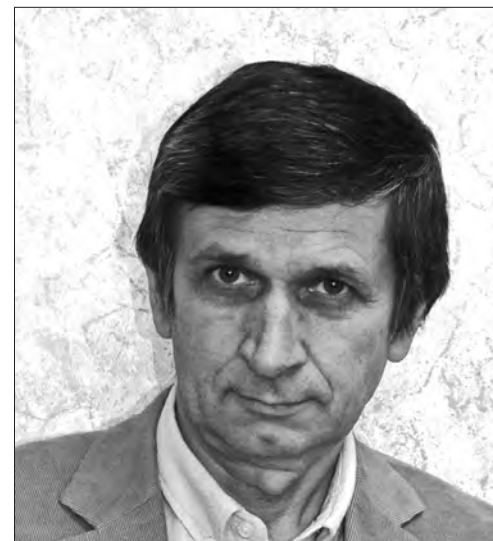
Într-un volum de publicistică, semnat de E. Șeveliova („Zâmbi-va oare Benten?”), cazul cu o studentă din Riga, Svetlana, și Ted, un tânăr englez, care venise în URSS pe linia Biroului de turism „Sputnik”, odihnindu-se undeva pe litoralul Mării Negre. Svetlana pleacă în vizită la Ted. Autoarea ne lasă să înțelegem că n-ar fi vorba doar de o vizită de curtoazie: celor doi li s-a întâmplat sau ar putea să li se întâmple ceva mai mult. În final, Șeveliova meditează astfel: „Într-adevăr, oare nu pare absurdă planeta noastră prin insistența ei de-a înălța diverse bariere între oameni?! Bariere rasiale, statale, politice... Oare nu pare a fi absurdă însăși viața, care le impune unei tinere și unui tânăr să se despartă unul de celălalt poate pentru totdeauna, chiar dacă între ei s-a înfiripat un sentiment de dragoste adevărată?!”

Hotelul „Mir” din Kiev. Florica din Arad. Frumoasă, înțelegătoare. „De ce taci?” „Ceea ce gândesc eu acuma nu se poate spune chiar la prima întâlnire”. Ea: „Suntem din țări diferite. Cine știe, poate că această primă întâlnire a noastră e și ultima. Spune-mi totul. Te voi crede, pentru că sunt sigură că și eu vreau să-ți spun același lucru”. (Pe când eram elev la Ciocâltei, corespondam cu Genovița, liceana din Bacău.) Acum, după ce Florica a plecat în „țara ei”, cele scrise de E. Șeveliova îmi par atât de adevărate și dramatice...

FILTRE

CE DEMONSTRĂM?

de VALENTIN GUȚU

Deși, după 1990, în Basarabia, numărul cinematografelelor s-a redus simțitor, ca și cel al filmelor produse aici, uneori, cu anumite ocazii – zile sau săptămâni – se mai prezintă filme, dacă nu autohtone, atunci străine, dar se prezintă... Vorba e însă de altceva, de faptul că banala acțiune de proiectare a unui film – pînă și astăzi, la circa trei decenii de la începutul „dezghețului lingvistic românesc”, – pentru unii basarabeni a rămas tot... „demonstrare a unui film”, exact ca în perioada sovietică sau „epoca rusificării forțate”.

Acest calc semantic – după rusescul *демонстрация фильма/кинокартины*, adică *proiecția unui film*, – a pătruns adînc (vom vedea mai jos) inclusiv în subconștientul unor oameni de creație și reapare periodic în anumite contexte. Astfel, de la „a demonstra un film (nou)” – deci a prezenta/a proiecta/a rula un film (nou) – s-a trecut la reflexivul „se demonstrează un film (nou)” – adică se prezintă/se proiectează/rulează/(mai rar) se joacă un film (nou) –, apoi la „demonstrarea unui film (nou)” – formulă al cărei corespondent corect e, bineînțeles, prezentarea/proiecția/rularea unui film (nou) – și chiar la „sală de demonstrare (a filmelor)” – în chip firesc: *sală de proiecție (a filmelor)*.

Persoana care „demonstra filmele” într-o asemenea sală ori într-un „club”, adică într-un *cămin cultural* (sovietic), într-o casă de cultură sau într-un cinematograf, se numea pe vremuri – iar pe alocuri și acum – „mecanic de cinema”, după rusescul *киномеханик*. De fapt, operatorul aparatului de proiecție cinematografică sau operatorul de cinema se numește *proiecționist*.

Iată și cîteva cazuri de ocurență (în internet) privind această abatere lexicală basarabeană: „Filmele cu Mihai Volontir vor fi demonstrate (sic!) la festivalul <Întîlnire cu Rusia>” sau „În cadrul evenimentului au fost demonstrate (sic!) peliculele <Milika>, <Ana>, <Paparuda> și <Teatrul și pușcăria>, selectate de CNC”, sau „În perioada 2–8 noiembrie, chișinău-ienii vor putea urmări lucrări remarcabile ale cineaștilor polonezi. Timp de șapte zile vor fi demonstrate (sic!) 14 filme”, sau „Filmele au fost demonstrate (sic!) în cadrul Festivalului de Film și Cultură Europeană, organizat de către Delegația Uniunii Europene la Chișinău”.

Calcul cu pricina poate fi întîlnit chiar și în presa literară basarabeană: „În pauzele de masă, Emil [Loteanu – n.n.] ne-a arătat, cu multă mândrie, un teanc de reviste occidentale, în care s-a scris în ultimul

timp despre filmele lui apărute la <Moldova-Film> și <Mosfilm> și demonstrate (sic!) în diferite țări ale lumii” (Revista literară, nr. 6, 2016, p. 14) sau „În jumătate de oră, merg la film. Îmi amintesc cum se demonstrau (sic!) filmele în satul nostru, la clubul (fosta casă a preotului plecat peste Prut) din Negureni” (Revista literară, nr. 11, 2017, p.18).

Verbul a demonstra și, respectiv, substantivul demonstrație, folosite impropriu, nu se limitează însă la cinema, ci sînt prezente, cel puțin, și în lumea modei, la fel sub influență rusească. În limbajul basarabenilor, „a demonstra moda/o modă” trebuie înțeles ca a prezenta moda/o modă, iar „demonstrarea modei/demonstrație de modă”, drept prezentare de modă/paradă a modei, ca în următoarele exemple (din internet): „Biserica nu este un podium pentru a demonstra (sic!) moda, astfel încât să întoarcă alții capul după tine” sau „Demonstrație (sic!) de modă cu modele de talie internațională la Chișinău”, sau „Ziua Independenței la Hîncești, demonstrație (sic!) de modă”, sau „Demonstrație (sic!) de modă într-o hală de carne”, sau „(Cutare) își rupe picioarele pe gheață într-o demonstrație (sic!) de modă-viteză!”.

Unii însă ne „demonstrează”, adică ne prezintă/etalează, și altceva (în internet): „Baum und Pferdgarten a demonstrat (sic!) o bluză elegantă” sau „Amintim că

recent mașina Renault Megane RS a fost demonstrată (sic!) (corect... prezentată – n.n.) public pe circuitul Formula 1 din Monaco”.

Dar ne oprim aici cu „demonstratul” (filmelor, modei/bluzelor, automobilelor etc.) și trecem la un alt caz, ce ține tot de filme, în mod special de cele străine, care la noi – atît pentru marele ecran, cît și pentru micul ecran (numai nu... „ecranul azuriu”, cum spun basarabeni, de pildă, în *Timpul* din 15 iunie 2018, p. 9: „Sincer, mă sufoc când îi aud de pe ecranele azurii (sic!). Dar, în calitate de jurnalistă, meseria mă obligă să-i ascult ca o tâmpită”) – ori sînt dublate (adică traduse oral), ori sînt subtitrate (deci traduse în scris). Pe noi însă ne interesează filmele traduse textual (dedesubtul imaginii) și cîteva formule, legate de acest proces, care sînt calchiate după terminologia respectivă din limba rusă.

Așadar, după DEX, „traducerea dialogului imprimată pe filmele vorbite în limbi străine” se numește (la plural) *titluri*, căci (la singular) cuvîntul *titlu* semnifică doar „partea scrisă de la începutul unui film, care indică numele filmului, realizatorii și studioul care l-a produs” sau, ca sinonim, genericul (*filmului*), în rusește (*вступительные/заглавные титры*). Este bine să știm însă că există și un *postgeneric* (al filmului), ceea ce la

ruși e *заключительные титры*. Oricum, pentru acest sens, cuvîntul trebuie pus în relație cu termenul francez *titre*, care înseamnă – ne-am și edificat – „titlu” și pe care rușii îl folosesc sub forma sus-amințită (*mump/mumpry*). Deoarece, în filmele (străine) traduse în scris, textul imprimat pe pelicula cinematografică, ce cuprinde traducerea, se află la baza imaginii, acestuia i se spune *subtitluri*, iar în rusește *субтитры*, ambii termeni avînd aceeași proveniență: fr. *sous-titre(s)*. Acțiunea de „a realiza subtitlurile unui film sonor” este exprimată însă, românește, prin verbul a *subtitra*, care provine, desigur, de la fr. *sous-titrer*. Respectiv avem familia de cuvinte: a *subtitra*, *subtitrare*, *subtitrat*, pe lîngă familia sinonimică: a *titra*, *titrare*/*titraj*, *titrat*, nu însă și substantivul „(sub) titru/(sub)titre”, cu excepția spațiului lingvistic basarabean, unde acesta este utilizat în cîteva sintagme după modele rusești.

Să luăm deci aminte: unui *film* (străin) *subtitrat* nu-i vom spune, inclusiv la Chișinău, „film cu subtitre” sau „film cu titre” – chiar dacă, în românește, a *titra* (un film) înseamnă „a imprima traducerea dialogurilor din versiunea originală a unui film”, după fr. *titrer* –, ci *film subtitrat* (*titrat/tradus textual*) sau *film cu subtitrări*. Atunci cînd ne referim la filmele traduse în scris, nu vom spune că „titrele sau subtitrele se află dedesubtul imaginii”, ci *subtitrarea* (*subtitrările/subtitlurile*) se află dedesubtul imaginii. Greșeala în cauză (un străinism) poate fi întîlnită chiar și într-o lucrare de cultivare a limbii, apărută la Chișinău: „Studiate mai atent, subtitrele (sic!) filmelor ar putea oferi materiale pentru un întreg dicționar de literalisme și expresii alogice, care doar stălcesc limba română” (Irina Condrea, *E timpul să vorbim corect*, Ed. Prut, 2014, p. 103) sau „Ne putem da seama că multă lume nu prea cunoaște această regulă (a scrierii cu *i* din *i* și *ă* din *a* – n.n.), urmărind chiar titrele (sic!) din programele televizate [...]” (*tot acolo*, p. 138).

De fapt, trebuia să fie studiate... *subtitrările* (filmelor), iar în cazul programelor televizate, urmărite, la fel, *subtitrările* sau *scrollul/crawlul* „burtiera”, ca să ne exprimăm asemenea celor din televiziune.

Prin urmare, nu uita, lumnatul meu cititor, filmele nici nu „merg”, nici nu se „demonstrează”, nici nu au „(sub)titre”, ci rulează și se subtitrează (adică au *subtitrări/subtitluri*), repet, inclusiv la Chișinău.

Mergi la un film?... Te fac o pînză, vere!...

SEMNALE

LEO BUTNARU
EXCESUL DE POEZIE NU
DĂUNEAZĂ SĂNĂTĂȚII
DUMNEAVOASTRĂ
BISTRIȚA
CHARMIDES, 2019

LEO BUTNARU
DESPRE AMĂRĂTUL
SFÂRȘIT AL LUMII
JURNALE YES-EU
DE CĂLĂTORIE, 2012-2018
BUCUREȘTI, ALFA, 2019

Foto de N. RĂILEANU

POETAE NOVI

KIRILĂ SI LUMEA DE PLASTIC

de MARIA PILCHIN

Am citit recent volumul de poeme „kirilă” (Tracus Arte, București, 2017), semnat de bucureștianul Teodor Dună. Nu am scris despre volum la momentul apariției, și aceasta se explică, din păcate, prin încă defectuoasa circulație a cărților în spațiul nostru românesc. Lectura cărții spulberă de la început ideea că poezia de azi este, în mare parte, narativă și cotidiană. Deși aceste calități nu pot fi considerate un derapaj al poeticului, după ce „marile Povestiri” au tot fost relatate. În propoemul lui Teodor Dună poezia e din plin la ea acasă prin tot ce se întâmplă între aceste coperte.

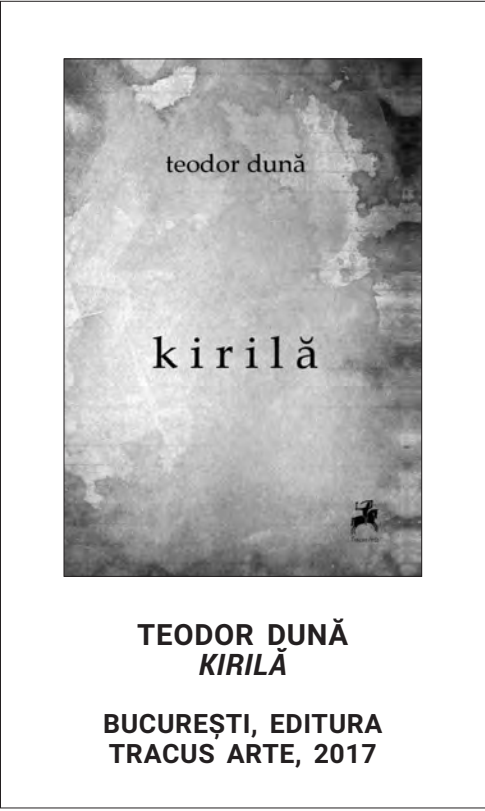
Din primele pagini ești copleșit de existența poematică a lui kirilă, un solitar care se uită la lume cu ochii unui copil uimit de tot și de toate. În fața coliviei „lucrurilor bruște și de neînțeles”, „un copil desculț iese din kirilă”. E un taciturn – „și kirilă, din partea cea mai îndepărtată a tăcerii, a început să plângă”. Personajul poematic e un kafkian domn K(irilă), căruia „de buze îi atârână capetele rupte ale oricărei vorbiri”. Este individul care cumulează contrastele, „polul nord s-a lipit de polul sud și s-au mutat în kirilă”. E omul respins: „ei i-au spus/ «pleacă» și «du-te dracului». pe cuvintele astea nu le-a/ luat cu el. le-a lăsat pe frunzele uscate din parc, să ningă/ peste ele”. Sunt sechelele lăsate

de cuvinte. În acest sens, constatăm aici o estetică a traumei: „m-a durut și a curs mult sânge, însă rănila sunt acum/ frumoase. noaptea, rănila mele se văd bine. în ele pâlpâie/ funigei lăptoși de lumină”. Astfel, apare necesitatea de a opera o însuflețire a lumii, o scăldare în lumină a acesteia sau o escapadă în oniric din ea, „în visul de dinăuntru visului”. Obiectele prind viață: „s-a așezat lângă sufletul tensiometrului, lângă/ sufletul patului, lângă sufletul pungii de plastic, lângă/ toate sufletele lui dragi și înspăimântătoare”.

Vorbim despre o carte-puzzle: istoria vieții lui kirilă este întreruptă de fragmente scrise cu italic, care, inițial, sunt citite drept un jurnal poetic al personajului. Addenda relevă însă că urmează „singurul poem scris de kirilă”. Și atunci apare întrebarea: a cui este vocea din acele secvențe scrise la persoana întâi. Un alter ego? Toate se întâmplă într-o lume de plastic, chiar dacă „kirilă e doar kirilă”, chiar dacă „kirilă e obosit de kirilă” și chiar dacă „kirilă strigă că e doar kirilă”. Toate se pierd în universul marelui bruiaj: „a apărut imediat opinia publică. avea multe guri care/ bolboroseau. avea în loc de urechi tot guri”. Și, în această dimensiune a marelui zgomot, soluția este uitarea de sine, uitarea de toate. Și poemul despre kirilă este o formă mnemonică a detașării de „me-

moria infernală a lucrurilor care nu s-au întâmplat”. Sunt „tehnicele străvechi ale uitării”. Bețivașul și îngerașul din poem reprezintă acele stări (uneori necesare) ale dedublării umane. Erosul le-ar putea salva pe toate, dar el e aproape un accident (al suflatului în pădăii) în această solitudine umană – „pentru că doar liniile trupului femeiesc/ ar putea umbri,/ fie și pentru o clipă, formele sticlucelor”.

În lumea plasticului, a lipsei de afecțiune și înțelegere, în „mormanul de lucruri”, în beție, ești singur. Și iubirile, în mare parte, sunt anorganice: „femeia kirilă e în/ brațele lui kirilă [...] își ridică pleoapele/ cu degetele și vede că ține strâns la piept o pungă/ murdară, cu două buze încrețite de plastic roșu”. Apar și „zeci de mirese, de parcă ar fi explodat o fabrică de/ pungi albe”. Frumosul e și el anorganic, e în „vaza cu flori de plastic”. E prezentă „singurătatea țărilor, singurătatea meduzei, singurătatea chiuvetei/ toate singurătățile se adună în singurătatea lui kirilă și el/ vrea să stea în singurătatea lui”. Căci e „un kirilă neterminat”, unul „cu mintea unui/ autist blocat în fericire”. Fericirea e și ea din alte lumi, „când e fericit, lui kirilă îi plac cimitirele”. Verdictul – poți rămâne om doar prin plâns: „a început să plângă/ și nu s-a mai oprit din plâns niciodată”.

Cu siguranță, „kirilă” este volumul care, pe lângă faptul că este scris de un poet de primă linie a literaturii române de azi, reprezintă o carte-diagnostic, un diagnostic al lumii în care trăim. Și poezia bună asta știe să facă – să transpună cu dexteritate stări umane într-o lume sub vremuri (de plastic).

NOI APARIȚII | EDITURA ARC | NOI APARIȚII

LUCIA ȚURCANU
POEZIA BASA

„Cartea Luciei Țurcanu e o bună introducere în poezia română contemporană din Basarabia, dar și un bun suport pentru cunoașterii acestei poezii (poeți sau critici, studenți sau cercetători), radiografiind sistematic și disciplinat conturul acestui animal exotic și cvasinecunoscut (un fel de Loch Ness), care este fenomenul poetic BASA.”

M.V. CIOBANU

„Ceea ce-a fost Mihai Cimpoi pentru generația '60, Andrei Țurcanu pentru generația '70, Eugen Lungu pentru generația '80 (la debut) – ca să dau doar trei repere –, înseamnă acum Lucia Țurcanu pentru poezia Basa la zi, a cărei voce dă tonul receptării critice, dar și «trece sub tăcere» unele glorii de altădată. Într-un cuvânt, un critic de direcție!”

Em. GALAICU-PĂUN

VITALIE CIOBANU
REVANȘA LITERATURII. FICȚIUNI CRITICE

„Cartea adună un număr de eseuri și cronici literare pe care autorul le-a publicat în ultimii ani în «Contrafort» și în alte publicații culturale românești de pe ambele maluri ale Prutului. În carte au intrat și câteva cronici inedite, inclusiv comentarii pe marginea unor probleme mai generale de context sociocultural. Diapazonul tematic al lucrării e lărgit considerabil prin cele câteva interviuri la care răspunde autorul. Noul volum al lui Vitalie Ciobanu, «Revanșa literaturii. Ficțiuni critice» e o contribuție notabilă în câmpul criticii și al reflecției culturale, căruia acest autor i s-a consacrat pe parcursul a mai mult de două decenii.”

EDITURA

PROZĂ

PANTOFI CU TOC

de LUCREȚIA
BÂRLĂDEANU

I-am văzut mergând în fața mea, strâns lipiți unul de altul.

– Un cuplu de îndrăgostiți, mi-am zis.

El purta un rucsac în spate. Ea – pe umăr, o geantă Channel.

El avea în picioare o pereche de adidași. Ea – pantofi cu toc înalt.

I-am admirat eleganța cu care se ținea de brațul lui și dexteritatea de a urca scările, lăsând să fluture ușor o fustă cu flori mărunte, foarte în vogă în sezon. Aceasta îi acoperea doar până la genunchi picioarele suple, bine conturate în ciorapi fumurii de mătase.

– Ce curaj, m-am gândit, să te angajezi într-un maraton, fie și pe culoarele unui metrou, în pantofi cu toc, lângă cineva care poartă încălțăminte sport!

Peronul era aproape pustiu și cele câteva minute până la sosirea trenului le-am consumat furându-i, din când în când, discret, cu privirea.

Era o diferență vizibilă de ani între ei. Am simțit iarăși un ghimpe în inimă, constatând cât de necruțător poate fi timpul cu noi.

Femeia aceasta însă părea să se ambiționeze a-l înfrunta! Stătea încrezătoare lângă un bărbat mult mai tânăr, simțindu-se în apele ei. Și părea chiar să fie feri-

cită! Ce importanță are pentru cât timp și cu ce preț? Astea sunt detalii. Oare chiar să conteze? Depinde de persoană, probabil...

Înțelegem că cei doi urmau să se despartă aici.

Ea se găvozdea, drăgăstos, la pieptul lui și-l sorbea cu privirea.

El controla agitat cu ochii ecranul electric pe care timpul, ce marca venirea trenului, se făcea din ce în ce mai puțin.

Când trenul sosi, se sărutară în pripă și el sări în vagonul care-și deschise ușile chiar lângă ei.

Ținti un loc liber, pe care reuși să-l ocupe fără nicio dificultate, își scoase în grabă telefonul mobil și începu să butoneze.

Ea rămase pe peron, urmărindu-l cu zâmbetul pe buze, fără niciun sorț de izbândă să-i prindă privirea. Apoi ridică de câteva ori mâna ca să-i facă un ultim semn de rămas-bun. Iarăși, fără succes, căci el nu o mai vedea de mult.

Nu am putut pleca și am rămas lângă femeia cu pantofi cu toc înalt, care mai zăbovi o vreme pe peron și după ce iubitul ei fu înghițit de gura neagră a metroului.

Zâmbetul, între timp, i se topise, iar ridurile, nerușinate, îi transfigurau vizibil fața. Ochii păreau că-și

adunaseră lumina, concentrând-o undeva în interior.

Oare ce vedeau acolo?

Când se îndreptă, în sfârșit, încet, să coboare scările, nu m-am putut abține să nu o urmez.

S-a apucat de balustradă să se sprijine.

– Ce vrei, mi-am zis, nu e deloc ușor să cobori niște trepte, când porți pantofi cu toc, nu?

Între timp, când parcurgea culoarul spre o altă linie de metrou, își strânse taiorul la piept, iar umerii i se lăsaseră mult în jos. Părea că o luase cu frig.

Când a dat colțul și a găsit primul scaun, s-a așezat. A stat un timp să-și tragă sufletul, privind în gol cu ochi pustii, apoi a scotocit în geantă și a scos o pereche de încălțăminte. Și-a descălțat pantofii cu toc înalt, frecând ușor cu mâna fluierul picioarelor, și și-a pus apoi niște balerini.

După o vreme am văzut-o pregătită să intre în primul tren care urma să sosească.

Începea ora de vârf și vagoanele deveneau din ce în ce mai aglomerate.

Îmi venea să mă apropii și să o sprijin de braț. Dar nu am îndrăznit.

Va avea oare șansa să găsească un loc liber ori i-l va ceda cineva?

Foto de N. RĂILEANU

ASTERISC

LIMPEZIRI (VIII)

de IOAN MÂNĂSCURTĂ

ÎNGÂNAREA LUMINII

Lui Valeriu Matei,

din umbra lui Nichita Stănescu semne făcând,
când i s-au întâmplat șaizeci de ani, la Ploiești

I

Ce vreau eu să vă spun, dragii mei, este că lumina este întruna și întrerupere nu are. Venindă este lucoarea din al Domnului gând covârșitor:

Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Și a fost lumină.

Și iată mai este și fi-va!

Până și negrul strălucitor de negru are în el sămânța luminii.

Orice umbră nu este decât o tremurare mai puțin intensă a luminii.

Soarele nostru cel mare, cum s-a înțeles și se vede, este și el umbra gândului – de aceea ni se arată atât de luminos,

cum și Luna îndreaptă cu bună credință și cât este în stare razele

astrului către Pământ,

cum și oglinda apei reflectă lumina adâncă a chipului nostru,

cum și bobul cel mic de rouă adună în sine imaginea întregului Univers...

Până și întunericul de peste întuneric are în el muguri de lumină:

doi, trei și chiar șapte

sau nouă fotoni, rareori...

Suficienți aceștia pentru a aprinde întregul Univers și chiar tot

Multiversul nostru natal,

luați aminte,

știindu-se că lumina naște lumină,
și mai știindu-se încă și mai mult –
că orice umbră este născătoare de trecut,
fie ea plutindă pe cerul Pământului (...mii de ani i-au trebuit luminii să ne-ajungă),
pe ale Căii-Lactee ceruri în ceruri urcând sau
din nemăsuratul cer al Multiversului nostru natal pogorând,
oricând și întotdeauna biruitoare este lumina care luminează mai tare.
Mare este lumina și singura care răzbește în toate spațiile nenumăratelor

lumi paralele –

lumină din lumină lumina înmulțind.

Că știe-se încă de la începutul timpurilor:

lumina naște lumină și pleacă mai departe pentru a se înmii.

Și al nostru gând pe urma luminii călcând vestește fierea nemărginită a luminii.

Și a noastră cu ea confundare!

II

...dulcea mea Antichitate dintr-un secol viitor – în primul rând, sună bine!

Cu acest vers Nichita Stănescu ca și cum se împacă cu cele mai noi teorii

ale fizicii moderne,

încă înainte ca unele dintre ele să fi fost apărut.

Nu atât intuiția, cât știerea cuantică despre concomitența existenței celor trei

mai importante dimensiuni temporale,

care sunt trecutul, prezentul și viitorul, îl apropiie de cunoașterea eminesciană

că viitorul și trecutul sunt a filei două fețe.

Și că:

Tot ce-a fost ori o să fie în prezent le-avem pe toate...

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

PUTERE ȘI REZISTENȚĂ*

de ILIJA TROJANOW

ILIJA TROJANOW S-A NĂSCUT ÎN SOFIA, BULGARIA, ÎN 1965. ÎN 1971, FAMILIA SA A CERUT AZIL POLITIC ÎN GERMANIA. ÎN COPILĂRIE, A LOCUIT O VREME CU PĂRINȚII SĂI ÎN NAIROBI, KENYA (1977-1981). ÎNTRE 1985 ȘI 1989 A STUDIAT DREPTUL ȘI ETNOLOGIA LA UNIVERSITATEA DIN MÜNCHEN. A FONDAT EDITURILE „KYRILL-UND-METHOD” (1989) ȘI „MARINO” (1992), SPECIALIZATE ÎN LITERATURILE AFRICANE. DUPĂ CE A LOCUIT, UN TIMP, ÎN MUMBAI ȘI ÎN CAPE TOWN, S-A STABILIT LA VIENA. ÎN ANII 1990, A SCRIS CÂTEVA CĂRȚI NONFICTION DESPRE AFRICA, A PUBLICAT O ANTOLOGIE A LITERATURII AFRICANE CONTEMPORANE ȘI A TRADUS MAI MULȚI AUTORI AFRICANI ÎN LIMBA GERMANĂ. ROMANUL DE DEBUT, „DIE WELT IST GROSS UND RETTUNG LAUERT ÜBERALL”, A APĂRUT ÎN 1996. DE ATUNCI, A PUBLICAT PESTE 20 DE CĂRȚI ȘI S-A ÎNVREDNICIT DE CÂTEVA PREMII LITERARE IMPORTANTE. ROMANUL „PUTERE ȘI REZISTENȚĂ” („MACHT UND WIDERSTAND”) A FOST PUBLICAT PENTRU PRIMA DATĂ ÎN 2015, LA FRANKFURT PE MAIN.

Pentru Abdurrahman Pașa

Acest roman se bazează pe mărturiile orale și scrise ale unui număr mare de foști deținuți politici, precum și ale câtorva ofițeri în retragere din rândurile Securității Statului din Republica Populară Bulgaria. Materialele reproduse în text („din arhiva securității statului”) reprezintă documente originale, extrase din dosarele, disponibile temporar și parțial, ale unuia dintre acești membri ai rezistenței.

1954 POVESTEȘTE

Foamea, neplăcută chestie. Unuia i se prelinge salivă din colțurile gurii imediat ce aude că se distribuie mâncare. Pe altul îl zgârie ceva în peretele interior al stomacului, un stomac-lup. Rația zilnică e de 450 de grame de pâine. Cine face munci fizice dure primește 600 de grame de pâine. Cel care se lăcomește la pâine, cel care o înfulecă strigă după o jumătate de oră din toți bojocii: „Unde mi-e pâinea, cine mi-a mâncat pâinea?” Când se consumă și ultimele resturi de grăsime din țesutul subcutanat, când omul se transformă într-un schelet îmbrăcat în piele, corpul începe să se autodevoreze, organismul își consumă propriile proteine, musculatura se atrofiază, ficatul se micșorează, la fel și rinichii, splina. Creierul nu se micșorează. Cel care nu poate să-și cumpere nimic de la chioșc, cel căruia rudele nu-i trimit o dată la trei luni un pachet cu fructe, fursecuri, nuci, *lukanka*, cel care nu primește de la țară, de la bunica lui, decât un sac cu sfeclă-de-zahăr, acela va muri de foame. Creierul poate să combată foamea. Cel care se alege cu câteva boabe de porumb când sacii plini cu semințe sunt descărcați din remorca tractorului, acela mănâncă boabele crude. Ca boabele de cafea, spune cineva, o mână de boabe în palmă. Dulci, tari, dacă le mesteci destul, au aproape același gust ca sucul de sfeclă.

Creierul poate să se predea foamei. E unul care linge sare ca să-și potolească foamea, în scurt timp e puhăvit, are pielea galbenă, mâinile și tot corpul i se acoperă de răni purulente. Foamea înseamnă panică. Sunt unii care rabdă de foame în gând, foamea lor e o obsesie, ei își petrec timpul încercând să simtă foamea, să îmbrățișeze foamea. Corpul celui afectat de ascită se umflă, depozitează apă. Dacă strângi tare brațul, amprenta degetelor rămâne pe piele. Cel care e obsedat de foame pierde de foame. Nu supraviețuiește decât cel care se ridică împotriva stăpânirii foamei.

KONSTANTIN

Înainte, iarna erau varză murată, compoturi. *Turșia*. Înainte, fiind din copilărie inclinat spre acru, puteam să mănânc cu lingura un borcan întreg. Azi găsești la piață, la început de martie, fructe și legume proaspete, o selecție limitată, dar oricât. Portocale, importate de la mare depărtare. Cine și le permite? Cumpărăturile noastre (trebuie să mă scuz azi pentru vorbele mele grosolane) se încheie după prima oprire, vizita la brutărie, unde se vinde și iaurt. Frigul mă supără mai puțin decât canicula. Dora îmi povestește despre sora ei, despre soțul surorii ei, despre copii, nepoții surorii (de ce ești singură? aș vrea s-o întreb, dar mă tem că o asemenea întrebare ar fi nepotrivită). Traversăm strada principală, ea mă îndrumă într-o direcție neobișnuită, în susul pantei. Spre cofetăria care poartă numele țării noastre. Pandișpan, chec marmorat, prăjitură cu unt, prăjitură națională. Abia când intrăm înțeleg că vrea să sărbătorească post-factum. Ce au oamenii de vor mereu să sărbătorească? Ce e de sărbătorit? Ne așezăm la fereastră, de unde se deschide o vedere panoramică asupra stațiilor, benzinăriilor, blocurilor. – Dacă te enervează atât, spune-i că nu mai vrei să vorbești la telefon. – Nu se poate. – De ce nu? N-aveți ce să vă spuneți, e o egoistă care nu te sună decât când

are nevoie de cineva s-o asculte ore-n șir. Închide-i telefonul! – E sora mea. – Ai ales-o tu? Îi datorezi ceva? – Nu, din contră. – Dacă mi-ascuți sfatul, o să fii și tu mai liniștită. De fiecare dată când vorbim despre sora ta, devii agitată. Te face nefericită. Cum stăm așa și vorbim despre relația pe care o are cu sora ei, eu sorbind dintr-un ceai de plante, ea delectându-se cu un tort cu cremă, o frază îmi încheiază gândurile, ca mierea care se prelinge pe bărbie. „A lichida dușmanul înseamnă a-l transforma, sub ochii tuturor, dintr-un element dizolvant într-un cetățean de încredere.” Nu știu când am auzit prima oară fraza asta. Nu știu cine-i autorul ei. Nu știu nimic despre fraza asta, în afară de faptul că exprimă tot ce-i esențial. Ea înlocuiește tomuri groase despre puterea de stat. – La ce te gândești? – Nu-mi dă pace o frază. Dora insistă să audă fraza. Am impresia că și-a făcut o misiune din a purta împreună cu mine grelele geamantane ale memoriei mele. – De ce ți-ai amintit-o chiar acum? Pentru că n-am voie să fug de propria-mi dezonoare. Pentru că ieri mi-a fost predat un document care nu face dovada unei delațiuni comise împotriva mea, ci a felului în care m-am trădat eu însumi. Nu c-aș fi uitat acest moment de slăbiciune. Brigada noastră refuzase să sape noi carcere. Așezați în șir indian sub soarele chinuitor, îl așteptam pe supraveghetorul-șef Donio. Am așteptat așa o vreme, până când unul din noi și-a pierdut cunoștința. Donio nu se grăbea, lui Donio nu-i plăcea să se miște. Dimineața, am mers prin apă până la insula învecinată, Donio nu voia să-și ude picioarele. Stătea așezat în barcă, iar noi trăgeam barca neagră prin apa puțin adâncă. Ne-am întors la apus, brigada a străbătut la picior canalul, între noi era silueta lui Donio, în barca neagră care plutea pe întinderea de apă incandescentă. Trăgeam funia ca sclavii din Egipt. Fețele noastre – roșii în reflexia soarelui la asfințit, Donio – neclintit ca un împărat pe tron. Donio nu ne-a ținut nicio cuvântare. Ne-a transmis doar că ne va striga numele, unul după altul.

Cine e pregătit să reia lucrul, ne-a spus, să rămână pe loc, cine se încapățânează să-și mențină refuzul, să iasă-n față, ca să fie clar cine și-a pus în gând să provoace puterea populară. Au răsunat nume, o lungă listă de nume, numele celorlalți. Blestemul alfabetului. Să fii la discreția propriilor gânduri. Abia mă mai țineam pe picioare, sufeream de răie, mâncărimile erau insuportabile, aveam mâinile și picioarele jupuite, probabil aveam scorbut. Pedepsa care mă păștea dac-aș fi făcut un pas în față: zile fără medicamente, zile fără destulă mâncare, zile fără lumină. N-aș fi supraviețuit. – Șarov? Deținutul chemat pe nume a ieșit în față. – Șaitanov? Am rămas pe loc. Câțiva m-au privit nedumeriți. Voiam să mă explic, să strig o scuză. Donio radia de bucurie. Un triumf pentru el, pentru mine – clipa cea mai rușinoasă a vieții. Ieri, rușinea mi-a săgetat din nou prin cap când am citit ce speranțe trezise capitularea mea temporară. Se întocmiseră procese-verbale, superiorii fuseseră informați. Câteva zile mai târziu, cu o zi de odihnă înainte să înceapă lucrările pe șantierul propriei noastre temnițe subterane, când nu-mi mai stătea gândul decât la lipsa mea de coloană vertebrală, la eșecul în fața colegilor de *karțer*, am izbucnit în plâns, pentru prima oară din copilărie. A fost ultima oară când am mai plâns. Mă jeleam pe mine însumi, până când, pe măsură ce mă însănoșeam, mi-am recăpătat puterile și mi-am alinat durerea pricinuită de rușine, alăturându-mă celor care refuzau să muncească. Când nu trebuie plătită cu viața, rezistența slăbește. – Dacă te-am jignit cumva, îi spun Dorei, te rog să mă scuzi. E indulgentă, îmi arată înțelegere.

* **Fragment din romanul „Putere și rezistență”, în curs de apariție la Editura Cartier.**

Traducere din germană de Andrei ANASTASESCU